

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata

2019. július-augusztus • XXX. évfolyam 7-8. (344-345.) szám

Ára: 600 Ft

Fotó: Molnár Attila

- A Bajai Honpolgár-estek előadásai a kettős honfoglalásról és az otrantói csatáról
- Sikeres bajaiak: interjú Zentai Máriával és Nagy Lászlóval
- Infrastruktúra-fejlesztések problémái a 20. század elején: a Duna-híd és a baja-bátaszéki út
- Galéria Horváth Katalin természetfotóiból
- Úttörők, szigetlakók, arcélek, dzsesszkvintett: kritikák minden mennyiségben

Dupla szám, dupla élvezet

M. J.

■ Tapasztalt olvasóink az elmúlt években megszokhatták, hogy a nyári szünet előtti utolsó, dupla lapszámunkban rendszerint egy környékbeli település, esetleg valamelyik testvérvárosunk bemutatkozásának adunk teret. Ezt a hagyományt idén sem akartunk megszakítani, és több helység szóba is került a szerkesztőségben, némelyekkel fel is vettük a kapcsolatot ennek érdekében. Aztán – mint annyi mindenbe – ebbe is beleszólt a „politika”. A közelgő önkormányzati választásokra való tekintettel igazából egyik felkért település vezetősége sem kívánta vállalni a „kockázatot”, a pluszmunkát és az anyagi áldozatot, amellyel egy ilyen bemutatkozás járt volna. Mire pedig lehetőség kínálkozott volna, az idő rövidsége miatt – ismerve a lapzárták idején tapasztalható kapkodást – mi nem akartunk belevágni a bizonytalanba.

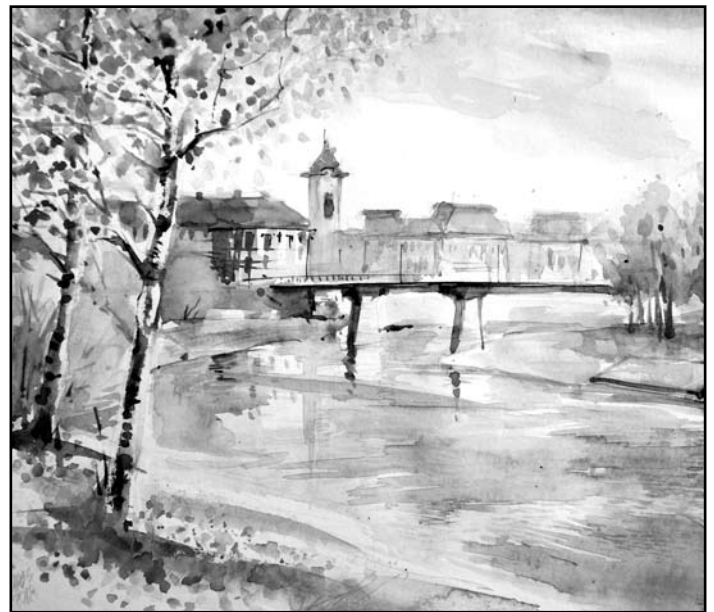
Mielőtt azért keseregni kezdenénk, lapszámunkon végigtekintve láthatjuk: szó sincs arról, hogy eddig minőségi okokból félretett „töltelékanyagokkal” pótoljuk a vendég oldalakat. Szerkesztőink és szerzőink hoztak ezúttal a szokásosnál több, értékes írást, és

nyugodtan mondhatjuk, hogy mind témájában, mind hangulatában rendkívül változatos lapszám készült el, amely a nyári pihenőnapokra bőségesen nyújt olvasnivalót. Több írásnak szomorú aktualitást ad a május végi, budapesti hajókatasztrófa, de a szomorúság mellett vidám és elmélyült pillanatoknak is jutott hely: így bizhatunk benne, hogy a július-augusztusi *Honpolgár* nem csak oldalszámát tekintve nagyobb, hanem nagyobb élvezetet is nyújt, mint „szimpla” laptársai.

Több helyi kulturális eseményről, lemez- és könyvmegjelenésről is örömmel adunk hírt. Szerencsére ma már sokan tudják, hogy ez főként akkor lehetséges, ha értesítenek róluk bennünket, a megjelent kiadványokból recenziós példányt kapunk, munkatársaink megtekinthetik az említett programokat. Nem szerencsés, ha szinte könyörögnünk kell ezért, vagy ha egyes, bajai vonatkozású kiadványok megjelenéséről csak másodkézből

értesülünk, utóbb meg számonkérjük rajtunk, hogy miért nem írtunk róluk. Ugyanakkor azt jeleznünk kell, hogy nem minden hozzánk beérkező anyagot közlünk automatikusan; úgy gondoljuk, hogy az írásoknak illeszkednie kell a Bajai Honpolgár arculatához, tematikájához és színvonalához is, a közlésről pedig a szerkesztőség dönt.

Most szusszanásnyi nyári szünet következik, de semmiképp sem munka nélkül: már dolgozunk a Honpolgár-estek következő évadán, feltehetően kuratóriumunk is új tagokkal bővül. A hozzánk kapcsolódó aktuális hírekért figyeljék honlapunkat és facebook-oldalunkat, szeptember elején pedig újra várhatják kedvenc lapjuk megjelenését. ■

Sipos Loránd festménye

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata
Megjelenik minden hónap első napján
ISSN 1416-4469

Főszerkesztő: Dr. Mayer János
Főmunkatárs: Dr. Nebojszki László
Olvasószerkesztő: Sándor Boglárka

A szerkesztőbizottság tagjai:
Jász Anikó, dr. Laki Ferenc, Lex Orsolya,
Sarlós István, Sipos Loránd, Szünder Dezső,
Zalavári László

Lapalapító:
Újvárosi Általános Művelődési Központ

Kiadó:
Bajai Honpolgár Alapítvány
Az alapítvány számlavezető bankja:
OTP Bank Nyrt. Bajai Fiókja
Szám száma: 11732033 20030119
Postacím: 6500 Baja, Telcs Ede u. 12.
E-mail: bajaihonpolgar@gmail.com

ELŐFIZETÉS: 06-79/322-600

Nyomdai munkák:
Arculat Nyomda Kft.
Felelős vezető: Csuvár Zoltán
Baja, Attila u. 15. Tel.: 79/428-944

Honlapunk: www.bajaihonpolgar.hu

A szerkesztőség a beküldött kéziratok rövidítésének és stílusztikai javításának jogát fenntartja!

Tartalom

- A Baja és Bátaszék közötti út (*Nebojszki László tanulmánya*)..... 3
- Kereskedelmi viták kereszttüzében a bajai Duna-híd (*Sarlós István forrásközlése*)..... 6
- Máriy Jánosné emlékére (*Szilárdné Obádovics Mária és Nagypál Ágnes megemlékezése*).. 7
- A mama soha nem hal meg (*Emesz Margit írása*)..... 8
- „Édesanyám gyakorolta a legnagyobb hatást az életemre” (*Mayer János interjúja Zentai Mária-val*)..... 9
- A magyarországi Tanácsköztársaságról, száz év távolából (*Gali Máté tanulmánya*)..... 13
- Halálhelyjelek és haláljelek az utak mentén (*Nebojszki László írása*)..... 16
- Még van lejjebb (*Emesz Margit verse*)..... 16
- Baja a Rákosi-korszakban a „disszidens” szemével (*Mayer János forrásközlése*)..... 19
- Sörccsarnok a halászponton (*Sarlós István forrásközlése*)..... 23
- Galéria Horváth Katalin fotóiból..... 24
- Mikrobiom: a bennünk élő mikroorganizmus-tömeg élettani jelentősége (*Péter Árpád írása*)..... 26

- Bajai Honpolgár-estek: az első évad (*Mayer János értékelése*)..... 27
- Már megint itt van (*Géczy Zoltán hírvérese*)..... 27
- A kettős honfoglalás elmélete az írott kútfők tükrében (*Szabados György tanulmánya*)..... 28
- Az 1917. május 15-i otrantói ütközet (*Krámlí Mihály tanulmánya*)..... 31
- „A siker feltétele: lehesen hajózni, és legyen mit ki- és berakni” (*Zalavári László interjúja Nagy Lászlóval*)..... 35
- A bajai Borbistro: kávé, konyha, sonka (*Szünder Dezső étteremestje*)..... 39
- Face to face a Set to Face-ről (*Mayer János lemezismertetője*)..... 41
- Profilképek harmadízben – Bajai arcélek 3. (*Mayer István recenziója*)..... 42
- Vonatút a múltba (*Módos Barbara színikritikája*)..... 43
- Talán mi magunk vagyunk a szörny (*Dudás Júlia színikritikája*)..... 44
- Földi édenkert Balin (*Noviyanto Anett írása*)..... 46
- A rácponty, „a délvideki hal” (*Szünder Dezső receptje*)..... 48

A Baja és Bátaszék közötti út

■ *Napjainkban vidékünkön Bajáról Pörbölyön át Bátaszék felé vezet az egyik legforgalmasabb közút, ami érthető is, hiszen összeköti az M6-os autópályát városunk térségével, valamint a nemrég korszerűsített, Baja és Szeged közötti transzverzális irányú úttal. Cikkünkben a cimbén szereplő helységek közötti, a Duna-Tisza köze és a Dunántúl között kapcsolatot biztosító útvonal kialakulásával és a 20. század első feléhez kapcsolódó eseményeivel foglalkozunk.*

Nebojszki László

■ *Dr. Vancsura Rudolf (1927-2014) erdőmérnök lapunk egy korábbi cikkében (2005. május, 3-4. o.) a Pörbölyi-erdő régi útjairól, valamint – az egykori Kalocsai Érseki Uradalomhoz tartozó – szentjánosi révjárásról írt. A szerző az alsópörbölyi erdészházban (korábban csőszházban) született, tehát a szemtanú hitelességével számolhatott be a korabeli viszonyokról. A kézi vontatású komp kikötőhelye a folyó bal (bajai) oldalán, a régi Sugovica-torkolat nyugodtabb vízű részén volt, amelyet Szentjánoson keresztül lehetett megközelíteni, illetve a Dunántúlról érkezők azon át juthattak tovább a városba. A Duna jobb partján a révészház a Marica-fok partján állt, innen az ártéren keresztül nyugat felé két fontosabb útvonal létezett. Az egyik nyugat-északnyugati irányban érte el a Nyéki-szállásokat (a mai Pörbölyt), majd onnan kettéválva egyfelől Alsónyékra (majd Bátaszékre), másfelől Sárpilisre ment tovább. A másik a felső-, a közép- és az alsópörbölyi erdészházak mellett a Simon-Duna mentén haladt, majd a Zimmer-foknál fordult dél felé, az út végül Bátára vezetett. A rajtuk történő közlekedést jelentősen befolyásolta az a tény, hogy földutak voltak, továbbá a hullámtéri szakaszokon a Duna árvizei előntéseket okozhattak (ez akkor is igaz, ha vonalvezetésüket tekintve, ahol lehetett, a magasabb terepreseken húzódtak).*

Vancsura szerint „A szentjánosi rév valószínűleg sohasem tartozott a forgalmas révjárások közé. Történetünk idején főleg erdészek, erdei munkások, fuvarosok, állat- és terménykereskedők használták. Nagyobb forgalom állat- és kirakodóvásárok alkalmával volt. A személyforgalom a századforduló után erősen lecsökkent, mivel az 1910 táján megépült vasút a forgalom egy részét átvette. A rév a Kalocsai Érsekuradalom tulajdonához tartozott, de nem az uradalom működtette, hanem kiadták bérbé, akkoriban egy Karajkó nevű, vízi közlekedésben jártas ember bérelte.”

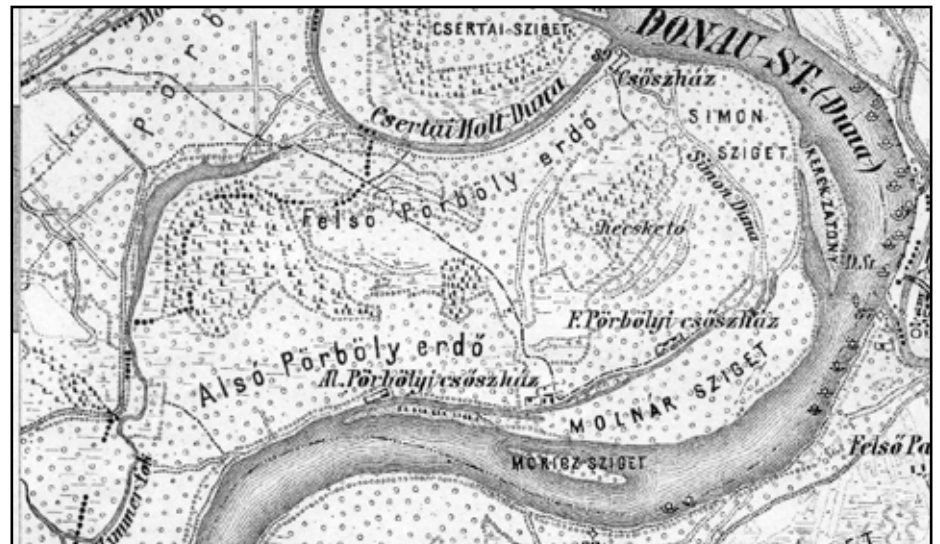
A területen az első fejlesztések a Duna-híd létesítéséhez kapcsolódtak: 1898. október 2-án a Bárány Szálloda nagytermében megtartott és az áthidalás fontosságát hangsúlyozó értekezlet a témában az elsők

*között volt (erről a *Bácska* című vármegyei közérdekű politikai közlöny 1898. október 4-én tudósított). A Baja és Bátaszék közötti vasúti összeköttetés stratégiai jelentőségére a *Bácska* 1901. július 5-i számában közölt cikk részlete mutat rá: „A magyar vasúti közlekedés nagyszerű hálózatának egyetlen nyílt sebe van: az, hogy hazánk délnyugati vidékéről, a Dunántúlról csak Budapesten át lehet az Alföldre jutni s onnan viszont a Dunántúlra és Fiuméba. Kereskedelmünknek, az alföldi termés szállításának ez a dolog egyik nagy akadálya, mely megdrágítja a forgalmat, lassúbbá, hosszadalmasabbá teszi. A jelentékeny bajnak évtizedek óta ismert és követelt egyetlen orvossága a baja-bátaszéki vasúti áthidalás, mely a Dunán át rövid közlekedést teremtene a Dunántúl déli része és a nagy Alföld között.” Lassan megteremtődtek a Baja-Bátaszék-Pécs vasútvonal kiépítésének anyagi alapjai is: „A szóban forgó 68,6 km hosszú vonal építési költségeihez Pécs városa 400.000 koronát, Baranya vármegye 250.000 koronát és több érdekelt község 500.000 koronát szavazott meg” (Bácska, 1906. november 13.). A Duna-híd megnyitása végül 1909. augusztus 26-án történt meg (vö. Bácska 1909. augusztus 31.).*

Az 1. világháború, majd a trianoni békediktátum ratifikálása után, a „bajai háromszög” megszállásának megszűntével az 1920-as

*évek közepére a Baja és a Dunántúl között növekedő forgalom további fejlesztéseket tett szükségessé. (A témához kapcsolódó forrásanyag a Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltár Bajai Fiókleveletár A megyei törvényhatóságok és törvényhatósági jogú városok című iratanyagban a IV. 1416. jelű raktári egység Baja Város Mémöki Hivatala iratai között található, cikkünk további részének elkészítéséhez főleg az ott található dokumentumokat használtuk fel.) Időrendben az első Baja törvényhatósági bizottságának 6370. kig. 1926./72. kgy. jkvi. számú 1926. április 24-én kelt közgyűlési jegyzőkönyve, amely egy, a kereskedelemügyi miniszterhez intézett és Bajánál megvalósítandó közúti híddal kapcsolatos felterjesztést említ. Nyilván reálisabbnak tűnt, ezért a sorban következő 713/A-1926. számú műszaki leírás a szekszárdi Magyar Királyi Állam-építészeti Hivatal részéről László Aladár vezető jóváhagyásával 1926. május 30-án datálódott, és immár a Baja-Csongrád-Erdőhegy és Budapest-Eszék közutakat a városunktól induló *dunai kompjárattal*, majd a folyó jobb partján kezdődő és Bátaszékkal összekötő állami út kiépítésével kapcsolatos. (Az 1910-ben kiadott, az Osztrák-Magyar Monarchia autópályáit megadó Tauril-atlasz szerint a Baja-Erdőhegy út Baja-Kecel-Kiskunhalas-Kiskunfélegyháza-Csongrád-Szentes-Kunszentmárton-Szarvas-Békéscsaba-Gyula-Székkudvar-Erdőhegy, míg a Budapest-Eszék összeköttetés Budapest-Paks-Szekszárd-Bátaszék-Mohács-Baranyavár-Eszék településen át húzódtott.)*

A leírtak szerint a kompátkelő bajai oldalát a hídtól mintegy 150 méterre délre

A Pörbölyi-erdő a 19. század végén

terveztek kialakítani, amit az is indokolt, hogy onnan csupán 604 méter utat kellett készíteni a Magyar (Királyi) Folyam- és Tengerhajózási Részvénytársaság és a Duna Gőzhajózási Részvénytársaság hajóállomásaihoz, ezektől már kiépített út vezetett Bajára. A Duna jobb partján a 70 méter hosszú és 10 méter széles lejárótól indult az a 16,3 kilométer hosszúságúra tervezett útvonal (ebből Baja területéhez 4,2, míg Tolna vármegyéhez 12,1 kilométer tartozott), amely hamarosan a Baja-Bátaszék vasúthoz simul. A megoldással lényeges földtömeg-megtakarítást tudtak elérni, a vasúti töltés északi oldalának kőburkolata pedig a közutat is védte, így csak utóbbi déli oldalát kellett biztosítani. (Az út Pörboly állomáshoz közeledve, a hullámtérből a mentett ártérre kilépve vált külön a vasúttól.) Az úttöltés koronaszintjét a hullámtérben az árvízszint felett 50, míg a vasúti pályatest alatt 130 centiméterrel tervezték, azon kívül a rendkívül kötött talaj (nedves időben erősen sáros, a vizet nehezen átengedő) felett megfelelő magassággal kellett a pályaszintet kialakítani. A munkákhoz szükséges földanyagot az út mellett megnyitott anyagödrökből, a kőanyagot a legközelebbi bányából, a kavicsot és zúzalékot a Balaton mellől tervezték beszerezni. Az ártérben kialakítandó műtárgyak (átereszek, hidak) helyének és átfolyási szelvényének megtervezésénél meghatározók voltak a vasútnál korábban készültek. Külön tervek készültek az útlejárókra, a vasúti átjárók keresztjezeire, az árvíznek kitett részsűk és a vízvezető árkok burkolására, továbbá a szükséges helyeken vasbetétes beton kerékvető és Meininger rendszerű vasbeton korlátok állítására is.

Mindezzel összefüggésben Baja város – a területén fennálló kompok, révek nyilván tartásával megbízott hatóságaként – 1926.

A Pörbolyi-erdő a vasúttal, immár a 20. században

Szálfák berakodása az érsekuradalmi kompra

november 27-én az 1890. évi törvény 79. §-a értelmében adatközlésért fordult a Kalocsai Érseki Uradalom Jóságigazgatóságához a révátkelő jellegét illetően: saját- vagy közcélú. Amennyiben utóbbi, akkor kérte a vám mértékének és a szedési jogot igazoló határozatnak a megadását. A Kalocsáról postafordultával érkező válasz szerint az „... *uradalmi kompot az érseki uradalom kizárólag saját részére használja.*” A nyilatkozat azért volt fontos, mert a fenti törvény 70. §-a értelmében a komp felállításához saját területen és saját célra nem kellett hatósági engedély, a megszorítás csupán annyi volt, hogy működése a hajózást, a fausztatást és a tutajozást nem gátolhatta.

Mindeközben Baján az utépités ügymenete lelassult: az anyagi problémákon túl ehhez nyilvánvalóan hozzájárult az is, hogy a várost abban az időben lekötötték a Kamarás-Duna (Sugovica) torkolata áthelyezésének, a mellékág kotrásának, a téli kikötő rendezésének stb. ügyében tett erőfeszítések. Sikert eredményeket is elérni: a dunai átrakodó vasútvonal és a kereskedelmi kikötő rendezésére felvett Speyer-kölcsönből még 1926/27. évben megépült a tervezett kompikötőtől a hajóállomásig vezető, a vasút mellett haladó út. Ugyanakkor a város a belügyminiszterhez 1929. február 6-án írt 11005/kig.1928. számú levelében felhívta a figyelmet: „a laza, ártéri hordalékból készített töltést az erős hullámverés könnyen megbonthatja”, másrészt „az uttal párhuzamosan haladó széles anyagárkokban erős vízfolyásoktól kell tartani”. Továbbá: „A kőanyag a vasutintézet tulajdonát képezi és azt díjtalanul utépitési célra nem is engedhetné át, míg a töltésrészsű biztosítására az idézett miniszteri rendelet értelmében a kő minden

továbblépéshez pedig várhatóan külön kölcsön felvétele válik szükségessé. Megindultak az egyeztetések az érsekuradalmi komppal kapcsolatosan is: gróf *Zichy Gyula* kalocsai és bácsi érsek 1931. január 5-én kelt 18/3.931. számú, *dr. Vojnics Ferenc* bajai polgármesternek címzett levelében azt írja: abban az esetben járult hozzá az általa fenntartott kompjárat szüneteltetéséhez, ha a város vállalja a Duna jobb partján elterülő erdőiben kitermelt fájának ingyenes átszállítását és az uradalmi alkalmazottak díjtalan átkelését.

Egy 1932. január 15-én keltezett, a téli ínségmunkára vonatkozó jelentés szerint abban az időben 350 ember dolgozott a Baja-Bátaszék út földmunkáján (ez komoly segítséget jelentett a helyi munkanélküliség kezelésében is). Baján 1933. január 10-én az illetékes minisztérium, Baja város, az államépítészeti hivatal és a MÁV illetékeseinek részvételével felvett jegyzőkönyv tárgya a Baja-Bátaszék vasút töltésének biztosításából visszanyert terméskőanyag felhasználása a közut pályájának burkolásához. A város „A közutnak burkolattal való ellátását annál is inkább szükségesnek tartja és kéri, mert az ut jelenlegi állapotában járhatatlan; az eddig beruházott tőke gyümölcsözetlenül hever; Baja városban mintegy 80 kövező szakmunkás már huzamosabb idő óta kereset nélkül van és ez a burkoló munka egyrészt keresethez juttatná ezeket a szakmunkásokat, másrészt a közutat is alkalmassá tenné a forgalomra.” A MÁV képviselői ezzel szemben az útrészsű biztosításának fontosságára hívták fel a figyelmet: „a laza, ártéri hordalékból készített töltést az erős hullámverés könnyen megbonthatja”, másrészt „az uttal párhuzamosan haladó széles anyagárkokban erős vízfolyásoktól kell tartani”. Továbbá: „A kőanyag a vasutintézet tulajdonát képezi és azt díjtalanul utépitési célra nem is engedhetné át, míg a töltésrészsű biztosítására az idézett miniszteri rendelet értelmében a kő minden

nehézség nélkül felhasználható.” A bizottság a helyszíni bejárás során megállapította, hogy a Duna-parttól a Nyéki-szállásokig (Pörbölyig) 5,8 kilométeren csak a földmunka készült el, míg 10,7 kilométer hosszon már befejezték az útpálya munkálatait, utóbbi igaz a Nyéki-szállások és Báticaszék közötti szakaszra is (a közút teljes hossza 16,3 kilométer). Hiányzott még a Simon-Dunán egy 30, a Fás-Dunán egy 45 és még egy 75, továbbá elkészült a 150 méter nyílású híd. „Ezek helyén a közúthoz csatlakozó ideiglenes lejárók létesítettek, melyek magasabb árvíz esetén nem járhatók.” – olvasható a jegyzőkönyvben (a megjegyzés nyilván a hiányzó hidakra vonatkozott).

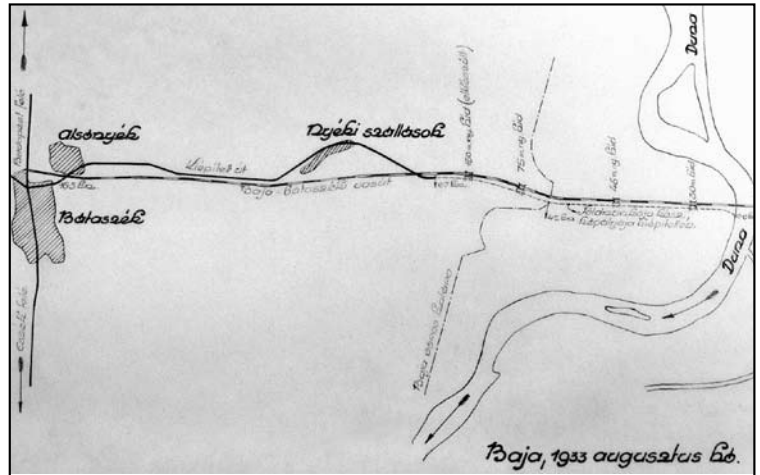
A szakértők a csak földmunkával kész részen minél előbb kívánatosnak tartották a köburkolat kialakítását: megállapításuk szerint, amíg az úttöltés homokos részei száraz időben járhatatlanok, addig az agyagos szakaszokon esős időben még üres kocsikkal is alig lehet közlekedni. Úgy gondolták, a megfelelő burkolat elkészítése a legsürgetőbb, a hidak építése – tekintettel az ártéri medrekbe készített ideiglenes kövezet lejárókra – a pénzügyi helyzet javulásáig még halasztható.

Baja törvényhatósági bizottsága 1933. október 5-én megtartott közgyűlésén foglalkozott (ad 3190/kig.1933/36 kgy.jkvi száma alatt) a Baja és Báticaszék közötti út, valamint a dunai átkeléshez szükséges kompikötő ügyével. Egyebek mellett ismertették az aktuális helyzetet, az addig pontosan teljesített vállalt hozzájárulások mértékét és az érseki uradalomtól kárpótlás ellenében megszerzett építési és anyagkitermelő területeket. A város egyúttal kinyilvánította: akkor vállalja a komplejárók létesítését és a kompszolgálatról történő gondoskodást, ha az út előzőekben említett szakaszán államköltségen kiépítik a hiányzó kőpályát, valamint a kompengedélyt és a vámszedési jogot kizárólag Baja kapja meg (a város a díjak megállapításánál csupán

a kompjárat fenntartásával járó költségeket kívánta figyelembe venni, a létesítéssel kapcsolatosakat nem). Feliratában kérte a kereskedelemügyi minisztert, hogy a „... közút 1926. év óta vajudó é p i t é s é t előbbrevinni és befejezni kegyeskedjék.” Itt tulajdonképpen arról volt szó, hogy a város újabb terhet már nem bírt el, a befejezést csak állami segítséggel tartotta lehetségesnek.

Baja egy gépi erővel működő vontató és személyszállításra is alkalmas komp létesítését és fenntartását vállalta. A tölgyfa kompot (hossza 15,6, szélessége 4,3 méter) az oldalához kötendő négyhengeres, négyütemű és 46 lóerős teljesítményű motorral hajtott vasból készült hajó (hossza 10,26, szélessége 1,98 méter) mozgatná. A komp terhelhetősége: száz ember, vagy négy üres kocsi nyolc lóval és húsz emberrel, vagy két terhes kocsi négy lóval, vagy húsz ló vagy szarvasmarha (utóbbiak a szokásos kísérő személyzettel).

Hamarosan – 1934. november 10-én, 12.915/1. kig. 1934. szám alatt – kiadták a közhasználatú komprév felállítását engedélyező okiratot, amelyben meghatározták az üzemeltetési előírásokat és feltételeket. Az eljárás során Bata község képviselői kérelmet terjesztettek elő az engedély kiadásának megtagadására, amennyiben ez nem lehetséges, kötelezzék az engedélyest, hogy a bátai kompnál szedett díjaknál alacsonyabbat

Az út készülési állapotát mutatja be a kézirat térkép

Baján ne szedjenek. A vonatkozó törvénycikk alapján a kizárólagosságra irányuló bátai beadványt elutasították, annál is inkább, mert a két átkelő egymástól kb. 16 kilométer távolságra feküdt. Az indoklás megjegyezte, hogy a törvény szerint erre 7,5 kilométeren belül lenne lehetőség. (Az említett szeremle-bátaí rév történetéről folyóiratunk 2005. augusztusi számának 12-13. oldalain írt dr. Solymos Ede.) A Kalocsai Érseki Uradalom – mint a Baja-Pörböly – és Baja thj. város – mint a Baja-Báticaszék-komprév engedélyese 1934. december 11-én kötött egyezséget arról, hogy az uradalom előbbi átkelőhöz kapcsolódó jogosítványának fenntartása mellett jogainak gyakorlását „... nem folytatja mindaddig, illetve azon idő tartamára, amíg Baja város közönsége e megállapodásban foglalt díjmentes szállítási kötelezettségeit hiven teljesíti.”

Nem sokkal ezután – 1935-ben – megtörtént a közúti forgalomnak a vasúti hídon történő átvezetése: faelemek elhelyezésével építették ki az egyvágányú átkelőn azt az útpályát, amelyen a vonatközlekedés szüneteiben lehetővé vált a közúti forgalom váltakozó, egyirányú átbocsátása. A Baja és Báticaszék között hiányzó hidakról a *Hidak Bács-Kiskun megyében* című, 1999-ben megjelent kiadvány 41. oldalán olvashatunk: „A bajai vasúti Duna-hídon már 1926-ban javasolták átvinni a közúti forgalmat, ezért az ártérben hidakat kellett építeni. A korabeli kimutatás szerint 1935-ben két 35, illetve 40 m hosszú négynyílású fahíd állt, melyeket a Bajai Árvédelmi zászlóalj épített.” (A kötetben a harmadik, már Tolna megyében fekvő 75 méteres áthidalásról nem esik szó, de vélhetően az is állt már abban az időben.) Ide kapcsolódik még, hogy a könyv szerint a Simon-Duna felett a fahíd helyén 1941-ben vasbeton híd készült, amely a 2. világháború pusztítása után 1949-ben épült újjá (uo. 46.o.).

A régi bajai hídon gőzös halad át a Dunántúlra (1920-as évek közepe)

A Baja és Bátaszék közötti közúti összeköttetés kialakításának eseményekben gazdag történetéhez tartozik még, hogy két, 1944-ben történt légitámadás okozta súlyos rombolás miatt 1949/50-ben teljesen új felsőszerkezetű Duna-híd épült: a megnyitást követően a közúti forgalmat

továbbra is a háború előtti rendszer szerint vezették át. A későbbiekben felújították az ártéri erdő hídjait, valamint az út- és vasúti pályát is.

A 20. század végére jelentősen megnövekedő gépjárműforgalom újabb fejlesztéseket tett szükségessé: az 1999-ben Türr

Istvánról (városunk szülöttéről) elnevezett – Duna-hídon megtörtént a közúti és vasúti forgalom teljes elválasztása. Napjainkban pedig a bevezetőben vázolt okok miatt egyre inkább szükségessé válik a Baja és Pörboly közötti közútszakasz megújulása. ■

Kereskedelmi viták keresztüzében a bajai Duna-híd

Sarlós István

■ Az 1904. évi XIV. törvénycikk a Magyar Államvasutak törvénybe foglalt fővonal-felesztési tervében három országos jelentőségű beruházásról döntött az országgyűlés. A Komárom-Érsekújvár vasútvonal és a komáromi Duna-híd, a Baja-Bátaszék vasútvonal és a bajai Duna-híd, valamint az Erdőd-Gombos közötti vasúti híd megépítéséről. A tervezett Baja-Bátaszék vonal – a MÁV 154-es vonala – az Osztrák-Magyar Monarchia két balkáni fővonalát a Budapest-Szabadka-Újvidék-Belgrád és a Budapest-Zágráb vonalat kötötte volna össze Szabadka és Dombóvár között.

1906. február 26-án *Tordai Miksa* tervei alapján a tolnai oldalon elkezdődtek az építkezési munkálatok. A híd 1 826 122 koronából, állami beruházásként épült meg, amelyhez Baja város – a környező törvényhatóságokkal – anyagi és szakmai hozzájárulást adott. Az építkezést 1907-ben 6 hónapra leállították, 1908. december 11-én megtörtént a próbateljesítés és a műszaki átadás is, de a forgalmi átadásra, azaz a tényleges használatba vételre még 1909. augusztus 26-ig várni kellett. 1909 elején öngyilkossági kísérletek hátráltatták az építkezés befejezését, majd 1909 nyár elején kereskedelmi és pénzügyi vita bontakozott ki az országos szakmai szervezetek között.

A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara 1909. június 7-én kérvényt nyújtott be a közlekedési és kereskedelmi minisztériumnál, hogy a bajai Duna-híd elkészülte után a fővárosi szállítmányok részére tarifakedvezményt biztosítson, mivel nekik anyagi hátrányt jelent a Baja-Bátaszék vonal üzembe helyezése. A budapesti javaslatot az Országos Magyar Gazdasági Egyesület, az Országos Iparegyesület, Budapest város tanácsa és a Fővárosi Malom-egyesület is támogatta. A beadvány a faipari cégek részére is hasonló kedvezményeket kért. Indoklásként a főváros olcsó élelmezését hozták fel, de azzal mindenki tisztában volt, hogy ez elsősorban a budapesti gőzmalmok tulajdonosainak érdekeit szolgálja. A 20. század elején a budapesti malomipar európai vezető szerepe lassan leáldozott, az Amerikai Egyesült Államokból tengeren szállított gabona vagy liszt olcsóbb és jobb minőségű volt, mint a magyar, így inkább azt vásárolták. A

Monarchián belül a malomipari érdekeltségek adminisztratív eszközökkel – például szállítási kedvezmények kiharcolása – próbálták meg csökkenteni költségeiket, ami viszont az országon belül generált feszültségeket. A területileg illetékes Szegedi Kereskedelmi és Iparkamara értesülve a budapesti kezdeményezésről, soron kívül tárgyalta az ügyet, és a déli országrészek gazdasági érdekeinek védelmében június 20-án saját – küldöttség útján személyesen átadandó – beadvánnyal fordult a déli törvényhatóságok vezetéséhez, és rajtuk keresztül a minisztériumhoz. A 6 oldalas, Baross Gábor-idézettel is megtámogatott beadványhoz kísérőlevelet mellékeltek a szegediek.

„17.900/1909 kig. [közigazgatási]

A Szegedi Kereskedelmi és Iparkamarától. Nagys. [nagyaság] Hegedűs Aladár dr. úrnak.

polgármester

Baja.

A fővárosi érdekeltség nevében a budapesti kereskedelmi és iparkamara által a baja-bátaszéki vonal megnyitva alkalmából 1909. június hó 7-én emlékiratban a főváros részére a vidék rovására kért tarifális kedvezmények tárgyában az ország déli és délkeleti városainak kereskedelmi és iparkamaráinak, kereskedelmi és iparos érdekeltségeinek 1909. június hó 20-án Szegeden, a szegedi kereskedelmi és iparkamara helyiségében megtartott értekezlete határozatából küldjük meg a kereskedelemügyi miniszter úrhoz intézendő, s az értekezlet megbízásából az alulírt kamara által elkészített feljegyzést.

Kérve arra, hogy a felterjesztéshez hozzájárulni, s egyben értesíteni szíveskedjék, hogy e felterjesztés alá megbízásból Baja város nevében, kiknek nevét írassuk, illetve nyomtathassuk.

Minthogy továbbá az értekezlet azt is elhatározta, hogy a felterjesztést küldöttségileg fogjuk a kereskedelemügyi miniszter úrhoz átadni, tisztelettel kérjük, kegyeskedjék értesíteni, hogy a július hó 26-29-ik napjai valamelyikén tisztelgő küldöttségben kik fognak részt venni. A hatámapról a tisztelgőket annak idején értesíteni fogjuk.

Abban a biztos reményben, hogy ezt a vidék érdekében megindított jogos mozgalmat teljes erejével támogatni méltóztatik, felkérjük, hogy mindkét kérelmünk tárgyában mielőbb intézkedni szíveskedjék.

Kiváló tisztelettel

Szegeden, 1909. évi július hó 11-én.

A szegedi kereskedelmi és iparkamara.

Szalmai Lajos, elnök és Perjess László, titkár.”

A városi tanács július 17-i ülésén tárgyalta az ügyet, és azonnal megszületett a határozat is.

„Bajai város tanácsa a törvényhatóság nevében kijelenti, hogy a Kamara által szerkesztett jelesen indokolt, és a vidék érdekeit erőlyesen megvédő felterjesztéshez hozzájárul, megbízza a Kamarát, hogy azt: „Baja város közössége nevében Erdélyi Gyula főjegyző, polgármester-helyettes” aláírásával lássa el, és a tisztelgő küldöttségbe a város közösségének képviselőletében Erdélyi Gyula főjegyző, Meskó László tanácsnok és dr. Nyiraty János tisztii főügyész, törvényhatósági bizottsági tag urakat küldi ki.

Egyben felkéri dr. Rajk Aladár ogy. [országgyűlési] képviselő urat, hogy a küldöttséghez csatlakozni szíveskedjék, továbbá a Kereskedelmi Casino és a Bajai Ipartestület t. [tiszelt] elnökségét, hogy a vezetésük alatt álló testületnek a küldöttségben való képviseltetése iránt intézkedni és a kiküldöttek neveit közvetlenül a szegedi kereskedelmi és iparkamarának sürgősen beterjeszteni szíveskedjenek.

Baja város tanácsának 1909. július 17-én tartott üléséből.

Erdélyi Gyula

főjegyző, polgármester-helyettes.”

A küldöttség július 29-én utazott el Budapestre a miniszteri fogadásra. A kereskedelmi vitában a minisztérium 1909-ben elodázta a döntést a Gombos-Erdőd közötti új híd átadásáig. 1909-ben ideiglenesen a MÁV általános szállítási tarifáit vezették be a 154-es Szabadka-Baja-Bátaszék-Dombóvár vonalon, és 1910-re ígértek végleges döntést az ügyben. 1911 év elején lépett életbe a Budapest élelmezését segítő szállítási tarifacsomag, amely részben elfogadta a fővárosi beadványt, viszont a malomipar a MÁV-nál nem tudta érvényesíteni a lobbierdekeit. ■

Márity Jánosné (1944-2019) emlékére

■ *Május 29-én, 75 éves korában váratlanul itt hagyta a földi világot MÁRITY JÁNOSNÉ (RAJKAI IRÉN), a II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola (ma Sugovica Sportiskolai Általános Iskola) nyugalmazott igazgatója és kiváló tanára. Lapunk az alábbi személyes hangvételi összeállítással igyekszik méltó emléket állítani neki. Az írás első felében a június 14-i búcsúztatón elhangzottakból idézünk, amit két munkatársa és barátja, DR. SZILÁRDNÉ OBÁDOVICS MÁRIA és NAGYPÁL ÁGNES visszaemlékezése követ.*

■ *Rajkai Irén* 1944. január 2-án szegény családba született, nehéz történelmi korszakban. Iskolás éveire mindig szívesen gondolt vissza: sokat szerepelt, szavalt, énekelt. Tanulmányait a bajai Gyakorló Általános Iskolában, a kiscsávolyi József Attila Általános Iskolában, a Türr István Közgazdasági Technikumban, a Felsőfokú Tanítóképző Intézetben, végül a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán végezte. *„Az iskola arra való, hogy az ember megtanuljon tanulni, hogy felébredjen tudásvágya, megismerje a jól végzett munka örömeit, megízlelje az alkotás izgalmát, és megtalálja a munkát, amit szeretni fog.”*

1961 novemberében találta meg élete társát. Titokban találkoztak, mert szülei tiltották tőle. 1962-ben már csillapodott a szülők haragja, miután belátták, hogy a kapcsolat ellen semmit sem tehetnek. 1963-ban megtartotta eljegyzését Márity Jánossal, majd 1964. július 11-én feleségül is ment hozzá. Így kezdődött a választott lélekkel 50 évig tartó házassága: néha viharok között, de őszinte szeretetben. Az államvizsga idején már szíve alatt hordta első gyermekét, *Helgát*, majd négy évvel később született második lányuk, *Andrea*.

1965 szeptemberében Bácsalmáson kezdte meg tanítói munkáját. Mindig arról álmodott, hogy taníthasson. Évekkel később Baján, a II. Rákóczi Ferenc Általános iskolában folytatta hivatását, és nyugdíjba vonulásával itt is zárta le azt. Tanítónőből tanár, úttörőcsapatvezető, igazgatóhelyettes, végül intézményvezető lett. Munkásságát a hit, a szeretet, az igazságosság, derű, alkotó készség, megértés jellemezte.

Csapatvezetőként minden nyáron a balatonberényi tábor lelkes vezetője volt. Az oktatás mellett a gyerekek lelki nevelése is nagyon fontos volt számára. Hitte: *„Ha kedvesen bánnak veled, kedvessé válsz, ha érzékenyen bánnak veled, empatikus leszel, ha őszintén bánnak veled, őszinte leszel.”* „A tanítás csak információkat tölt a fejekbe, de a nevelés: növel. Nem mennyiséget ad, hanem minőséget. Segít egy rózsának igazi rózsává válni. És egy gyermeknek megtalálni és kibontani önmagát.”

Tudta, hogy az *„életünk nem csupán a miénk.*

Az anyaméhtől a sírig kötődünk másokhoz a múltban és a jelenben. És minden büntettel vagy kedves gesztussal jövőnkhez járulunk hozzá. Mert létezni annyi, mint érzékelhetőnek lenni. Így hát önmagad megismerése csakis mások szemén keresztül lehetséges.”

A gyerekek, a tanítványok, kollégák, barátok, az ismerősök mindig érezték Irénke kedves-ségét, jóságát és szeretetét. Jó szívvel és hálával emlékeznek vissza az együtt töltött évekre. Élete, hivatása példaértékű volt lányai számára is. Gyermeküknek megtanította, hogyan kerekedhetnek felül a viharokon, törhetik meg a hullámok erejét. Megtanulták, hogy az életben nem a vihar elvonulását kell várni, hanem meg kell tanulni az esőben táncolni.

Lányai házasságából 4 unokája született: *Bence, Balázs, Panna* és *Blanka*. Születésük pillanatától nyomon követte életük alakulását. Minden sorsdöntő és apró eseménynek részese volt. Elmondhatták neki legféltettebb titkait, vágyait, érzéseiket, mert nagyszülőként ezeket szívének egy apró szegletében őrizte. Jani papával együtt az unokáknak közös délutánokat, hétvégéket, kirándulásokat, nyaralásokat szervezett. A nagyszülőknél töltött estéken egy nagy közös fészekben bújtak össze, és az éjszakába nyúló beszélgetések, viháncolások, mesék ringatták álomba őket.

Az unokák észrevétlenül felnőttek, 2014-ben elvesztették imádott nagypapájukat, Irénke pedig imádott férjét, lelki társát. Szomorúsága ellenére talán még többszörösen ragyogott szeretete. Mindig várta, várta őket haza. Lányai választott párját, *Zolit* és *Gábort* feltétel nélkül elfogadta; tisztelte és szerette őket, mintha csak a saját fiai lettek volna. Ő is mindig számíthatott rájuk. Azt tanította nekik, hogy *„szeretni valakit több, mint egy erős érzés! Az döntés, ítélet és ígéret.”* Irénke emlékét ők is örökre a szívükben őrzik.

Életének másik ékköveit a barátok jelentették, akikre mindig számíthatott. Közös programok, tanyázás, játékok, kirándulások, fürdészek színesítették életét. Szerették egymást. Életének gazdagságát nem a pénz, az anyagi javak, hanem a körülötte lévő emberek, közvetlen családja, a rokonai, unokatestvérei, férjének családtagjai, a barátok, volt munka-

Márity Jánosné (1944-2019)

társak, tanítványok, ismerősök jelentették.

Isten Irénke földi létének végére pecsétet rakott. Azzal a tudattal engedjük útjára, hogy lelkét az isteni fény már hívja, várja, de emléket örökre megőrizzük szívünkben, ahogy egy csonk is őrzi a leégett gyertya emlékét.

Dr. Szilárdné Obádovics Mária emlékei Márity Jánosnéról

Amikor megkaptam a szomorú hírt, hogy Márityné Irénke elment, nagyon megdöbben-tem. Óriási szíve volt, mindig tele volt energiával, lendülettel; varázslatos egyénisége, felejtethetetlen mosolya örök emlék marad.

Ismeretségünk 1978 szeptemberében, pályakezdésem évében kezdődött a II. Rákóczi Ferenc Általános Iskolában. Jó volt együtt dolgozni vele! Számára nem volt lehetetlen, megoldhatatlan feladat, voltak viszont sikerek, közös örömei, amelyek felemeltek, hitet és erőt adtak a folytatáshoz. Őszintén tudott örülni tanítványai, kollégái sikereinek. Mosolya, sugárzó szeretete megkönnyítette elviselni a hétköznapi nehézségeit, szürkeségét. Meghallgatta véleményünket, a problémákra mindig szép szóval hívta fel a figyelmet. Találkozásaink alkalmával mindenkinek volt egy jó szava, őszinte, érdeklődő kérdése. És a szeretetteljes ölelései! Soha nem felejttem. Új elképzeléseivel magasabb színvonalú, eredményesebb munkára törekedett. Rákóczi-hét, sulilap, Szülők Híradója, évkönyv, szaktáborok, tehetséggyógyozás, hátránykompenzálás, nemzetiségi nyelvtanítás, nemzetiségi kultúra ápolása: mind az Ő nevéhez köthető. Hálás vagyok a sorsnak, hogy több osztályban dolgozhattam együtt vele. Magyar nyelvet és irodalmat tanított; eleganciája, személyiségének erős kisugárzása mind hozzájárultak tanórái, értekezleteink, közös ünnepléseink hangulatának megteremtéséhez. Az évnvtők, évszórók, karácsonyok, ballagások alkalmával

szívből jövő gondolatait ötvözve nagy költők gondolataival mindig könnyeket csalt szemünkbe. A rábízott osztályokból, tantestületből élményekben gazdag, igazi közösségeket kovácsolt. Tanítványai, kollégái, a szülők szerették, tisztelték, felnéztek rá. Az egy iskolában ledolgozott 40 éves pályafutásom legszebb időszaka az általa vezetett 15 éves időszak volt. Nagy öröm volt számomra, hogy amikor magam is nyugdíjba vonultam, meghívhattam az aktív pedagógus éveimtől való búcsúzásra. A meghívást elfogadva eljött, és megtisztelt ezzel. Úgy gondolom, kapcsolatunk több volt munkatársinál, nem túlzás elmondani egy-egy ilyen személy kapcsán, hogy az emberi életben milyen fontosak, meghatározók az igaz emberi kapcsolatok.

Előszobánkban ma is ott áll a sok évvel ezelőtt tőle kapott virág, amely magasba, az ég felé nyúló ágaival szimbolizálja az ő magasba ívelő, ritka személyiségét és egyben a kettőnk kapcsolatát. (Most, 2019-ben majdnem eléri a mennyezetet, mintha jelezne: megérkezett az égi magaslatokig.)

Köszönjük a munkáját, segítségét, a jóindulatot, figyelmességet, biztatást, az elismerő szavakat. Lelkiismeretessége, pontosság, emberszeretete példaértékű volt. Az élet legnehezebb pillanataiban is példásan helytállt, pozitív kisugárzása, családszeretete, életszeretete is követendő példa lehet. Nagyon mély érzésű ember volt, ami csak keve-

seknek adatik meg. Szinte hihetetlen, hogy nem találkozhatunk többé vele. De azok az emberi értékek, amelyeket képviselt, amelyekre megtanított, velünk maradnak, amíg csak élünk.

2019. június 14-én ballagás volt a Sugovica Sportiskolai Általános Iskolában (egykori iskolájában, a II. Rákóczi Ferenc Általános Iskolában). Ezen a napon „ballagtattuk el” mi Máriy Jánosnét, Irénkét, felejthetetlen kollégánkat, igazgatónőnket, ahogyan ballagtattott ő is hosszú éveken át. Micsoda véletlen egybeesés! (Vagy nem is véletlen, hanem a sors keze?)

Drága Irénkém! Az egymásra rakódott emlékeim között Te mindig ott leszel. Szerettem múlhatatlan. Nyugodj békében!

Nagypál Ágnes emlékei

Irénke... Az első dolog, ami eszembe jut, ha rá gondolok, a derű, a hit, a bizalom, a pozitív megerősítés.

Fiatal pályakezdőként kerültem az akkori II. Rákóczi Ferenc Általános Iskolába, a Máriy Jánosné által vezetett közösségbe. Irénke lendületes, innovatív, igényes szemlélete mindannyiunk munkájára és az iskolára is rányomta a bélyegét. Mindannyiunkkal, de a gyerekekkel szemben is komoly elvárásokat támasztó, mégis humánus, szakmailag maximális tudású, toleráns, segítőkész ember volt – ezt várta el környezetétől is. Ez az elvárás mindannyiunkból a legjobbat hozta ki.

Nyitott volt, érdeklődő, támogatta az önálló gondolkodást, az újszerű pedagógiai ötletek kidolgozását, a kollégák ilyen törekvéseit. Gyakran dicsért, kollégáit pozitív kritikával motiválta. Akaratereje, kitartása mindenkit lenyűgözött. Reggelente mindig ő ért leghamarabb az iskolába, megelőzve még a hajnali ügyeletest is; így senki nem engedhette meg magának, hogy elkéssen. Ha valamit fejébe vett, azért foggal, körömmel harcolt. Mindent megtett az iskoláért, a gyerekekért. Kilincsel a hivataloknál, harcolt, pénzt gyűjtött, hogy az iskola javára fordíthassa. Ezért az iskola az akkori viszonyok között rengeteg anyagi természetű dologgal gazdagodott. Mindig élvezettel tette dolgát, sosem volt fáradt, fásult.

Igényessége az iskola épületére, a környezetre, az öltözködésre is kiterjedt. Azt vallotta, hogy igényes környezetben a gyerekek is megszelídülnek, nem lesznek romboló, mindentönkretevő fiatalok.

Különösen szívén viselte a rászoruló, nehéz helyzetben lévő gyerekek sorsát. A diákok nála mindig nyitott ajtót találtak problémáikkal. A már végzett, öregdiákok is visszajártak hozzá, mindig kíváncsi volt sorsuk alakulására. Kíváncsi volt az emberekre, hitt az emberekben, a fiatalokban, a jövőben. Szerette az embereket. Példakép volt és marad számunkra, akik ismerhettük, és együtt dolgozhattunk vele! Máig hálás vagyok neki. ■

A mama soha nem hal meg

Sipos Loránd grafikája

Emesz Margit

■ A mama még soha nem halt meg. Múltak az évek, sokasodtak. Hol durva napok selymes szavai, hol selymes napok durva órái váltakoztak. Sok éven át nyíltak a virágok, és hervadtak ősszel. De a mama még soha nem halt bele.

Akkor történt, amikor húsvét napjait éltük. Jézust keresztre feszítették, a harangok Rómába mentek, én meg a kórházba, a mamához. Ő mosolygott és sírt. Félve lelkem némaságát cipeltem. Barkát is vittem, ágairól szedett, megáldott szemeket. Szorongva ültem a templomban. Vártam, hogy a néma harang ne üsse agyon húsvét várakozó perceit, ne nyomorítsa tovább fájdalmamat.

Térdepelve vártam a feloldozást. Megszólt a harang. Megült a templomfalak repedéseiben, ahogy lelkem résein a föltámadt Jézus.

Testem erejét adták. Zengő harangok szavában szólt a Húsvét és ölelte a mamát. A templomban lassan csöndítettek, és a körmenetben énekszóval dicsőítettük Jézust. Boldogan mentem a kórházba. A mamát megebédeltettem. Mosolygott és sírt.

„Örvendetes napunk támadt, Jézus Krisztus, mert feltámadt.”

Gyertyák világossága karolta át a hívőket és útjukat. Indultam a kórházba, megebédeltettem a mamát. Mosolygott és sírt.

„Hívek ne féljete, békesség veletek! Alle-Alleluja!”

Énekelünk egyre bátrabban, és minden nap erősebben szorítottam a mama kezét. Mosolygott és sírt. Így múltott a húsvét. Délután gyöngyös húsleveset főztem, hogy másnap vigyem. Szívószálat is készítettem, ha már nehezen menne az evés. De megszólt a telefon. Micsoda furcsa érzés. Értetlen, érthetetlen volt a valóság. A mama még soha nem halt meg. Gyöngyöző húsleves valóságában a múltó nap délutánján békességgel elaludt. ■

„Édesanyám gyakorolta a legnagyobb hatást az életemre”

Dr. Zentai Máriaival példaképekről, nagy hatású egyéniségekről, pályatársakról

■ **A Bajai Honpolgár-estek keretében tartott előadást május 10-én városunkban dr. Zentai Mária irodalomtörténész, a Szegedi Tudományegyetem nyugalmazott docense. Ma már talán kevesen tudják róla, de pályája Bajáról indult, hiszen itt született, és a gimnázium elvégzéséig városunkban élt. Azóta mind a tudományos életben, mind a szegedi egyetemi ranglétrán, sőt azon túl is szép pályát futott be. Ennek ellenére önmagáról nem szívesen beszél, így az alábbi interjúban elsősorban arról mesélt, kiknek köszönhetett sokat, kik játszottak szerepet szakmai-emberi karrierjének alakulásában, és kik voltak rá meghatározó hatással. E vallomás révén persze róla is sokat megtudhatunk.**

Mayer János

- Baján nőttem fel, így nagy megtiszteltetés, hogy előadást tarthatok itt, nagyon szívesen jöttem. Biztos vagyok benne, hogy rám egész életemben a legnagyobb hatással édesanyám, Zentai Dezsőné volt, akire Baján az idősebbek Kati néniként emlékezhetnek. Tanított Mélykúton, Baján a kiscsávolyi iskolában, majd a központi leányiskolában, amelyből utóbb az ének-zenei általános iskola lett. Magyar-történelem szakos tanár volt, akit régi tanítványai évtizedek múlva is rendszeresen felkerestek, mert nagyon szerették a tudását, a gondosságát, alaposágát és halkszavúságát is. (Sosem kellett hangosan fegyelmeznie.) Különleges magyartanár volt, képes volt a nyelvtanórákat is megszerettetni diákjaival, akik utóbb mesélték, mennyire élvezték az általa kitalált nyelvi játékokat, játékos feladatokat. Az első könyveket nekem is ő adta a kezembe, ott-hon szoktam meg, hogy könyvekkel vagyunk körülvéve. Otthonról hoztam a zene szeretetét is, nagyon sok hanglemezünk volt. Nem éltünk gazdagon, de könyvből és zenéből soha nem volt kevés. Ezt nem lehet eléggé megköszönni.

- Az általános, majd középiskolai években kitől kapott a legtöbbet?

- Többen is vannak, akiknek nemcsak a nevére, de arcára, hangjára is szívesen emlékszem vissza. Az ének-zenei általános iskolában különösen két tanárnőt szerettem, Petz Esztert és Vancsuráné Dunai Mártát. Márta néni lendületes karvezetői stílusát soha nem fogom elfelejteni.

Középiskolába a III. Béla Gimnáziumba jártam, mégpedig angol-osztagozatra (az osztály másik fele orosz-angol tagozatos volt), így minden nap volt angolóránk. Az osztott nyelvórák az iskola akkori viszonyai között állandó vándorlást jelentettek egyik teremből a másikba. Tóth János tanár úrral talán csak a pincében nem volt angolóránk, minden más zugban igen, fél osztálynyi

csoportunk a tanári szoba előterében is elfért, ha kellett. A mindenki által Ciceróként ismert tanár úrra nagy hálával gondolok; különleges egyéniség volt, sajátos tanítási stílussal: nagyon alaposan, emlékezetesen tanította nekünk a nyelvet. A beszédkészség fejlesztése kevésbé volt az erőssége, de a tőle kapott nyelvtani alapok nekem bőven kitarítottak az egyetemen is. Azt beszéltek róla, hogy hat vagy hét nyelven tudott hasonló biztonsággal. Tankönyvünk volt ugyan, de kiegészítő anyagokra (videókra, képhasangos segédanyagokra) nem támaszkodhattunk, ahhoz viszont a tanár úr ragaszkodott, hogy legalább a középszótárt mindenki szerezzze be magának. Minden mást ő maga állított össze. A kiejtésünk persze nem volt az igazi, de az ifjúság akkoriban is találekony volt. Nálunk néhány évvel idősebb barátunk, Schmidt Toncsi (2010-ben bekövetkezett haláláig lapunk szerkesztője – M. J.) – ki tudja, honnan – nagy számban szerzett be nyugati beat- és rockzenei lemezeket és magnófelvételeket, s az angol kiejtésünket leginkább ezeken csiszolhattuk. A Beatles dalait vég nélkül képesek voltunk hallgatni.

Ha szakmai téren nem is (hiszen végül más irányba indultam), emberileg talán a legnagyobb hatással biológiatanárom, dr. Richnovszky Andor volt rám. Különleges, nagy tudású és sokoldalú ember és szigorú tanár volt. Ha érdekes problémát vetettünk föl, szinte bármiről lehetett vele beszélni akár órán is. Minden gesztusából érződött, hogy saját tudományterületét innen, Bajáról is naprakészen tudta követni, és akkor újnak számító biológiai felfedezésekről az ő óráin hallottunk először. Nem kis dolog, hogy a kollégiumvezetés és a tanítás mellett komoly tudományos pályát futott be, szakterületének ismert, számon tartott tudósa volt. Egyik kedves osztálytársam és barátnőm, Hornung Erzsébet az ő iránymutatása révén indult el a biológusi pályán; ma professzor az állatorvos-tudományi egyetemen.

Dr. Zentai Mária

Richnovszky tanár úr ritka széles látókörű ember volt; irodalomról, költészetéről is lehetett vele beszélgetni. Mindannyian nagyon szerettük és tiszteltük, én személy szerint úgy érzem, hogy világlátásomat nagyban formálta.

Végül, de nem utolsósorban Révfy Tivadarné (Tóth Krisztina) tanárnőt kell említenem, aki akkor nagyon fiatalon a magyartanárom volt. (Talán tíz évvel sem volt idősebb nálunk.) Szenvedélyesen szerette a szakmáját, főleg az irodalmat. Nagyon értett is hozzá, igazán finom elemző volt, ezen túl pedig nyitogatta a szemünket a társművészetek, főleg a filmművészet felé is. Rajta keresztül ismerhettük meg a 60-as évek új hullámának francia és olasz filmjeit, és ezeket igen alaposan elemeztük is, pedig akkor még a vizuális kultúra nagyon messze volt a gimnáziumi tananyagtól. Szép fiatal nő és kedves, szeretni való egyéniség volt.

- Mennyire volt összetartó közösség az akkori „Bélában”?

- Bélásnak lenni akkor is rangot jelentett a városban. Nyelvtagozatos C-s osztályként komolyan rivalizáltunk a matematika tagozatos A-sokkal. (Állítólag a mi évfolyamunkban fordult elő először, hogy egy C-s fiú egy A-s lányt vett feleségül!) Hónapokig készültünk az ún. műsoros teadélutánokra. Egyszer például Csokonai Dorottya c. vígposzából rendeztünk színielőadást; a főszerepet kedves barátnőm, a későbbi ismert szemorvos, Elek Ilona játszotta. Olyan tehetsége volt hozzá, hogy ma is csodálkozom, miért nem színésznőnek ment... Nagy élmény volt a harmadik év után szerve-

zett bulgáriai tengerparti nyaralás, amelyre évekkel előtte kezdtünk készülni. A vonat utazással együtt ez körülbelül két hétig tartott, és még inkább összekovácsolta a társaságot. Bár minket nem tanított, de nagyon tiszteltük a gimnázium akkori igazgatóját, dr. Lantos Istvánnét is.

- Mikor dőlt el, hogy a bölcsészkart, azon belül a magyar-angol szakpárt fogja választani továbbtanulási irányának?

- Elég hamar eldőlt, hogy valamilyen bölcsészpálya lesz a jövő, bár a barátnőim hatására egy rövid ideig gondolkodtam az orvosi hivatáson is. De hamar rájöttem, hogy az nem nekem való. Gyerekkori élményeim miatt is mindenképpen Szegeden akartam továbbtanulni. Eleinte régész szerettem volna lenni, de azt akkoriban teljes szakként még nem oktatták, és csak két év történelem szak elvégzése után jelentkezhettem volna, ráadásul a képzés nem is minden évben indult. Ettől kicsit visszariadva választottam azt a két szakot, amelyből a legjobb voltam. Az angol szak nem olyan régóta működött még Szegeden, Budapestről járt le több tanárunk is (pl. Hankiss Elemér vagy Szegedy-Maszák Mihály).

- Szegeden kik voltak azok az oktatók, tanáregyéniségek, akik meghatározó hatással voltak pályája alakulására?

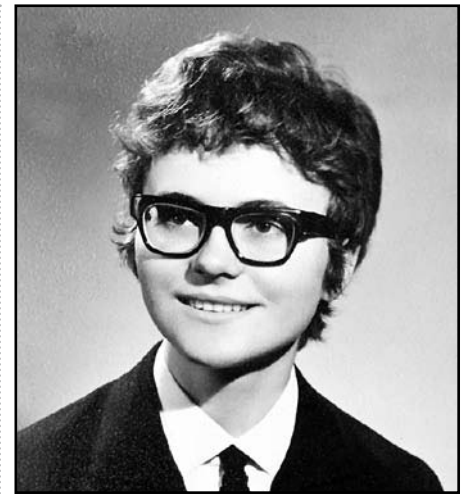
- Mindkét szakomon voltak ilyenek. Abban az időben az egyetemi könyvtár sem volt túl jól ellátva angol nyelvű szépirodalommal és szakirodalommal, pedig az oktatóink fontosnak tartották az eredetiben olvasást. A meglévő anyagból azért igyekeztek válogatni, mint például a nyelvgyakorlat óráinkat vezető dr. Petri Gáborné, aki a félév elején mindenkinek a kezébe nyomott egy 19-20. századi angol regényt, amelyet el kellett olvasni, és meg kellett tanulni a benne található szavakat. A félév végi beszámoló során lapozgatta az adott regényt, és kérdezte a szavait. Meglehetősen hatékony módja volt annak, hogy az ember hatalmas mennyiségű szót rövid időn belül megtanulhasson. Angolirodalom-tanáraim közül Kretzoi Miklósnéra emlékszem szeretettel, később ő írta meg először magyar nyelven az amerikai irodalom történetét, nekünk is azt tanította. A másik meghatározó hatás Szegedy-Maszák Mihály, aki igazi univerzális tudós volt: nemcsak irodalmár, hanem a humán tudományok, sőt művészetek csaknem minden területén (nyelvészet, kultúrtörténet, zene, később a fordításelmélet) jártas, kimagasló tudású szakember, aki mindig „egyben” látta, összefogta a tudásterületeket. Minden tanítványára nagy hatást gyakorolt, nagyon szomorúan éltük meg, amikor már nem tanított Szegeden. Tegyük

hozzá, hogy – bár én angolos hallgatóként találkoztam vele – munkássága a magyar irodalom kutatása terén is kiemelkedő és megkerülhetetlen. (Példaként említhetném Kemény Zsigmonddal és Kosztolányi Dezsővel kapcsolatos munkásságát.)

A „magyarosok” közül két tanáromat szeretném kiemelni. Egyikük, Keserű Bálint ma is él; az ő szakterülete a régi magyar irodalom és az eszmetörténet volt. Azt hiszem, ő vette észre a szemináriumi dolgozataimban a bennem pislákoló érdeklődést, és terelt abba az irányba, hogy foglalkozzam komolyabban a tananyagon túli kérdésekkel. A következő évben kerültem Csetri Lajos professzor óráira, és ez mindent eldöntött. A felvilágosodás kora és a reformkor magyar irodalmát tanította. Hatalmas tudású, igazán világos elme, nagy olvasottságú ember volt. Képes volt akár egyazon órán belül is a legelvontabb irodalomelméleti kérdésekkel és szoros irodalmi szöveg-olvasással, elemzéssel is foglalkozni, és megmutatni, hogyan és hányféleképpen lehet közelíteni a tárgyalt irodalmi művek világához. Hallgatók generációira volt leírhatatlan hatással. Bár – finoman szólva – nem szeretett reggeltől estig írni (ezt később kollégájaként tapasztaltam meg), mégis nagy és fontos írott életművet hagyott maga után, elsősorban Berzsenyi Dániel költészete, valamint Kazinczy Ferenc és a nyelvújítás problematikája foglalkoztatta. Mellette kezdtem tanársegédként az oktatói pályámat, és nyugdíjba vonulásáig, majd sajnálatosan korai haláláig atyai jó barátomnak tekintettem. Ha a szegedi magyar szakról beszélünk, akkor Ilia Mihály nevét is meg kell említenem, bár nem voltam a tanítványa. Ő azokra is odafigyelt, akik nem az ő szakterületéhez (modern és határon túli magyar irodalom) kötődtek, mindenkinek minden írását elolvasta, mondott róla néhány szót.

- Mikor dőlt el, hogy a középiskolai tanári pálya helyett a kutatói, irodalomtörténeti hivatás jelenti a jövőt?

- Tulajdonképpen a végzés évében. Az akkori tanszékvezető, Keserű Bálint Csetri professzorral együtt az utolsó félév során valamikor megkérdezte, nem lenne-e kedvem az egyetemen maradni. Hát, volt kedvem... és éppen szükség is volt 18-19. századi irodalommal foglalkozó oktatóra. Eleinte leginkább Petőfivel foglalkoztam, később elég sokáig Vörösmartyval, de voltak kisebb kirándulásaim Berzsenyi vagy Csokonai költészete, illetve a művelődéstörténet felé is. És persze éjjel-nappal tanítottam, nemcsak magyar irodalmat, hanem sok egyebet is.

A bélás érettségi tablófotó 1969-ből

- Mi ragadta meg leginkább azon szerzők munkásságában, akikkel különösen sokat foglalkozott?

- Minél többet olvastam Petőfit, annál inkább úgy éreztem, hogy róla érdemes beszélni és tágítani a köztudatban rögzült képet. Talán az fogott meg először, hogy elképesztően jó humora volt, ami sok szarkazmussal és öniróniával is párosult. 1844-es verseit olvasva – ha az ember kész eltekinteni a későbbi *Nemzeti dal* vagy a *Szeptember végén* pátosztól – szinte gurulunk a nevetéstől, és itt nemcsak a *helység kalapácsára* gondolok. Később azt is megértettem, hogyan alakult ez a költői pálya. Nem hiszem el pl. azt, hogy Petőfi született „népi zseni” volt, aki csak így, a népiesnek nevezett hangon tudott megszólalni. Korai verseiből, töredékeiből jól látszik, hogy tizenévesen tökéletesen tudta imitálni Kölcseyt vagy Vörösmartyt, számára a magyar népdal hangja egy lehetséges forma volt a sok közül. A népköltői szerep – amellyel berobbant az irodalomba – tudatos választás eredménye volt, érzékelte azt, hogy az irodalmi életben ez a hely még üres. (Bár mások is írtak szép népies dalokat, sem Vörösmartynak, sem Czuczor Gergelynek nem ez volt a „fő profilja.”) De alig két év alatt képes volt váltani egy szélsőséges, feketén romantikus költő szerepébe, a fordulat merész képzettársításokat, kozmikus világvége-látomásokat eredményezett. Költészete egyre gazdagabb és sokszínűbb lett, ars poeticái is ezt hangsúlyozták (például *Dalaim* című verse), de például politikai témájú verseket 1847 előtt nem nagyon írt.

Vörösmarty nagyon más. Költői nyelve és képvilága nyugózott le. Több tanulmányban is foglalkoztam a költészetével, számomra mindenképp fölé áll a *Csongor és Tünde*. A mű sorsa nagyon érdekes, hiszen szerzője életében nem került színpadra, sőt, nem is

szerették, alig volt kritikai visszhangja. A kortársak közül – kezdeti bizalmatlanság után – egyedül Kölcsey üdvözölte, de ő is csak magánlevélben. A mű nagyon nehezen találta meg a helyét a magyar irodalmi kánonban, a színpadon még kevésbé. Egészen 1879-ig kellett várnunk, amíg a Nemzeti Színház kísérletező kedvű igazgatója, *Paulay Ede* végre bemutatta. A *Csongor és Tünde* egyszerre játékos és végtelenül filozofikus is. A költő a mű mindegyik rétegéhez nyelvet teremt: Csongornak saját nyelvi világa van, *Balgának* és *Ilmának* egy másik, ahogyan a három vándornak is, és egészen különleges az *Éj* világa. Ezek nemcsak nyelvi, hanem életvilágok is, a műben ugyanis a világ egyfajta mitologikus felosztását látjuk. *Szauder József* írta le először, hogy a cselekmény egy kozmikus nap alatt játszódik le; éjfélkor indul a csodafánál, és ott is végződik. A mű befejezése talányos, a versformát is váltó zárókórus (nem tudni pontosan, ki énekl) mintha az *Éj* sötét monológját idézné, de a végszó a szerelem. Érdekessége a műnek, hogy nőfigurái sokkal aktívabbak és eredményesebbek, mint a férfiak, pedig *Vörösmarty* más epikai műveiben inkább tradicionális nőtípusok jelennek meg. A legnagyobb hatalmúnak látszó alak, az *Éj* is nő, de *Tünde*, *Ilma* és *Mirigy* is sokkal aktívabbak a férfiaknál (Csongor például a cselekmény több jelentős pontján is elalszik).

- Egy idő után az egyetemi és tudományos ranglétrán is szépen haladt előre. Ezen a vonalon milyen fontos hatások érték?

- A tudományos ranglétrán előbb az ún. kisdoktori, majd a kandidátusi fokozatot

Konferencia megnyitása rektorhelyettesként a 90-es években

kellett megszereznem. Utóbbi 1990-ben történt, a választott témám a ballada és rokon műfajai voltak, de nem *Arany János* balladái, hanem a reformkor időszaka, illetve a német és angol előzmények kerültek a középpontjába. Az egyetemi hierarchiában tanársegédként kezdtem, később adjunktus, majd docens lettem, utóbbival bizonyos vezetői pozíciókra is „alkalmassá” váltam. Ezzel függ össze, hogy öt évig a József Attila Tudományegyetem oktatási rektorhelyettese voltam, utána egy ideig tanszékvezető-helyettes, majd elég sokáig tanszékvezető is lettem, így is mentem nyugdíjba. Az 1990-es években nagy változásokat éltünk meg. Ebben az időben rövid időn belül nagyon meg kellett emelni a felvehető hallgatók számát. Önmagában ez nem lett volna baj, hiszen Magyarországon valóban alacsony volt a felsőfokú végzettségűek számaránya, és elég szűk volt a hozzáférés a diplomát adó pályákhoz. A baj inkább a tempóval volt, a megugró hallgatói létszámmra senki nem volt igazán felkészülve, fejlesztés sokáig nem is történt. (Nem véletlenül lázadoztak a hallgatók 1989 táján a körülmények ellen.) Az ezzel járó bajok nem tettek jót sem az egyetemen belüli hangulatnak, sem pedig az oktatás színvonalának. A kétféle képzésre történő áttérés viszonylag rövid előkészítés után 2006-ban indult. Ez a rendszer eléggé általános a világban, de a mi képzési rendszerünk történelmileg nem így épült fel, és nagyon rövid idő alatt kellett gyökeresen változtatni rajta, tanterveket alkotni, beleerőltetni az oktatást és az embereket. Emiatt ezekről az évekről inkább kellemetlen emlékeim vannak, az átalakítás nem is sikerült igazán jól. (Nem véletlen, hogy például a tanárképzésben ebből azóta komoly visszatáncolás figyelhető meg.) Hozott persze a rendszer hasznos elemeket is, és sok kiváló hallgató munkáját tudtuk segíteni, de összességében a régi rendszerű képzés több lehetőséget adott a hallgatóknak mélyebb és alaposabb felkészülésre.

- A szigorúan vett szakterületén túl milyen irodalmat olvas szívesen? Ezeket az irodalomtörténész szemével olvassa, vagy ki lehet ezt kapcsolni?

A ballagó bélások között (1969)

- Azt hiszem, tudok anélkül olvasni, hogy irodalmárként tekintsek a műre. Baj is lenne, ha nem így volna. Engem az irodalmon kívül a néprajz, a művelődéstörténet és persze a zene is érdekelt, így aztán nagyon sokfélét olvastam. Szakterületemen kívüli szépirodalmi kedvenceim egy része a 19. századból származik; *Emily Brontë*-t például soha nem unom meg újra elővenni, *Puskin* verseit, az *Anyegint* is élvezem mind a mai napig, és talán *Dosztojevszkij* a harmadik. A 20. századból nagyon sokakat említhetnék, magyart és külföldit egyaránt: *James Joyce*, *Jorge Amado* műveit, *Füst Milánt*, *József Attilát*, *Babitsnak* nemcsak verseit, a prózáját is. A kortárs és közelmúlt költői közül *Weöres Sándort*, *Kányádi Sándort* olvasom sűrűn, a prózairók közül pedig *Nádas Pétert* vagy éppen *Esterházy Pétert* (ezt talán mondanom sem kell). Az elmúlt egy-két év legnagyobb olvasmányélményeit pedig *Tompa Andreának* köszönhetem, a *Fejtől s lábtól*, illetve az *Omerta* c. regényeivel. *Tompa Andrea* nagyon erős, nagyon mély, egészen kitűnő író.

- Funkcióból adódóan is sokfelé megfordult a világban. Volt-e utazásai között meghatározó élmény? Hová utazik a legszívesebben?

- Általában konkrét élmények miatt rágaskodom egyes helyekhez. Fiatalon nem utaztam olyan sokat a világban, hiszen ahhoz pénz is kellett volna. Rektorhelyettesként viszont sok hivatalos úton jártam, és ezekről vannak is szép emlékeim. Mindig találtam időt a hivatalos programok mellett, hogy elrohanjak az adott város leghíresebb múzeumába, például *Amszterdamban* nem hagyhattam ki a *Van Gogh-* vagy *Rijksmuseumot* sem. Az elmúlt tíz évben, már nyugdíjasként sokkal többet utaztam, legtöbbször egy-egy operaelőadás vagy koncert kedvéért. Ha választanom kell, két-három város nőtt

különösen a szívemhez: London, Prága és a mindenek fölötti, abszolút kedvenc: Bécs. Bécsben sokszor jártam, a múzeumok állandó kiállításait már-már kívülről tudom, így amikor oda készülök, azt keresem, milyen időszakos kiállítások várhatók éppen. Nem megyek hosszú időre (az túl drága lenne), rendszerint három napot, két éjszakát töltök ott, megyek az operaházba, a Musikverein-be, a múzeumokba. Az internetnek köszönhetően kialakult egy hasonló érdeklődésű baráti köröm, akikkel „élőben” is tartjuk a kapcsolatot, többször találkoztunk Európa koncerttermeiben. Egy így megismert kedves olasz barátnőm Palermóból épp a közelmúltban járt nálam látogatóban. Mindketten őszinte csodálói voltunk/vagyunk *Dmitrij Hvosztovszkij* (1962-2017), a csodaszép hangú, szibériai születésű bariton művészetének, az ő fellépéseire sokszor utaztunk együtt.

- *Honnan ered az opera, illetve a komolyzene iránti közismert rajongása?*

- Mint mondtam, zenei általánosba jártam, és a Kodály-módszer lépésenként építi fel és erősíti meg a zene szeretetét. Én nem voltam különösebben tehetséges, de az iskola akkori vezetői úgy gondolták, a hozzám hasonlókat – akiknek a ritmusérzéke jó, de a hallása kevésbé – is jól lehet fejleszteni. Minden nap volt ének-zene óra, hetenként többször néptánc, karéneke; hangszert is kellett tanulni (zongoráztam, szeretett tanárnőm *Recska Ilona* volt). Úgy érzem, hogy amit akkor megismertem/megtanultam (nyilván főleg komoly- és népzene), az határozta meg a későbbi fejlődésemet is. Ehhez persze kamaszkoromban társult a beat meg egy kicsit a dzsessz is, bár abból csak válogatott előadók. (A popzene, az operett vagy a magyar nóta viszont sosem fogott meg.) Életem első operája, amibe beleszerettem, *Bartók A kékszakállú herceg vára* c. műve volt. Egy régi fajta nagylemezen hallottam először, *Székelly Mihály* és *Palánkay Klára* szereplésével. A lemezt édesanyám vette meg (ahogy persze az első lemezzajtszót is), és annyiszor hallgattam, hogy kívülről tudtam mind a két szöveget. Annál a felvételnél jobb előadását azóta sem hallottam a Kékszakállúnak. Nagy kedvencem *Bach*, szeretem *Gustav Mahlert*, az operaszerzők közül különösen *Mozartot* és *Verdit*, viszont nem vagyok szenvedélyes wagneriánus, inkább a korai operáit kedvelem. Egészen jóban vagyok a 20. századi és a kortárs zenével is, *Eötvös Péter* több operáját láttam, értékelem *Thomas Adés* műveit. Inkább olyan zeneszerzőt lenne nehéz mondani, akit végképp ki nem állhatok, bár a legújabb szintéren nem vagyok igazán

Zentai Mária 1995 táján szüleiével, férjével és Don Pedro nevű kutyájukkal

tájékozott. Ha otthon beteszek egy CD-t, akkor az valószínűleg a 20. század közepénél korábbi szerző műve lesz, de hangversenyen vagy az operában szívesen meghallgatok újabbakat.

- *Ejtsünk azért néhány szót a magánéletéről is...*

- Még egyetemista koromban találkoztam a férjemmel, *Kukovecz Györggyel*. Néhány évvel volt idősebb nálam, történész volt a szegedi egyetemen; főleg újkori egyetemes történelemmel foglalkozott, azt tanította. Fő specialitása Latin-Amerika, különösen Kuba története volt. Spanyolul jól tudott, angolul olvasott; rendkívül széles érdeklődésű ember volt. Sokkal többet olvasott és adott át a hallgatóinak, mint amennyit végül tudományos munkaként megírt. Kiváló tanár volt, az elsők között ismerte fel az internet felhasználásának lehetőségeit az egyetemi oktatásban, sok ilyen jellegű feladatot adott a szemináriumi diákjainak. Nekem ő volt az egyetlen társam, sajnos 2006 nyarán meghalt. Két fiunk született: az idősebbik, *Ákos* vegyész; a fiatalabb, *Máté* jogot végzett. *Ákos* Szegeden az egyetem alkalmazott kémiai tanszékének docense, akadémiai doktor („nagydoktor”), *Máté* pedig Luxembourgonban a magyar uniós szakfordítói team tagjaként dolgozik már tíz éve. Az idősebbik fiam révén van két unokám; a nagyobbik, *Ákos* jövőre már érettségizni fog a szegedi Radnóti Gimnáziumban. Három idegen nyelvből szerzett országos OKTV-helyezéseket, *Kazinczy-érme* is van (pedig matematika tagozatos osztályba jár), és kimondottan a humán területek érdeklik, a nyelvek, a színház, az irodalom. A kisebbik unokám, aki a nagyapja után a *György* nevet kapta, nyáron lesz ötéves.

- *Bajai származásúként, de évtizedek óta máshol élőként mit jelent Önnek a szülővárosa, mi jut eszébe először, ha Baja nevét*

hallja?

- Nagyon szerettem bajai lenni, és az elköltözés után is sok időt töltöttünk még nyáron a városban, a két gyerekkel sokat jártunk a Sugovicára. Amikor nagyobbak lettek, már sokszor másfelé vitt az utunk nyáron. Édesapám halála után anyukám Szegedre költözött, azután kevesebbet jártunk ide. De a szálak nem szakadtak el, most is élnek itt nagyon kedves rokonaim, unokatestvéreim. Egy kicsit még most is olyan érzésem van, hogy Bajára hazajövök. A fejemben főleg a régi képek élnek a városról, furcsa érzés olyan utcákon sétálni, amelyek időközben alaposan megváltoztak. Mégis emlékszem, hogy igen, erre mentem zongoraórára, erre szaladtam az iskolába, erre jártunk le a Sugó-partra... Ha pedig csak úgy eszembe jut Baja, akkor mindig nyár van: süt a nap, a gimnázium előtt még nincs ott a szobor, és figyelni kell az autós forgalomra. A régi osztálytermekre, a folyosókra is tökéletesen emlékszem. Szeretetlenben, barátságban, könyvekben, zenében, tudásban nagyon sokat kaptam a helytől, ahonnan elindultam, amiért sohasem lehetek elég hálás. ■

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS

Lapunk a 2019. évre is előfizethető.

Érdeklődni az alábbi telefonszámon lehet: 79/322-600

A Bajai Honpolgár példányonkénti ára: **330 Ft**. Előfizetési díjaink a következők:

Helyben (házhoz szállítva)	4 000 Ft
Vidékre (postaköltséggel)	7 400 Ft
Külföldre (postaköltséggel)	14 000 Ft

Fizessen elő, hogy biztosan megkapja!

Bajai Honpolgár Alapítvány

A Magyarországi Tanácsköztársaságról, száz év távlatából

Gali Máté

■ Az őszirózsás forradalom nyomán, 1918. október 31-én hatalomra került *gróf Károlyi Mihály* és kormánya az első világhétség követő teljes összeomlás, valamint ezzel egyidejűleg a Kárpát-medencében beállt polgárháborús viszonyok közepette eredeti célkitűzéseinek nagy részét képtelen volt megvalósítani. Elmaradt a demokratikus választások megrendezése, elkésett a földosztás megkezdése, és a kabinetnek fokozatosan csalatkozni kellett a pacifista-wilsonista külpolitikai orientációban is. Mindezek együttesen azt eredményezték, hogy Károlyi és társai kezdetben meglévő támogatottsága egyre szűkült, amit politikai ellenfeleik igyekeztek a saját javukra fordítani.

Utóbbiak közé tartozott a *Kommunisták Magyarországi Pártja* (KMP) is, amely 1918. november 24-én alakult meg. Vezetője a szociáldemokrata mozgalomból induló egykori újságíró, *Kun Béla* volt, akinek határozottsága és erőszakossága sokak szemében vált megnyerővé. Az igen tehetséges, ám gátlástalan pártvezére *Hajós Edit* – Balázs Béla író első felesége – úgy emlékezett vissza, miszerint „olyan emberben, akit nem lehet megvenni, nem bízott.” Kun az első világháborúban orosz hadifogságba esett, s ott kötelezte el magát a szélsőbaloldali eszmeiség mellett. 1918 őszén Leninnel egyetértésben, valamint a szovjet kommunista vezetéstől kapott anyagi támogatással tért haza. A pártalapítás mellett nyomdát vásárolt a Józsefvárosban, ahol decembertől *Vörös Újság* néven adta ki a párt saját lapját. A kommunisták először demagóg ígéreteikkel hívták fel magukra a figyelmet. Példának okáért felszólították a kormányt, hogy minden leszerelő katonának fizessen 5400 koronányi zsoldot, vagy adjon nekik földet, miközben pontosan tudták, hogy követeléseiket a kabinet nem tudja teljesíteni. Ezt követően különböző rendbontásokat követtek el: 1919 januárjában szétverték a kommunistaellenes *Pesti Hírlap* szerkesztőségét, míg februárban a „munkásárulónak” titulált *Népszava* ellen indultak, rátámadva az ellenük vezényelt karhatalomra. Az összezsapásnak halálos áldozatai is voltak, amire válaszul a párt helyiségeit bezárták, illetve jó néhány mozgalmi tagot letartóztattak.

Kun Béla több vezető társával együtt a Gyűjtőfogházba került, ahol viszont amolyan „státuszfogolyként” nem szigetelték el őket a külvilágtól. Ugyan „helyhez kötöttek”, de szabadon szervezkedhettek, hiszen leveleket írhattak, bárkit fogadhattak, illetve bárkivel tárgyalhattak. *Károlyi Mihály*né még

pokrócokat is küldetett be nekik. Február végétől pedig egyre gyakrabban keresték fel Kun Bélát a kormányban lévő Magyarországi Szociáldemokrata Párthoz tartozó politikusok, akik alkalmatlannak tartották az akkorra már köztársasági elnöki pozíciót betöltő Károlyit az egyre súlyosbodó külpolitika helyzet megoldására, s így hozzá fordultak együttműködésért egy szovjet irányultságú külügyi fordulat belpolitikai alátámasztásához.

1919. március 20-án *Fernand Vix* alezredes, a Budapestre vezényelt francia katonai misszió parancsnoka jegyzéket nyújtott át Károlyinak, melyben a párizsi békekonferencia egy semleges zóna létrehozásáról rendelkezett, amelybe beleesett volna Debrecen és az Alföld nagy része is. A tiszt közölte, hogy az új határvonal politikai, nem pedig katonai jellegű. Az antant 24 órát ad a memorandum elismerésére, és további 48-at az érintett területek kiürítésére. Az államfő ezt nem fogadta el, hanem aznap délután a minisztertanácsban bejelentette a kormány lemondását, bízva abban, hogy a hatalmat egy tisztán szociáldemokrata kabinet veszi majd át. Arról azonban nem volt tudomása, hogy időközben megállapodás született a kommunisták és a szociáldemokraták között a két párt egyesüléséről és a proletárdiktatúra kikiáltásáról. Március 21-én megjelent a köztársasági elnök lemondó nyilatkozata (maig viták folynak arról, hogy a gróf aláírta-e a dokumentumot, vagy a szignóját valójában a titkára hamisította rá), a kommunisták pedig a színpalak mögötti puccszerű lépésüknek köszönhetően az ország élére álltak.

A főváros utcáit ellepte a *Mindenkihez!* című kiáltvány, amelyen az újonnan létrejött *Magyarországi Szocialista Párt* tagjaiból álló, és kormányként funkcionáló *Forradalmi Kormányzótanács* deklarálta, hogy „a polgári világ teljes összeomlása”, „a koalíciós kormányzás csődje”, illetve a külpolitikai téren fenyegető „teljes katasztrófa” árnyékában hazánkat „az összeomlás anarchiájától csak a szocializmus, a kommunizmus megteremtése mentheti meg”, s ezért az ország „proletársága a mai nappal a maga kezébe vesz minden hatalmat”.

A Magyarországi Tanácsköztársaság fennállásának 133 napja

során egy szovjet típusú totális átalakulást kívánt véghezvinni, megtörve ezzel a magyar történelem folyamatosságát. A kommun irányítószerve a Forradalmi Kormányzótanács lett, amelyben népbiztos-helyettesek és a miniszteri feladatokat ellátó népbiztosok foglaltak helyet. Élén a szociáldemokrata *Garbai Sándor* (aki eredetileg kiskunhalasi kőműves volt) állt, ám a testület tényleges vezetőjének Kun Béla külügyi népbiztos számított.

A tanácskormány egyik legfontosabb belpolitikai céljának a magántulajdon minél teljesebb körű felszámolását tartotta. 1919. március 26-án ezért – egyidejűleg a csendőrség és rendőrség örökébe szervezett *Vörös Őrség* megalapításával – rendeletet bocsátott ki a bányák, üzemek, pénzüzetek és lakóházak államosításáról. A húsznál több munkást foglalkoztató ipari-, bánya- és közlekedési vállalkozásokat kártalanítás nélkül vették köztulajdonba. Két nappal később *Hamburger Jenő* földművelésügyi népbiztos a Kormányzótanácsban bejelentette a lóversenyezés betiltását, valamint a lóversenypályák felszántását és kertgazdasággá alakítását. A kereskedéseket „zár alá” vették, azaz tulajdonosainak az árukészleteikről leltárt kellett készíteniük, s termékeiket csak a hatóságilag megállapított maximált árakon árusíthatták. Az 1919. április 3-án kelt földbirtokrendelet értelmében pedig a közép- és nagybirtokok „minden megváltás nélkül a proletár állam tulajdonába” mentek át. A kisajátítás alsó határát helyileg szabályozták, mivel azt az intézkedés nem rögzítette. Általában 50 és 200 hold között húzták meg a választóvonalat, amin belül a 100 magyar-, illetve a 75 katasztrális hold körüli határhoz igazodtak. A szovjethatalom azonban nem engedélyezte az államosított földek felosztását a parasztság körében, hanem szövetkezeti kezelésbe helyezte azokat.

A korábbi igazságszolgáltatási rendszert a

Berény Róbert: *Fegyverbe, fegyverbe* c. propagandaplakátja

A képek forrása: az Országos Széchényi Könyvtár Plakát- és Kísnyomtatványtára

A Közvetési Népbiztosság hadseregpropagandája

forradalmi kormányzések váltották fel, melyek működését számos esetben a bíraskodási eljárás végletes leegyszerűsítése, valamint a jogi előírások semmibevétele jellemezte. Az államigazgatás terén a régi önkormányzati és közigazgatási szervek helyébe tanácsokat léptettek. Az elsők ezek közül spontán módon jöttek létre, míg a későbbiek az 1919. április 7-én országsszerte megrendezett tanácsválasztások eredményeinek függvényében. A tanácskormány április 2-án kelt választójogi rendelete értelmében minden 18 éven felüli férfi és nő voksolhatott, ám a választásokon csakis a kormányzó Magyarországi Szocialista Párt jelöltjei indulhattak, továbbá szavazati joggal nem rendelkeztek a nem „hasznos munkából” élők, azaz a földbirtokosok, kereskedők, papok és szerzetesek. A szavazás a határozat értelmében, elvileg titkosan zajlott, ám vidéken többnyire nyíltan történt.

Az egyházak szellemi befolyásának megtörése érdekében kimondták az állam és az egyház teljes szétválasztását. A szekularizáció levezénylésére a *Vallásügyi Likvidáló Hivatalt* (utóbb a neve Országos Vallásügyi Likvidáló Bizottságra változott) hozták létre. Minden tanintézetet államosítottak, és az iskolákban megszüntették a napi kétszeri imádkozást, a feszületeket pedig eltávolították a tanteremből. S bár központi utasítás nem írta elő, sok helyen az iskolai hittanoktatást is eltörölték. A papi és apácarendeket eltiltották a tanítástól. Új tankönyvek elkészítéséről határoztak. Mindezekon felül a parlament szerepét betöltő *Tanácsok Országos Gyűlésének* június 17-én tartott ülésén Jankovics Lajos Veszprém megyei tanácsvezető arról panaszkodott, hogy „kijöttek, mint a sáskahadak a vidékre az agitátorok és felborították a rendet teljesen. Kimentek a falura és mindegyik

azzal kezdte, hogy a templomból mozit csinálunk.”

A Tanácsköztársaság megkísérelte ugyan különböző szociális intézkedések révén (8 óras munkaidő bevezetése, bérrendezés, lakbérek csökkentése, gyermeküdültetés stb.) emelni az életszínvonalat, ám ebből a lakosság a kettős pénzrendszer (a megbízhatónak tartott, régebbi kibocsátású „kék pénz” mellett forgalomba helyezték az ún. „fehér pénzt”, amely gyakorlatilag nem bírt vásárlóerővel), az infláció, az általános áru- és nyersanyaghiány, vagy éppen a rekvirálások – nemcsak a központi hatalom, hanem sokszor a frontok hátsó vonalaiba küldött vöröskatonák által is – miatt csak keveset érzett meg. A kommunéig viszonylag népszerű volt a bányászok, a budapesti nagyüzemi dolgozók, illetőleg a hozzájuk igazodó más városi munkáscsoportok között. A városi polgárság és középrétegek, valamint a birtokos parasztság ellenben idegenkedtek a proletárdiktatúrától, mivel az meg akarta fosztani őket a vagyonuktól. A szegényparasztság kezdetben támogatta a bolshevikokat, de a földosztás elmaradása okán idővel ők is elfordultak tőlük. A parasztság neheztelt a már rögtön március 21-én bevezetett – s kezdetben rendkívül szigorú, júliusban viszont már feloldott – alkoholtilalom miatt is, hiszen az agrárnépesség ötöde szőlőművelésből élt, a nyári munkák idején pedig sokan víz helyett bort fogyasztottak. A régi elitcsoportok képviselői, a nagybirtokos arisztokrácia és a felső papság mereven szemben álltak a rendszerrel, amelynek internacionalista és antiklerikális jellege számos vallásos és hazafias ember érzéseit is sértette.

Szintén komoly elégedetlenséget szült, hogy a Tanácsköztársaság állami szintre emelte az erőszakot és a terrort. A szovjethatalom fennállásának 133 napja során nagyjából harminc terrorszervezet jött létre, melyek közül a leghírhedtebb az ún. „*Lenin-fiúk*” voltak, akiket eredetileg *Szamuely Tibor* vezetett, de kegyetlenkedéseik révén ismertté váltak a *Korvin Ottó* és *Cserny József* irányította alakulatok is. A *Bödök Gergely* történész nevéhez köthető legújabb történeti kutatások a vörösteror kivégzett áldozatait nagyjából 365 főben határozzák meg, továbbá mintegy 110-re teszik azokét, akik a Vörös Őrség, valamelyik terrorkülönítmény vagy más fegyveres csoportokkal szembeni összecsapásokban hunytak el. Mindezekon felül az elrettentő céllal véghezvitt túszejtő akciók során a fővárosban bizonyíthatóan 570 embert vetettek börtönbe a vöröskatonák, míg vidéken 875-öt.

Bödök Gergely a Budapesti Királyi Büntető-törvényszék és Budapesti Királyi Ügyészség 1919–1922 között keletkezett büntetőperes irataiban 525 főt adatait vizsgálta meg, akik

a Tanácsköztársaság alatt valamely terrorcsapat tagjai voltak. Vizsgálódásai eredményeképpen tudjuk, hogy a fegyveresek átlagéletkora 25,5 év volt. A legfiatalabb közülük 16 (más forrás szerint 15) esztendő volt, míg a legidősebb majdnem 54. Többségük a történelmi Magyarországon született, sokan a későbbi trianoni határokon kívül. Közel 130 személy születési helye ugyan nem ismert, ám az azonosíthatók közül legszámosabban a fővárosból származtak. Külföldről főképpen Oroszországból, kevesebben a dualista állam osztrák feléből érkeztek, míg két egyén származási helye az Amerikai Egyesült Államok. 398 különítményes adatai összegezve a legtöbbben soraikból lakatosok voltak (64), majd vasesztergályosok (28), illetve napszámosok/földművesek (25). A régebbi irodalomban gyakran szerepelt a vörösteroristák esetében a tengerész háttér hangoztatása – maga Cserny József is a haditengerésznél szolgált az első világháború alatt –, holott a tengerészt csak kettő jelölte meg közülük a vallomásaiban foglalkozásként. Az 525 főből 129-nél a vallása nem volt feltüntetve. A választ adóknak viszont 57%-a katolikus volt (akiknek arányszáma az egész népességen belül 67% körül mozgott), 21%-a zsidó hitfelekezethez tartozott (akik az összlakosság 5–6%-át adták), őket követték 13%-kal a reformátusok (ez majdnem megfelelt az országos szinten 14%-nyi arányuknak), majd 4%-nyian az evangélikusok. A terrorlegények 3%-a görögkatolikus hitűnek vallotta magát, 1–1% pedig görögkeletinek vagy unitáriusnak.

A fentebb közölt adatsorokból világosan látható, hogy a terrorcsapatok tagjainak többségét nem az izraelita hitfelekezethez tartozók adták, ahogyan az antiszemita toposz a kommuné bukását követően elterjedt. A zsidóság és a Tanácsköztársaság viszonya kapcsán utalnunk kell arra, hogy csupán elenyésző része kompromittálta magát a közel félmillió hazai izraelita közösségnek a proletárdiktatúrában, mivel annak rendelkezései éppúgy sújtották a zsidó közép- és nagypolgárságot, mint a társadalom nem zsidó tulajdonosrétegeit. A vörösteror ráadásul a köreiből is áldozatokat szedett. A 133 nap alatt többször is átalakuló Forradalmi Kormányzótanácsban – *Hajdu Tibor* történész 2012-ben publikált számításai alapján – a zsidó származású népbiztosok és népbiztos-helyettesek aránya 54 és 67,6% között mozgott. Ám ez a felülreprezentáltság a vidéki direktóriumokra nem volt jellemző, mivel azokat többnyire az ottani elit, tehát sok esetben a helyben maradt jegyző, orvos vagy tanító vezete. Utalnunk kell arra is, hogy a Tanácsköztársaság izraelita származású vezetői nem vallási vagy etnikai

megfontolásokból csatlakoztak a bolsevista mozgalomhoz, hanem elsődlegesen az „osztálytudat” miatt. Ezt támasztja alá Kun Bélának a Tanácsok Országos Gyűlésén 1919. június 21-én elmondott beszéde is, melyben az antiszemitizmus kérdésére térve így szól: „Én, elvtársak, nem fogom szégyellni zsidó létemre ezzel a kérdéssel leszámolni. Zsidó volt az apám, ellenben én nem maradtam zsidó, mert szocialista lettem, kommunista lettem”.

Kun Bélának utóbb sokat idézett kijelentése volt a *Neue Freie Presse* című bécsi liberális napilap 1919. március 29-i számában adott nyilatkozata is, amiben a kommün külpolitikájára utalva nyíltan leszögezte: „Mi nem állunk a területi integritás alapján.” A külügyi népbiztos itt (is) deklarálta, hogy a Tanácsköztársaság vezetői nem voltak nemzeti érzelműek, a történelmi magyar államkeret helyreállítása nem szerepelt a terveik között, mert sokkal inkább a nemzeti alapon szerveződő forradalmi államok föderációját kívánták létrehozni.

A Vörös Hadsereg szervezése során – a haderőt a szociáldemokratáknak engedve először toborozták, majd a mérsékelt siker okán májustól már sorozták – ezért a toborzási propaganda szinte végig vonalasan baloldali volt, s csak a rendszer végóráiban kísérelték meg nemzeti jelszavakkal a zászló alá hívni az embereket. A régi hadsereg tisztjei kezdetben a kommün mellé álltak, mivel szemük előtt a történelmi országhatárok védelme lebegett. A forradalmi hadseregben szolgált ennek következtében a két világháború közötti haderő számos magas rangú alakja: *Andorka Rudolf, Jány Gusztáv, Lakatos Géza, Szombathelyi Ferenc, Sztójay Döme, Werth Henrik* stb. Ők többségében a felvidéki hadjárat alatt/végén fordultak el a szovjethatalomtól, amikor tudatosult bennük, hogy a Tanácsköztársaság nem honvédó háborút folytat az utódállamok erőivel szemben, hanem a kommunista eszme terjesztése, valamint a világforradalom kirobbantása a célkitűzése.

1919. május 20-án a Vörös Hadsereg támadást indított az északi fronton. Egyrészt azért, hogy a megszálló csehszlovák és román csapatokat szétválassza egymástól, másrészt pedig megteremtse az összeköttetés és együttműködés lehetőségét a Kárpátok gerincét akkoriban mintegy kétszáz kilométerre megközelítő szovjet Vörös Hadsereggel. Az offenzíva kezdetben figyelemre méltó gyorsasággal és sikerrel zajlott, hiszen több nagyváros (Bártfa, Eperjes, Érsekújvár, Kassa, Miskolc, Rozsnyó stb.) visszafoglalását követően a magyar katonák még a lengyel határt is elérték. Június 16-án, Eperjesen megtörtént a kérészetletű (hiszen július 7-én már meg is szűnt) Szlovák Tanácsköztársaság kikiáltása is.

Június első felében *Georges Clemenceau* francia miniszterelnök két jegyzéket is intézett Kun Bélához, melyekben a frissen visszafoglalt területek kiürítését követelte. Cserébe az első memorandumában felajánlotta neki, hogy a tanácskormányt meghívják a békekonferenciára, a másodikban pedig ígéretet tett a román uralom alatt álló Tiszántúl átadására. Kun Béla – a katonai vezetők és a forradalmi vezérkar ellenében – elfogadta a francia kormányfő második ajánlatát, és az egyébként is a teljesítőképessége határára jutott Vörös Hadsereget a Felvidék elhagyására utasította. A haderő vezérkari főnöke, a tehetséges *Stromfeld Aurél* lemondott, miután nem értett egyet a külügyi népbiztos döntésével, s utolsóként kiadott hadparancsában még „bajtársi kötelességének” eleget téve leróta tiszteletét azon hadsereg előtt, mely szavai szerint „az általam tervezett hadműveleteket a magyar rög felszabeditására oly dicsőségesen oldotta meg”. *Stromfeld* utóda a későbbi neves katonai szakíró, *Julier Ferenc* lett.

Kun az északi területek átadását a Tanácsköztársaság ingatag belső helyzetével indokolta. Május közepétől június derekáig ugyanis kétszer annyi ellenforradalmi cselekmény történt, mint az azt megelőző két hónapban. Májusban Arad vármegye és Arad város korábbi főispánja, *gróf Károlyi Gyula* előbb Aradon, majd Szegeden alakított ellenkormányt. Június elején vasutassztrájk volt a Dunántúlon, melyet a Bécsben *gróf Bethlen István* vezetésével megalakított *Antibolsevista Comité* nevű ellenforradalmi szervezet kezdeményezett. Június második felében Kalocsa környékén tört ki népfelkelés, amit a reguláris katonaságnak kellett levernie. Azt követően pedig Budapesten a Ludovika Akadémia tisztképző növendékei, illetve a dunai flottilla hajói lázadtak fel. S bár a rebelliót a központi hatalomnak másnapra sikerült felszámolnia, a hátszágát vesztett proletárdiktatúra bukására ezután már nem kellett sokáig várni az ellenségeinek.

Kun Béla a forradalom mellől elpártoltak táborát egy nagy katonai győzelemmel remélte a kommün mellé állítani. A célpont magától adódott, miután Románia még mindig nem üritette ki a Tiszántúlt, holott arra a párizsi békekongresszus ígéretet tett. A Vörös Hadsereg július 20-án indított általános támadást a nagy túlerőben lévő románokkal szemben, akik részben a légi

Alkohollelles propaganda a Tanácsköztársaság idejéből

felderítőik jelentései alapján, részben pedig más csatornákon keresztül alapos ismeretekkel rendelkeztek az offenzíva várható időpontját, továbbá a benne részt vevő egységeket illetően. Ennek nyomán a támadás néhány napon belül összeomlott, a románok pedig üldözőbe vették a felbomlóban lévő, rendezetlenül nyugat felé menekülő magyar csapatokat, akiknek soraiban ifjú vöröskatonaként *Illyés Gyula* is ott volt.

A Forradalmi Kormányzótanács felismerte a helyzete reménytelenségét, 1919. augusztus elsején lemondott, az ország irányítása pedig egy mérsékelt szociáldemokrata politikusokból álló kabinet kezébe került, melynek élén a 133 nap alatt szerepet nem vállaló *Peidl Gyula* állt. A Tanácsköztársaság vezetői a családtagjaikkal együtt még aznap késő este különvonattal Bécsbe menekültek a felelősségre vonás elől, a baloldali osztrák kormány ugyanis politikai menedékjogot biztosított a számukra. A szerelvényen tartózkodott Kun Béla is, aki tehát nem repülön távozott az országból, zserbókkal, ékszerekkel és kincsekkel tömött zsebbel, ahogyan *Kosztolányi Dezső* az elterjedt rémhírt ironikusan idézte az *Édes Anna* című regényében. Még akkor sem, ha legalábbis „a Krisztinában ezt beszélték”. (A szerző történész, a *VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár tudományos munkatársa, az írás a 2019 tavaszán az Ady Endre Városi Könyvtárban elhangzott előadás szerkesztett változata.) ■*

Halálhelyjelek és haláljelek az utak mentén

■ A közelmúltban – május 29-én este – a budapesti Margit hídnál a Dunán a Hableány sétahajó és a Viking Sigyn szállodahajó találkozása tragikus balesethez vezetett: előbbi vízi jármű 33 dél-koreai turistájából hetet sikerült élve kimenteni, társaik és a 2 fős magyar személyzet odavesztek (a másik hajó sérülése elenyésző). A helyszínen a riasztást követően megjelentek az illetékes hatóságok és rövidesen az együttérzők is. Hamarosan a Duna-rakparton mécsesek és virágok jelezték a hajókatasztrófa áldozatai felett érzett gyászt. Cikkünkben a címben említett jeleket és a kapcsolódó társadalmi megítélést igyekszünk áttekinteni.

Nebojszki László

■ A halálesetek helyszíneinek – ahol balesetek, gyilkosságok vagy más szerencsétlenségek történtek – kegyeleti jelekkel történő megjelölése történelmünkben már hosszú ideje általánosan elterjedt szokás. A tragédiák bekövetkezése után a helyszínen rövid idő múlva láthatjuk az emlékezés mécseseit és virágait, a helyet később gyakran állandónak szánt jellel jelölik meg, a rokonok, a barátok és a tisztelők együttérzésének köszönhetően.

Így például a Bajáról Bácsbokodra vezető úton 2015. november 5-én este felborult autó vezetője tragédiájának helyszínén kisvártatva gyertyák égtek. Említhető a Duna-parton a Sugovica torkolatától északra egy halálhelyet téglaszlopon megörökítő márványtábla is, amely 1981. május 10-én, a szocialista országok motorcsónak „Barátság és Testvérség Kupaversenyének” OC-kategóriás futamában tragikusan elhunyt magdeburgi Otto-Jürgen Schumburg emlékeztetőről szól (vö. *Petőfi Népe* 1981. május 12/7.o., illetve 1981. május 13/7.o.). Ide tartozik a közeli Katymáron a Zöldmező sor nyugati végén álló keresztrom is, amelyet Federer (szül. Braun) Erzsébet állíttatott 1913-ban szerencsétlenség következtében elhunyt férje emlékére. (Sajnos a homokból készült emlék verse már nem olvasha-

tó.) Különlegességként érdemes szólni a bajai Szegeci út külső részén, annak északi oldalán magasodó Pfeil-keresztről is, amelynek a halál helyett az élet áll a középpontjában: *Pfeil József* és felesége, *Franck Magdalena* 1926-ban állították hálából Istennek, így köszönve meg a házaspár férfitagjának az 1. világháborúból történt szerencsés hazakerülését (*Schmidt Antal: Egy út menti kereszt története.* = Bajai Honpolgár, 2006. május 18-19.).

Baján és környezetén túltekintve a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Hejce község közelében történt a 2006. január 19-én Koszovóból visszatérő szlovák békefenntartó katonákat szállító AN-26-os típusú repülőgép katasztrófája, amelynek 42 áldozatavolt. Az együttérzés bizonyítékai a búcsúztatás-emlékezés kapcsán a magánszemélyek és hivatalos szervek által állított halálhely- és haláljelek. Említhető még 2016. december 19-én történt berlini terroristamadás-tömeggyilkosság is, amelyet követően a helyszínen képek, mécsesek, virágok és zászlók jelezték az ott élők együttérzését. A kábeltévé-hálózatok műsorainak máig témája *Diana* walesi hercegné személyes tragédiája, halálhelyével és a kapcsolódó eseményekkel kapcsolatban továbbra is lankadatlan az emberek érdeklődése-együttérzése.

Talán ez az a pont, ahol rátérhetünk az írásunk címében szereplő fontos fogalmak pontosítására. A *halálhely* a szerencsétlenül járt/jártak életének utolsó pillanatait területileg rögzíti, a *halálhelyjel* pedig az ott letett-emelt emléket jelzi. A *haláljel* már tágabb kategória: mindenképpen az elhunyt személy/személyek emlékének megőrzésére szolgál, de nem feltétlenül a tragédia helyszínén

állítják: Baján például ilyen a Déri-kertben az 1. világháborús és az 1956-os hősök mementója. A Bokodi út mellett kialakított *Erdész-emlékmű*nél mindkettő megtalálható. Ott 1986-ban egy autódaru géme hozzáért a nagyfeszültségű áramvezetékhez, az áramütést szenvedett sofőr halálának helyén hamarosan betonból elkészült a gépjármű kicsinyített mása, amelyet márványtáblával láttak el. Az említett mementó mellett hamarosan egy újabb is készült: a (szintén betonból formált) törött törzsű faóriás az erdőgazdaság üzemi balesetben elhunyt dolgozóinak derékba tört életét szimbolizálja. Előbbi tehát halálhelyjel, utóbbi pedig haláljel.

Az említett jeleket megtalálhatjuk köz-, vas- és vízi utak mentén, parkokban stb., tehát környezetünkben bárhol találkozhatunk velük. Mindannyian közlekedünk, így a halálhelyjelek közül talán a leggyakrabban a közlekedési balesetekben elhunytak emlékeztető őrző út menti emlékek kerülnek a szemünk elé. Számuk az utóbbi fél évszázadban megnőtt, ami összefügg a társadalmi mobilitás fokozódásával és a forgalom növekedésével, az egyre több gépjárművel és teljesítményük növekedésével, a vadon élő állatokkal történő ütközések megszorodásával, de nyilván szerepet játszhat benne az utak állapota és az emberi figyelmetlenség is. Természetesen a korábbi időszakokban szintén voltak az utakon szerencsétlenségek, ezek száma azonban legutóbbi

Még van lejjebb

Emesz Margit

A víz széles derékkal nehézkesen lebeg
A vastag öv repedezik erő próbája
Viaskodik a víztömeg

Hátán hajók hada élvezettel vonulgat
A látnivaló parádés útja szépséges
A város egy történelem

Sorok közé beíródott a tragédia
Halott hajóroncs némán fekszik a mederben
Nagy testű hajó legyűrte

Halottakat keresnek ők tegnap még éltek
Úszó daru vonul a Dunán, mentésre jött
A Hableány temető lett

„Mennyi a daru óradíja?”
Kérdezte egy sötét alak
NO COMMENT

2019. Budapest

Megemlékezés a májusi dunai hajókatasztrófa áldozataira

Kereszt-silvett

Kereszt, ki van, felső
 ággal eget katar,
 sánt fején, gyén síkly,
 úgy várja diága Sas
 – keresztet ver forszel, ablaknak, valahol,
 kereszt alatt a fa s gyala dalol-dalol,
 bal ága bal katar, jobb ága jobb katar,
 se igye nem hajol, se földre nem hajol,
 kettő ösörzárva iméba sem hajol,
 máj várja sítar
 a tálba, vissza Sas:
 kereszt, ki van, alsó
 ággal földet katar.

Wéres Sándor

Wéres Sándor kevéssé ismert autográf képe

évtizedekhez képest jóval alacsonyabb volt. Régen ezeket például megbokrosodott lovak okozhatták, amelyek felborították a szekereket, és/vagy agyontaposták hajtójukat stb.

A témában inkább rövid áttekintésre, mintsem részletes összefoglalásra törekedve elmondható, hogy Közép-Európában a halálhelyjelek tudományos szempontú kutatása az elmúlt évezred utolsó évtizedében kezdődött. Alapműnek tekinthető Konrad Köstlin tanulmánya, amely *Totengedenken am Straßenrand. Projektstrategie und Forschungsdesign* [Halál-emlékek az út szélén. Projektstratégia és kutatástervezés] címmel jelent meg (*Österreichische Zeitschrift für Volkskunde. Wien, 1992/3. 305-320.*) A szerző szerint az általa vizsgált tájon az ellenreformáció szakralizációját követően a 20. századra megtörtént egy második szakralizáció, amelynek során a földék és utak mentén vallási kisemlékek állítottak

tása alapján a cikkben említett és mostanában emelt halálkeresztek egy immár szekularizálódó világ harmadik szakralizációját jelentik: mindemellett a funkciójukat és a helyüket tekintve szokatlan keresztek – cikkünk szerint talán inkább haláljelek – figyelmet érdemelnek. Köstlin szerint a kereszt kultúrában hagyományosan keresztény szimbólum, míg a napjainkban inkább a halál jelképe, és ebben a formájában az ott elhunyt túl memóriájával hangsúlyozza a közösség számára a többi közúti szerencsétlenség áldozatának emlékét is.

„A magyar néprajzi szakterminológiában a közelmúltig nem szerepelt olyan kifejezés, amely valamilyen tragikus baleset, vagy az erőszakos halál által életüket veszített áldozatok szimbolikus sírjeleit határozta volna meg. Ilyen kifejezés a »Magyar Néprajzi Lexikonban« sem található.” – írta tanulmányában

tak fel. A kereszt az állítató háza előtt és birtokának határán Isten jelenlétét hirdette, továbbá hite szerint önmagának, családjának és tulajdonának oltalmat biztosított. Az utak mentén emelt keresztek a települések határán búcsúztatták-köszöntötték az utazókat, de – ritkábban – állhattak szerencsétlenség vagy fogadalom helyszínén is (előbbire a Federer-, utóbbira a Pfeilkereszt példa). Köstlin megállapí-

L. Juhász Ilona (*Út menti haláljelek Dél-Szlovákiában. Tipológia, funkció, kultusz*= Acta Ethnologica Danubiana 10-11. kötet, 2009. 61-105. oldal).

A téma első hazai szakirodalmi összefoglalása Kovács Ákosnak köszönhető, aki *Haláljelek* című munkájában (1990) számos szerző különböző szempontú megközelítését és témához kapcsolódó mondandóját gyűjtötte csokorba. Bevezető tanulmányában adatokat is közölt: „Magyarországon a közlekedésbiztonsági szakemberek kezdeményezésére 1987-ben mérték fel ezeket az útmenti jeleket. A Közlekedési Minisztérium közúti főosztályának osztályozása szerint a fenti évben országútjainkon 434 ún. állandó (kő, műkő, vas stb.), 312 félállandó (fa) és 259 ideiglenes (virágcsokor, koszorú stb.) szimbolikus sírjel volt. Ez voltaképpen azt jelenti, hogy ha kocsiba szállunk, 30 kilométerenként hol egy fára erősített koszorún, hol egy útszélre szúrt fakereszten akad meg a szemünk, s utazás közben egyre inkább olyan érzésünk lesz, mintha nem is az országúton, hanem egy hatalmas temetőben járnánk. Egy temetőben, ahol nincsenek halottak, és nincsenek igazi sírok sem.” Kovács Ákos egyúttal felvetette a haláljelek nem kevés problémát okozó tipologizálásának kérdéskörét is, hiszen formai megjelenésük alapján a típusok gyakran igencsak nehezen különíthetők el egymástól (közülte azt is, hogy hazánkban 1988-ban 1706 ember halt meg közúti balesetben). Cikke végső értékelésében megjegyezte: „Hosszú évszázadok során szigorúan előírták, hogy a halottat hova kell eltemetni, a holttestet hogyan kell felöltöztetni, mit adjanak vele útravalóul, hogyan gondozzák és díszítik sírját, és az élők hogyan emlékezzenek halottaikra stb. Mindez az új halálnemre már nem vonatkozik, ezért is nevezhetjük a haláljeleket a fel nem dolgozott halál fájdalmas memóriáinak.” A kiadványban ezután Voigt Vilmos *A gyász jelentése* című tanulmánya következik, amelyben a szerző egy Győr mellett ország-

Az emlékmű tisztelgés az 1986-ban elhunyt sofőr emléke előtt

A munka közben életüket veszített erdészeti dolgozók emlékjele

úti balesetben elhunyt fiatal ember esetét feldolgozva, a témát kultúrtörténetileg körbejárva állapította meg: „A szerencsétlenség helyének és a halott sírhelyének megjelölése egymásra vetítődött a kultúra rendszerében. Kialakult az új (nép)szokás: sírjelet kell állítani a baleset színhelyén. Az új szokás a halott útjának első állomását jelzi – mint ahogy régen az utolsó állomást jelölték meg. A memento mori-nak ezek a jelei jól illeszkednek a régi rendszer kereteibe. Első pillantásra a hagyományok folytatóinak tűnnek, hiszen van köztük fejfa formájú, még több a kereszt (a lakosság több mint fele római katolikus vallású). [...] Teljesen új elemek is megjelennek az utak haláljelein: egy-egy darab a balesetet szenvedett autójából (a kormánykerék) vagy motorjából, egy figyelmen kívül hagyott »Behajtani tilos!« tábla [...] nem a halott helyett állnak (mint a hagyományos sírjelek) – felhívó, felkiáltó jellegűek! Figyelmeztetik az arra haladót, hogy vigyázzon, nehogy ő is úgy járjon, mint ott, azon a helyen a balesetet szenvedett áldozat. Kiáltások ezek a jelek vagy talán inkább a kiáltás jelei, az utolsó kiáltásé, a halotti út mentén: a váratlan halál jelei. „Zorica Rajković írásában megadta az akkori Jugoszláviában kialakult változatos alakú és sokféle anyagú országúti halálhelyjelek formáit. A helyek megjelölésének két alapvető funkcióját az alábbiakban látta: tisztelet kifejezése az elhunyt iránt és az ott elhaladó figyelemztetése.

L. Juhász Ilona és Zorica Rajković tanulmányai alapján, valamint azokat kiegészítve vidékünkön az út menti haláljelhelyek az alábbiak szerint tipizálhatók. A tragédia bekövetkezése után annak helyszínén (az út szélén) először mécsesek, virágszálak és virágcsokrok jelzik a közvetlen hozzátartozók és a barátok együttérzését, gyászát. A különböző koszorúk (műanyag, toboz, virág) jellemzően az elhunyt név- és születésnapjához, halálának évfordulójához és halottak napjához kapcsolódóan jelennek meg. Ha legkésőbb az évfordulói vagy a következő halottak napjáig tartósabb emlékekkel a helyet nem jelölik, akkor egyre kisebb az esélye annak, hogy a későbbiekben ez meg fog történni. Maradandóbb jelnek számítanak a fából vagy fémből készült kereszték és/vagy táblák (az irodalom említi még a kopjafaszerrűen ható faoszlopot is). A fa anyagú jeleket általában a temetkezési vállalkozásoktól szerzik be, a tábla (jellemzően név, valamint születési és halálozási évszám szerepel rajtuk) helyett olykor az elhunyt arcképét helyezik el a keresztben. A fémből készült jeleket esetenként a család és a barátok lakatosmunkához értő és megfelelő szerszámok-

kal rendelkező tagjai készítik, ebből adódóan kivitelezésüket tekintve változatos megoldásúak. A tipologizálást tekintve a sorban a következők a kvázisír típusú emlékek, amelyek anyagukat tekintve beton, műkö és márvány elemekből állnak össze. Közös jellemzőjük, hogy a temetői sírmelekekhez hasonlóak vagy azokra emlékeztetnek. Léteznek egyéb megoldások is: ezekre az említett szakirodalom utal, de vidékünkön ilyenekre nem ismerünk példát.

Szólni kell az említett jelek állításáról is: a közlekedési szakemberek helyüket forgalombiztonsági szempontból sokszor aggályosnak tartják: túl közel vannak az úttesthez, a kapcsolódó emlékezés-tisztelet megnyilvánulása balesetveszélyes, és igazából a közút kezelőjétől hozzájárulás lenne szükséges a létrehozásukhoz. A téma iránti tapintatot jelzi, hogy a hatóságok kegyeleti okokból toleránsak a sokak által eleve helytelennek tartott jelenséggel szemben.

Mindezeket túl elfogadónak és türelmesnek kell lennünk a halálhelyjelek, valamint haláljelek állításával, és a körülmények tükrében kell értelmeznünk a szokást. A balesetet szenvedettek halálára környezetükben senki sem lehetett felkészülve, tehát a hátramaradtak részéről mindenképpen érthető a spontán megnyilvánulás (mécses, virág), amely az idők folyamán – a kötődés mértékétől függően – a tipizálás felsorolt formáira alakul át. Mindezek együttesen segíthetnek a gyász feldolgozásában,

Műkö kereszt a Baja-Pörboly vasút 817-es hektométerkövének közelében

Mécsesekkel, fakereszttel, virágkoszorúval és az elhunyt képével megjelölt halálhely a Bokodi úton

Sírként ható emlék a Bokodi út mellett

Kvázisír a Baja-Pörboly vasút 831-es hektométerkövének közelében, műanyagból és tobozból készült koszorúval

és talán a jövő számára nem mellékes körülményként figyelemztetnek a közlekedési szabályok eddigieknél precízebb betartására is. ■

Bajai dokumentumok a Szabad Európa Rádió archívumából 3.

Baja a Rákosi-korszakban a „disszidens” szemével

Mayer János

■ A Szabad Európa Rádió (SZER) archívumában számos olyan politikai menekültekel (a korszak magyar szóhasználatában disszidensekkel) készített interjú őriznek, amelyeket különböző menekülttáborokban rögzítettek. Ezekben az emigránsok – nem függetlenül attól, mely területeken bírtak tájékozottsággal – sokféle dologról meséltek, és szolgáltatottak adatokat az „ellen-ségnek”. A gyűjtemény bajai vonatkozású anyagai között akad egy hosszabb leírás, amely a város 1953-as állapotáról igyekszik átfogó képet nyújtani.

Az interjú az ausztriai Wels menekülttáborában készült 1954 elején. Az adat-szolgáltató személy a felvétel idején 24 éves elektrotechnikus volt, 1953 decemberében hagyta el Magyarországot. Bár az utóbbi hónapokban Budapesten dolgozott, rendszeresen járt Bajára, utoljára 1953 novemberében fordult meg ott. Az interjú angol nyelvű értékelésében megjegyzik, hogy – bár egyes részei erősen szubjektív álláspontot tükröznek – összességében hiteles képet fest a városról, számos adatát más források is megerősítik. Az elemzőnek feltűnik, hogy az interjúalany sok utcát és közteret a régi (értsd: 1948 előtti) nevén említi, ami arra mutat, hogy a lakosság össze van zavarodva a gyakori névváltoztatások miatt.

A szöveget annak helyesírási hibáit javítva, minimális kihagyással közöljük. Az utcanevek és épületek azonosításában a Nagy András emlékezete. Egy kisváros, Baja főépítésének munkássága. Szerk. Merk Zsuzsa. Baja, 2001. c. kiadvány volt segítségemre. A teljes dokumentum a hozzá tartozó angol nyelvű összefoglalóval és értékeléssel megtalálható itt: https://www.europeana.eu/portal/en/record/2022043/10891_osa_8effdfc1_b85e_42d6_b3d4_2f3e42d9ee26.html?q=Baja+Hungary#dclid=1560351039100&p=3

„Bajának ma kb. 42 000 lakosa van. A város a közigazgatási reform óta, mióta a megyeszékhely Kecskemét lett, erősen visszaesett jelentőségében, ami talán arra is visszavezethető, hogy Baja erősen »reakciós« jellegű város. [A magyar megyerendszer átalakítása 1950-ben történt, ekkor hozták létre Bács-Kiskun megyét, amelynek székhelye Kecskemét lett. Baja 1922-41, illetve 1945-50 között volt a „csonka”

Bács-Bodrog vármege székhelye – M. J.]

Annak idején, amikor Mindszenty hercegprímás még szabadon működött, látogatásai Baján mindig hatalmas tömegeket mozgattak meg, és az utolsó félig-meddig szabad választások alkalmával [1947-ben – M. J.] az ellenzéki pártok a túlnyomó többségét kapták a szavazatoknak. Erre vezethető vissza, hogy a mai kormány Baját középítkezések, intézmények odahelyezése, élelmiszer-juttatások stb. terén meglehetősen elhanyagolja.

Egy tekintetben bőven ellátják Baját: katonasággal. A meglévő laktanyák mind tele vannak katonasággal, több épület, amely azelőtt polgári célokot szolgált (pl. a ferences kolostor) ma katonaság szállásul szolgál, sőt új laktanyákat és lőtereket is építettek. Ezzel szemben a nagy iparosítási programban Baját szinte teljesen mellőzték, amivel elérték azt, hogy az a bajai lakos, aki munkát keresett, kénytelen volt más városba költözni, s így kikerült az otthoni »reakciós« behatás alól. Ennek ellenére erősen érezhető a lakáshiány, mert az odahelyezett katonaság (tisztok, tiszthelyettesek) családjai részére lakás kellett, viszont új építkezés nincs. Így részben lakásrekvirálásokkal, részben deportálásokkal igyekeztek helyet csinálni az újonnan oda települőeknek.

Az utcák

Bajára megérkezve, a vasútállomástól délre látjuk a volt Goldschmid[t]-féle malmot. Ezt a modern, villanyerőre berendezett üzemet természetesen már régen államosították. A vasút mentén északra van a szintén államosított bajai bútorgyár, vele rézsút szemben a kertészeti és gazdasági iskola.

A vasútállomásról a széles, parkírozott Várady érsek úton [a mai Szegedi úton] – mai nevét forrás nem tudja, mindenki

Sipos Loránd grafikai

így nevezi ma is [1948-56 között Sztálin marsall útnak hívták – M. J.] haladunk be a város felé. Jobbra még látjuk az OTI [Országos Társadalombiztosító Intézet, ez 1953-ban már nem működött, feladatait 1950-ben az SZTK vette át – M. J.] épületét, de az utca keskenyebbé válásával szemben megyünk a volt keresk. Fiúiskolával, amely ma iparos tanulóiskola. [A Szegedi út és a Marx/ Csermák tér találkozásánál akkor még álló épületet 1999-ben bontották el – M. J.] Mellette a volt megyeháza, jelenleg a járási tanács, törvényszék, városi és járási rendőrkapitányság és a pénzügyőri szakasz székhelye. [A Bányai Júlia Szakképző Intézet mai épületéről van szó – M. J.] Tovább a város felé a fiú-tanítóképző, majd tisztii lakások házai – azelőtt is tisztok laktak itt –, míg az Április 4. téren, ahová most jutunk, a járásbíróház és a bajai börtön épülete tűnik fel. [Ez a mai Jelky tér, az egykor járásbíróház épülete már nem áll, a Dózsa és a Munkácsy utca találkozásánál, kb. a mai Spar szupermarket helyén volt. A bajai börtönt 1962-ben számolták fel – M. J.] Tovább a Duna felé a Türr István úton van az ÁVH-főnök lakása, természetesen

egy elkobzott polgári házban.

Az emberek óvatosan elkerülik ezt a vidéket. Elkanyarodva a Vörösmarty utcába, látjuk a »Központi Főmozgó« mögött a bajai főposta épületét. A Vörösmarty utcában van a volt Központi Szálló épülete, ma Dózsa-kultúrház néven a kommunista párt gyűléseinek, összejöveteleinek és táncmulatságainak helyéül szolgál. Pártirodák is vannak az épületben. [Az egykori Központi mozi épülete ma a városi színházterem, a korábbi Központ Szállóban sokáig a József Attila Művelődési Központ, illetve egy vendéglátóipari egység működött, ma az Erste Bank található benne – M. J.]

A Vörösmarty utca végén a Tóth Kálmán tér Baja központja. Ettől északra a Haynal [helyesen: Haynald, ekkor már Táncsics – M. J.] utcán (mai neve nem ismert) van a volt keresk. lányiskola, most általános leányiskola épülete.

A Tóth Kálmán téren áll a belvárosi katolikus templom. Minden vasárnap zsúfolva van hívőkkel. Mellette van a plébánia és a volt cisztercita, most állami gimnázium. A templommal szemben a helyőrség parancsnoksága, egyúttal egy tüzér osztály (kb. 200 ember) laktanyája, a volt cisztercita rendház épülete, a városi pártszervezet székháza és az Uránia mozgó. Ezen a téren van még a Lakáskarbantartó Hivatal, a folyamőrségi és folyamszabályozó hivatal, a cipész szövetkezet, a járási pártbizottság, a párt könyvtára egy volt banképületben, valamint a DISZ titkárképző akadémia egy elkobzott magánházban. [A folyamtechnika hivatal – ma az ADUVIZIG – központja valójában a szomszédos Széchenyi utcában volt – M. J.]

Tovább délre haladva a Vörösmarty utcán [valójában az Eötvös utcán, a tévedés abból adódik, hogy régebben az Eötvös utcának a később „önállósodott” Vörösmarty utca is része volt – M. J.] a volt városháza épületében most a városi tanács egyes irodái székelnek. Vele szemben a piactér, ahol ma is kirakják árujukat a környékbeli parasztság asszonyok és a kofák, s ahol bevásárolnak a bajai háziasszonyok. A volt Városháza mellett a városi múzeum, mellette a Takarékpénztár (jelenleg IBUSZ-fiók) épülete, míg a volt Nemzeti Szálló ma »Szállodaipari Központ« néven a Bajára érkező idegenek elszállásolására szolgál. [1950-től hivatalos neve Béke Szálló volt, ma Duna Wellness Hotel – M. J.] Tovább délre a volt Erzsébet királynő úton látjuk a volt »Farkas és Reich áruházát« [helyesen: Reich Farkas és fiai áruházát – M. J.], amely most állami áruház néven működik. [A mai Szabadság utcában található épület jelenleg a Bácskai

Kultúrpalota – M. J.]

Ha bekanyarodunk a Deák Ferenc utcán (mai neve ismeretlen), elhaladunk a Ferenc-rendi templom mellett, mögötte a volt ferences rendházban jelenleg katonai sofőriskola van.

A ferences templommal szemben a városi villany... [elmosódott szöveg, minden bizonnyal az egykori Latinovits-kúriára utal, amelyben 1926-tól a Városi Gáz és Villamosüzemek központja volt a Deák Ferenc u. 3. alatt és a később hozzáépített épületekben – M. J.] központi irodája, mellette a rendőri klub. Tovább a volt polgári iskola épületében most a központi fiú- és lányiskola van. Pár házzal tovább a Városi Rajziskola, vele szemben a Déri-kertben a világháborús hősök emlékműve, mögötte a szovjet »felszabadítók« emléke. A Petőfi Sándor és a Deák Ferenc utca sarkán van a Gyermekkorház, kissé távolabb a bajai nagy trafik. Innen most már csak egy pillantást vetünk a Rókus utcán a Rókus-kápolnára és a városi temetőre, messziről látjuk a Sport utcában [valójában a Patak, későbbi nevén Vasvári Pál utcában, a Rókus utcát 1953-ban hivatalosan Beloianisz utcának hívták – M. J.] az új bajai sportpályát, mely mögött a tűzoltóság és a városi gazdasági udvar van.

A Széchenyi utcán (új neve ismeretlen) a

bajai és a bajai járási kieg. parancsnokság mellett elhaladva látjuk a Nemzeti Bank bajai fiókjának palotáját, közvetlen mellette a Tiszti Kaszinó épületét, mely ma is a régi célt, »de nem a régi személyeket« szolgálja. Ha továbbmennénk, eljuthatnánk a Délbács megyei Népbolt Központoz, de inkább visszakanyarodunk a város belseje felé, és az új városi bölcsőde mellett beszélünk a zárda közbe, a volt Miasszonyunk leány-nevelőintézet – most tanítónőképző – felé. Egyik sarkában most katonai raktárt helyeztek el. Szemben vele a volt Erkel-kertben most a posztógyári kultúrház [van], ebben az épületben tartják egyébként a katonai sorozásokat. A Tóth Kálmán utcában van Tóth Kálmán egykori szülőháza, ez az ÁVH bajai kirendeltsége. [Ez a szerző által is elfogadott közhiedelemmel ellentétben nem a költő szülőháza, hanem ifjúkorának helyszíne volt, az egykori szülőház valaha a mai Grauaug utcában volt – M. J.]

Felsétálva a város északi része felé, eljutunk a mentők székháza mellett egészen a Budapesti útig, ahol az új fiú és leány kereskedelmi iskola mellett látjuk az új tiszti lakások épületeit, egyikét a kevés új épületeknek Baján 1945 óta. Mellette a Volksbund volt épületében most a pártiskola. Itt tartják a különböző tanfolyamokat a párttagok részére. Tovább a Fémipari

Szövetkezet telepét látjuk, ahol mindenféle háztartási cikk javítása folyik. Még tovább az autójavító NV, vele szemben a TEFU (Teherfuvarozási Vállalat) telepe van. Nem messze tőle a MÁVAUT-garázs és irodák.

A Kölcsey utca végén van a bajai szeszgyár, nem messze tőle a Honvéd utcában a Honvédműszaki Iskola és a tartalékos tisztiképző, valamint egy műszaki alakulat (kb. 300 fő) laktanyája.

Kitelepítések

1951 folyamán több személyt deportáltak a városból. Ezek közül még nemigen jött vissza olyan, akit a forrás ismerne, holt bajai születésű lévén minden »kaputos« embert ismervén a városban, tulajdonképpen tudnia kellene visszatérésükről.

A vezető kommunisták közül a forrás nem sokat ismer, csupán a közszájon forgó É. [teljes családnév az eredeti dokumentumban – M. J.] tanácsstíkárt. Igen erélyesen nyomja a beszolgáltatási ügyeket azzal az indoklással, hogy »bácskai minőségű földeken kell lenni termésnek«, könyörtelenül hajtja be a beszolgáltatási járandóságot a gazdákon.

Más kommunista nagyságok közül csak G. [teljes családnév az eredeti dokumentumban – M. J.] városi tanácsstagot ismeri, aki a lakásügyek vezetője Baján. »Közepes« beállítottságú kommunista, vagyis végrehajtja, amit rábíznak.

A város általános képe

Baja városára erősen rányomja a bélyegét a helyőrség. Tekintettel egyrészt a jugoszláv határ közelségére, másrészt a város lakóinak »reakciós« mivoltára, erősen megrakták a várost katonasággal. Baja azelőtt kimondottan mezőgazdasági jellegű alföldi város volt, ipara nem volt számottevő, így itt nem lakott nagyobb tömegű munkáselem, amely alapját képezhette volna a kommunisták szervezkedésének. Mezőgazdasági proletariátus (cselédség) sem található nagyobb számban. A kommunista szervezkedésnek semmi – kezdeti – sikere nem volt.

A város házai elég jó karban vannak, de ez inkább a régi építkezés szoliditását, mint az állami házkezelőség gondosságát dicséri. A házak nagy része állami tulajdonban van – azelőtt kulákoké, sváboké, általában tehetős embereké volt. Még jól járt az, aki – bár lakbérfizetés ellenében – saját házában, vagy legalább annak egy zugában maradhatott, de sokan voltak, akinek a házát lefoglalták, a tulajdonosát kirakták, s tiszti lakótelepet létesítettek [benne]. Vagy a mai rendszer által támogatott más elem részére kobozták el a házat. Új építkezés Baján főleg laktanyákra, egy-két ipari objektumra

és a már említett tiszti lakótelepre szorítkozik.

A város közlekedési szempontból mostohagyermek a mai kormányának. A vonatközlekedés Budapest felé elég tűrhető, de a hajóközlekedés igen gyenge. A hajók pontatlanok, pár órák késés nem ritkaság. Budapest felé naponta csak egy hajópár közlekedik. A teherhajóforgalom ezzel szemben elég élénk. A magyar hajók Jugoszlávián át járnak le az Al-Dunára, s viszik az árut a Szovjet felé, s hoznak onnan szenet, vasércet Sztálinvárosba. Jugoszláv hajók is elég gyakran járnak a Dunán, ezek ellenőrzése – bár még mindig elég szigorú – 1953 nyara óta erősen enyhült.

Villamosa, autóbusha Bajának a városi forgalom lebonyolítására nincs. Csak a hajókikötőhöz jár egy ócska, rozoga városi autóbushjárat, naponta egyszer az érkező, ill. induló dunai gőzshöz. A város belterületén a forgalmat négy taxi bonyolítja le. Elég ez ma Bajának, mert alig veszi valaki igénybe, mert ki tudja megfizetni manapság? Akinek volna taxira pénze, hivatali, állami autón jár. Még inkább akad utasa a lovasbérkocsiknak, ezek egy lóval és egy ócska, rozszant fiákerrel [valójában helyesen: konflissal, ti. A fiáker kétlovas kocsi volt – M. J.] bonyolítják le a városi forgalmat. Lovaik a szokott konflissal minőségének is alatta maradnak, olyan soványak, girhesek és öregek. Nemcsoda, mert a kereset csekély, és minduntalan kirendelik ezeket a szövetkezetbe tömörített bérkocsikat »köz-munkára«, amiért egyáltalán semmit se fizetnek.

Az üzletek száma erősen megcsappant Baján az államosítás óta. A legtöbb Népbolt néven működik, és kb. 100 fiók van a városban. A város nagyságához képest ez igen alacsony, még akkor is, ha hozzávesszük, hogy két »szövetkezeti bolt« is működik s még egy pár elárúsító üzem is. A szövetkezeti boltok egy-egy tszcs tulajdonában vannak, s az ott termelt árut árúsítják. Egyéb árucikket is tartanak – pl. textil –, de ezt

már a Népbolt-központból szerzik be. Van Baján Állami áruház is, a már említett Farkas és Reich Áruház. Különleges cikkekre az Ékszerkereskedelmi Vállalat, az OFOTÉRT-fiók stb. A Kecskeméti Borforgalmi Vállalat is tart fenn fiókot Baján, ide szolgáltatják be a bajai szőlősgazdák az általuk termelt bort, mustot, és ezt elviszik Kecskemétre. Onnan újra leküldik a kocsmák és a borárúsító helyek számára a bort.

Legfontosabb áruelosztó szerve Bajának a Délbács megyei Népbolt Központ. Innen megy szét minden áru – élelmiszer, fűszer, háztartási, villany és fémpipari cikk, textil- és ruházati áru, mezőgazdasági szerszám a vármegye [sic!] déli részén – vagyis a tulajdonképpen Bács megyében – fekvő községekbe. A Délbács megyei Népbolt Központ a Szent István téren van. Vezetője P. [teljes családnév az eredeti dokumentumban – M. J.] 28 éves volt péksegéd, lelkes kommunista, aki elvégzett néhány pártpropaganda-tanfolyamot, de kereskedelmi végzettsége nincs. Igaz, erre nagy szüksége nincs, mert a tulajdonképpeni munkát F. [teljes családnév az eredeti dokumentumban – M. J.] volt bajai fűszer- és csemegekereskedő végzi. Azelőtt a Farkas és Marko cég alatt a Vörösmarty utcában volt üzlete. F. nem kommunista, de egzisztenciális okokból beállt közéjük. Elég nehéz a helyzete, mert ő a felelős az áru beszerzéséért és elosztásáért, s e téren elég panasz akad. Sokat kell veszekednie Budapesten és Kecskeméten, hogy olyan árut küldjenek, amire a közönségnek szüksége van.

Baján ma mindössze egy szálloda működik. Helyiségeiben van »mulatóhely« is – egyike a két bajai bárnak, ahová a »jobb« közönség, katoná- és rendőrtisztek, párt-funkcionáriusok stb. járnak. De nem mindig tudnak zavartalanul »maguk közt« maradni, mert »demokrácia« lévén közkatonák, munkások is bejönnek ide, bár az árak többnyire visszariasztják őket. Egy fekete itt 3,60 Ft, 1 liter bort 27 forinttól feljebb, 1 üveg sör 2,60 forint, 1 konyak (1 deci) 5,60 Ft, 1 liter ürmös – nem karlócai – 65 Ft, egy üveg Törley-pezső 125 forint. Román borok is kaphatók voltak 1953 nyarán, egy liter 35 Ft.

Másik mulatóhelye a városnak a Vén Diófa a Duna partján [valójában a Sugovica partján – M. J.], de ez csak nyáron van nyitva. Itt főleg katonák fordulnak meg, mindenféle rendfokozatúak. Az árak hasonlóak a másik mulatóhelyen érvényben levő árakhoz.

Bárhölgyek manapság Baján nincsenek, aki női társaságban akar szórakozni, elhozza magával a hölgyet. A mulatóhelyen ismerkedni legfőljebb tánc közben lehet, de mivel nők ide férfi kísérő nélkül nem szoktak járnak, az ilyen kíséret rendszeren szóváltással, sőt nem ritkán egy-két csattanós pofonnal folytatódik. Az sem kivételes eset, hogy általános verekedéssel végződik, amelynek csak a rendőrségi s a honvédségi járőr vet véget. Jellemző látvány, amikor a népi demokratikus tiszt a rendfokozat nélküli honvéddel pofozkodik egy-egy hölgy lekérés[é] miatt, vagy az ÁVH tagjai rendeznek csatát a néphadsereg katonáival hasomló okból.

Tekintettel a Baján tartózkodó sok katonára, bizonyos nőhiány van a városban, mert az odavalósi rendesebb nők nemigen barátkoznak katonákkal. Igaz, ez a helyzet mind inkább javul a katonák szempontjából, mert a fiatalabb lányok már másként viselkednek, mint kortársnőik még négy-öt év előtt. Általános ismerkedési mód ma Baján az esti »korzó«, este héttől kilencig. Ilyenkor sokan kint sétálnak az utcán, különösen nyáron, szép időben. A munkából jövő nők meg »tishti hölgyek« szívesen fogadják el a kíséretet s különösen az utóbbiak »igen könnyen hozzáférhető«, tekintet nélkül a »gavallér« politikai megbízhatóságára.

Éjjel kihalt képet mutat a város. Este tíz óra után – télen már kilenckor – alig jár valaki az utcán. A moziból kijövő közönségen kívül csak a mulatóhely és egy pár »italbolt« vendégei közlekednek ilyenkor. Sűrűn járnak a rendőri és katonai járőrök. Természetes dolog az igazoltatás éjjel az utcán, ha az ember járőrrel találkozik.

Nem veszik túl szigorúan a dolgot, helyi lakossal nemigen törődnek, és ha valami igazolványt fel tud mutatni, továbbbengedik. Elegendő a bejelentőlap is, legjobb a fényképes munkaadói igazolvány, de elfogadják a szakszervezeti igazolványt vagy bármi mást is.

A fiatalság szórakozási, illetve sportolási vágyát különböző sportegyletekben elégheti ki. Téli sportra Baján nemigen van alkalom – esténkénti korcsolyázásoktól eltekintve. Nyáron igen élénk sportélet folyik a Dunán. A Petőfi Sportegyletben, amely a városi tanács védnöksége alatt áll, a volt polgári osztály fiataljai csoportosulnak. A Honvéd Sportegyletben a katonák tömörülnek, ennek van a legjobb futballcsapata, de vízipólóban és boksolásban is ők a legjobbak Baján. Igaz, nekik áll rendelkezésre a legtöbb anyagi lehetőség, és utánpótlás szempontjából is előnyben vannak. A Bajai Építők – bár futballcsapatukra is gondot fordítanak – birkózásban a legjobb Baján. A Vörös Lobogó asztaliteniszből erős. Természetesen minden sportegyletnek van mindenféle szakosztálya [...]

Kulturális téren nem sok élvezet nyújt Baja, állandó színháza nincs, a kecskeméti társulat jár ide vendégszereplésre. Legtöbbször a tiszt klubból lépnek fel, ilyenkor bárki beléphet, aki megvette a jegyet – máskor csak tagok vagy azok meghívott vendégei. Ritkábban valamelyik moziban is van színelőadás. Néha Budapestről is jönnek művészek, ilyenkor mindig telt ház van. A tiszt klubból egyébként más kultúrprogram is van. A városban mindig plakátok hirdetik egy hónapra előre a különböző előadásokat.

A mozik programja Baján ugyanaz, mint az ország többi részében. Az orosz filmeket itt is kerüli, aki teheti, annál többen látogatják a »nyugati« filmeket, bár ezen a címen is csak »haladó« francia vagy olasz filmeket adnak. A magyar filmek szintén kedveltek.

Az utókor számára feltűnő lehet, hogy bár a cím és a felvezető szöveg Baja részletes leírását ígéri, az elbeszélő szinte kizárólag belvárosi helyszíneket nevez meg, távolabbi városrészeket (Alvég, Kiscsávoly, Szentistván) meg sem említi a szövegben. Bajai születésűnek mondja magát, mégis valószínűsíthető, hogy nem egész életét élte le a városban, hiszen például számos, régóta létező fontos közösségi térről (pl. a Vonatkert, piactér), illetve fontos objektumról (pl. a Duna- és Sugovica-híd) nem beszél, amelyekről egy »bennszülött« aligha feledkezne meg. Sokatmondó az is, hogy leírását a vasútállomástól indítja, és

onnan kiindulva jut el a belvárosba nagyjából olyan útvonalon, amelyen egy városba érkező idegen is tenné. (Helyközi közlekedésről viszont ugyancsak nem ír semmit.) Ugyanakkor a belvárost, annak épületeit és intézményeit elég jól ismeri, bár soknak régebbi funkciójáról nincs információja. Mindebből valószínűsíthető, hogy az elbeszélő leginkább fiatal felnőtt korában éltett állandóan a városban, hiszen például a gyermekekkel, diákokkal kapcsolatban sincs érdemi információja, ahogy a sokat emlegetett, a városban nagy számban állomásozó katonák élete kapcsán is csak külsőségekről van képe.

Sok jelentős személyiséget nem nevez meg, azokról is inkább hallomásból tud valamit. Ezzel együtt elég sokrétűen jellemzi korábbi lakhelyének mindennapi és kulturális életét, és a város néhány problémáját helyesen ismeri fel, sok mindent igen pontosan figyelt meg, képes emlékeit megbízhatóan felidézni. Ha néhány adat tekintetében emlékezete cserben is hagyta, ezt aligha róhatjuk fel neki. Vagyis láthatóan összességében jól informált, intelligens embert faggattak, aki azonban magáról szinte semmit sem árult el. Nincs utalás arra sem, hogy menekülésének lett volna közvetlen politikai oka, az viszont jól látható, hogy cseppet sem szimpatizál a sztálinista rendszerrel és annak képviselőivel.

Mai szemmel nézve talán szokatlan, hogy a leírás alapján a város általa fontosnak tartott intézményei milyen kis területre zsúfolódtak össze. Azt is jól látja, hogy a 2. világháború után Baja sok szempontból veszített korábbi jelentőségéből (rossz közlekedés, megyeszékhelyi szerepének elvesztése, a jugoszláv határ közelsége), ugyanakkor a feszült magyar-jugoszláv viszony és a korszakban igen erős hidegháborús hisztéria miatt a katonák fokozott állandó jelenléte figyelhető meg, a helyi beruházások nagy része is a néphadsereg igényeihez igazodik. Szemléletesen mutatja be az akkor szinte teljesen állami kézbe került kereskedelem és vendéglátás helyi működését, ennek hiányosságaira inkább csak egy-egy kritikus félmonddal utal.

Állítása szerint Baja lakossága nem volt különösebben fogékony a kommunista eszmékre, sokak magatartása a hatalom szemében »reakciónak« tűnik. Ezt a szerző a lakosság összetételével magyarázza; szerinte komoly munkásréteg híján a rendszernek helyben nincs igazi bázisa. Látható az is, hogy már akkor is komoly problémát okozott a fiatalok elvándorlása, akik számára Baján kevés munkalehetőség kínálkozott. ■

Sörcsarnok a halászpardon

Ilyen volt egykor a sörcsarnok a tervek szerint

Sarlós István

■ A bajai piactér területének egy részén a két világháború között a Schleicher-féle téglagyár, a másik részén a Kenderes utca, illetve a régi kikötőt kiszolgáló ipari területek és az azokhoz tartozó épületek álltak. Schleicher Antal bajai vállalkozó 1907-ben vásárolta meg a mai piactér és a parkoló területét, itt építették fel a téglagyárat. A Kenderes utca – a mai piactérnek nagyjából a közepén volt – és a Szenes utca közötti területet az 1903-as rendezésor parcellázták fel, addig a területet csak Szenes térként határozták meg. A Szenes tér sarkán 1887 óta állt egy lakóházként is funkcionáló sörcsarnok, amelyet még Csukás Károly építtetett:

„6.975/1887 kig. [közigazgatási]

Tekintetes Főkapitányi Hivatal!

Tisztelettel alulírott az úgynevezett „Szenes-tér”-nek tulajdonomat képező részén, a mellékelt tervrajz szerint egy öt öl hosszú faépületet szándékozom emelni, mely lakályos berendezésével egy sörcsarnokot fog képezni.

Tekintve, hogy ezen épület emelése a város közösségének hátrányára éppen nem, hanem csakis előnyére válhatik, mert a csinos kis faépület az üres tért barátságosabb kinézetűvé teszi, és az azon városrész lakóinak annál kellemesebb lesz, mert alkalmas és kellemes üdülőhelyül szolgál. Tisztelettel esedezem a tekintetes Főkapitányi Hivatalhoz: Miszerint a nevezett tér tulajdonomat képező részén ezen faépület emelését engedélyezni, és az engedélyről engem végzésileg értesíteni

kegyeskedjék.

Tisztelettel

Csukás Károly.”

A mellékelt tervrajz és a helyszíni szemle alapján a kapitányi hivatal megadta az engedélyt a sörcsarnok felhúzására, de nagyon szigorú feltételeket szabott. Főgerendának puha fát használtak, ezért csak ideiglenesen, öt évre kapta meg az engedélyt az épület, és az oldalát mésszel kellett befesteni, hogy jobban bírja az időjárás viszontagságait. A sörcsarnok lett az egyik kikötői kocsmá. Az engedélyt minden 5. évben egy újabb helyszíni szemle után megújították. Az épület bírta az időjárás viszontagságait, tulajdonosa természetesen folyamatosan karbantartotta. 1903-ban a bajai utcák rendezése kapcsán felparcellázták a Szenes teret, de ez a sörcsarnokot nem érintette. A problémák 1907-ben merültek fel, amikor Csukás Károly örökösei eladták a telket Schleicher Antalnak, egyben aktuálissá vált az ötéves felülvizsgálat is. A telekkönyvi átvezetéskor megtartott helyszíni szemlén megállapították, hogy a sörcsarnok fala már nem a telken áll, hanem a Szentjánosi úton, ami közterület. Ekkor az új tulajdonos és a városépítészeti bizottság között évekig tartó, több szakértőt bevonó és felmérések sorát hozó vita kezdődött az épület pontos helyéről.

A városi tanács 1 koronás éves közterület-használati díjat vetett ki Schleicher Antalra, a városépítészeti bizottság folyamatosan hangsúlyozta, hogy az épületre csak ideiglenes engedély van, amelynek lejártá után azt le kell bontani. Az időközben elhunyt

Schleicher Antal örökösei az épület stabilitásával érveltek, és pontos telekhatár-kijelölést kértek a legújabb földmérési módszerekkel.

1909. július 6-án az épület felméréseivel egybekötött teljes körű helyszíni szemlét tartottak, amelyről az érintettek számára jegyzőkönyv készült. A jegyzőkönyv a Schleicher családnak adott igazat: a sörcsarnokkal nem foglaltak el közterületet. A felmérés az épület stabilitásáról is pozitívan nyilatkozott, így a városépítészeti bizottságnak kellett visszavonulnia. Az ügyet december 1-jén a városi tanács határozata zárta le:

„17.255/1909.

Néh. [néhai] Schleicher Antal kérvénye az iránt, hogy a Szenes tér 4 sz. alatti ideiglenes természetű ház továbbra is hagyassék meg érintetlenül, s az utána évenként szedett 1 (egy) korona díj szedése szüntetésébe, mert az épületnek a Szent-János út felőli homlokzata éppen a határvonalon van, közterület-foglalás ténye tehát nem forog fenn.

Mindezzel kapcsolatban felvétellett a városi tiszt mérnöknek az építészeti és szepítészeti bizottság által is helyeselt az a véleménye, hogy a kérdéses épület homlokzata tényleg a határvonalon van, s minthogy ilyen módon közterület-foglalás ténye tényleg nem forog fenn, néh.

Schleicher Antal jogutóda 1910. január elsejétől felmentendő az évi egy korona díj fizetése alól, s a kérdéses épület pedig meghagyható ugyan érintetlenül továbbra is, de tulajdonosa kötelezendő az épület állandó jókarban tartására, mert különben a nem kellően gondozott épület lebontása iránt intézkedünk.

Baja város tanácsának 1909. december hó 1én tartott üléséből.

dr. Hegedüs Aladár, polgármester.”

A sörcsarnok sorsa körüli viták viszont nem ültek el 1909-ben, mivel 5 évenként kötelező építészeti felülvizsgálata még kétszer megtörtént.

Az épület állapota az első világháború alatt leromlott, a szerb megszállás alatt már csak ideiglenes raktárnak használták, az 1920-as években a veszélyesnek minősített romot elbontották. ■

Galéria Horváth Katalin természetfotóiból

Biztonságban

Csobbanás

Ébredés

Flamingószírom

Kibontakozás

Párban

Kockás

Ölelés

Sárga szinfónia

*Színkavalkád**Tintagomba**Aranyhíd**Nyugalom**Minden út a fényhez vezet**Napfelkelte*

Mikrobiom: a bennünk és rajtunk élő mikroorganizmus-tömeg élettani jelentősége

Péter Árpád dr.

■ Noha maga a kifejezés számomra akkor már nem volt ismeretlen, a *mikrobiommal* kapcsolatos ismereteim valójában csak 2015. november 28-án, egy Szegeden tartott rendezvényen érték el a kellő tájékozottság szintjét. az SZTE ÁOK egyik auditoriumában tartott, *Kellermayer Miklós és Falus András* professzorok által alapított MET-EDUVITAL 3 éves szabadegyetem keretében két előadás szerepelt. *Andrásfalvy Bertalan A föld nem profittermelő eszköz c.*, filozofikus előadása a szép számú hallgatóság orvos résztvevőit ugyanúgy megérintette, mint az agrárkérdésben náluk illetékesebbeket. *Barcs István Értjük-e a fertőzést és a gyógyítást? – Segítsen a történelem!* című előadása pedig a mikrobiommal kapcsolatos ismereteket részletezte.

Hogy az élő sejtek és szervezetek (köztük a magasabb rendűek: a növények, az állatok és az emberi faj) léte környezetfüggő, régóta ismert; az azzal foglalkozó tudományág, a környezettan (ökológia) másfélévszázados múltra tekint vissza. Azt azonban, hogy a „*mikrobiom az emberi testben/testen élő kommenzalista, szimbionta és patogén mikroorganizmusok alkotta ökológiai rendszer*”, csak az ezredfordulót követően, 2001-ben definiálták; a kifejezést *Joshua Lederberg* amerikai kutató alkotta meg. Tőle származik a felismerés, hogy az emberi test – részint kultakaróján – több mint tízszer annyi mikrobiális sejtet (vírust, baktériumot, gombát) tartalmaz, mint emberi sejtet. E mikroorganizmus-tömeg összsúlya is tetemes, másfél kilogrammhoz közeli. [Kommenzalista az a mikroorganizmus, amelynek az emberi testben élése az egyikre nem káros, de a másira előnyös; szimbionta az, amely esetben az együttélés kölcsönösen hasznos; míg a patogén kórokozó.] Mivel a mikroorganizmusok túlnyomó többsége a „bélflóra” alkotója, arról 2006-ban *O'Hara* már mint „új szervről” tett említést; más kutatók pedig a mikrobiomot „virtuális szervünknek”, vagy egyeseken „szuperorgannak” nevezték. Ami az utóbbi két évtized kutatási eredményei alapján szinte bizonyossá vált: az anyaméhben még sterilnek tekinthető magzatok már újszülöttként-csecsemőként – világrajövete-lük körülményeitől, genetikai adottságaiktól függően – más-más, ám egyénre jellemző mikrobiommal rendelkeznek, amely az évek során is „személyre szabott” marad; hogy milyennel, az döntő hatással van az egyén egészségére.

A 2015. november 28-án elhangzott előadáson néhány gyakorlati vonatkozásra is felhívták a figyelmet. Az előadó hangsúlyozta: a mikrobiom *a szervezet biológiai védekezése a fertőzésekkel szemben!* A bennünk és rajtunk személyünkre szabottan élő mikroorganizmusok tömege, saját fegyverarszával „vívó hadként” küzd az idegen betolakodókkal szemben, hisz létérdeke! Ne gyöngítsük, ne tegyük tönkre! Hogy mi módon ártunk a mikrobiomnak, arra példák sokaságát sorolta fel. Mint leghétköznapibbat említette a széles spektrumú antibiotikumok kiterjedt (és gyakorta indokolatlan) használatát, ami különösen babakorban veszélyes, amikor a biológiai védekezés kifejlődése csupán kezdetleges, annak korai károsodása pedig élethossziglani kihatásokkal járhat. Rávilágított a „civilizált” társadalmakban túlzásba vitt „higiénia” (pl. naponkénti fürdőhabos kádfürdés) hátulütőire is. Azzal ugyanis, hogy a kultakarónkon, bőrünkön velünk szimbiontában élő (szimbionta) mikroorganizmusokat rendre eltávolítjuk, más, számunkra idegen és patogén (kórokozó) megtelepedését és térnyerését magunk segítjük elő. [Ennek halatán bennem rögvést felidéződött egy régi emlék. Libiai külszolgálatom idején, autóval Tripoliból a sivatag felé tartva, az út menti háza lépcsőjén ülő, jobb kezének mutatóujját előbb bögrébe sülyesztő, majd ugyanazon ujjával láthatóan fogsorát dörzsölő idős férfit vettünk észre. Megálltunk és némi udvariassági beszélgetés után rákérdeztünk az imént látott cselekedetének okára. Az öreg, cserzett arcú „hadzsi” elmondta: a reggeli tisztálkodásra rendelkezésére álló vízkészlet annyi, amennyit a kezében tartott bögre tartalmaz. Abból kevésket egyik tenyerébe öntve, előbb arcát mossa le; aztán kezének ujját a bögre vizébe mártva, megnedvesített ujjával végzi a fogmosást; végül (már társalgásunk ideje alatt) a maradék vízzel lábait mosta körbe. A rituális tisztálkodás befejezte után ugyan kedvesen házába invitált minket, de úti célunk messze odébb volt, búcsúzni kényszerültünk. Az „esetismertetés” célja, hogy példázza: a miénktől jelentősen eltérő környezetben élő, ahhoz alkalmazkodott egyén is hosszú öregkört élhet meg – nyilván a miénktől merőben más mikrobiom-védetségben!]

Hogy miért csak ezen évezred kezdetén fedezték fel a mikrobiom-rendszert, és mely módszer tette azt lehetővé, annak kifejtése meghaladná egy figyelemfelkeltő írás kereteit. A kutatómunka felgyorsulását

viszont jól szemlélteti az orvosi publikációk legnagyobb adatbázisa, a *Pubmed*: míg 2004-ben 14, 2014-ben már közel 3700 cikk foglalkozott a mikrobiommal. Írásunk kereteit ugyancsak meghaladja, hogy milyen – már felismert vagy csak feltételezett – mechanizmusokon keresztül fejt ki a szervezet homeosztázisának (viszonylagos biológiai állandóságának) biztosításában betöltött szerepét e rendszer. A T. Olvasó minderről és hogy a mikrobiom változása (különösen pedig a vastagbél baktérium-összetételének drasztikus megváltozása, az ún. diszbiózis) mely megbetegedések kockázati tényezője lehet, a világhálón további ismeretekhez juthat. Ez utóbbiak körében olyan népbetegség-gyakoriságú megbetegedések is szerepelnek, mint pl. az elhízás és a rák.

Befejezésül: e sorok írásának napján, 2019. március 1-jén már közel egy éve a kezemben van az *Orvosi Hetilap* 2018. március 4-ei száma. Annak 346-351. oldalán olvasható, *Barna I.- Nyúl D.-Szentes T. és Schwab R.* összefoglaló közleménye *A bélmikrobiom, a metabolikus betegségek és a hipertónia kapcsolatának irodalmi áttekintése* címmel. A szerzők előbb szakmabeliek számára adnak részletes betekintést „a kórossá vált mikrobiomnak” bizonyos anyagcsere-betegségek (elhízás, cukorbetegség) és a magasvérnyomás-betegség „szoros kapcsolata” vonatkozásában, majd a cikk második szövegrészletében a megelőzés szempontjait részletezik. ■

Kedves Olvasónk!

Látogasson el honlapunkra (www.bajaihonpolgar.hu), és kövesse a lapunkkal kapcsolatos híreket facebook-oldalunkon (<https://www.facebook.com/bajai.honpolgar/>) is! Folyamatosan frissülő weboldalunkon nemcsak a lappal kapcsolatos híreket olvashatja, hanem *archívumunkban régebbi lapszámokat is böngészhet, az online plusz rovatban pedig a nyomtatott lapszámokban nem található szöveges, képes és videós tartalmakkal is találkozhat. Többet is megtudhat szerzőinkről, szerkesztőbizottságunk tagjairól, egyúttal könnyen kapcsolatba is léphet velünk. A tartalom napról napra bővül!*
www.bajaihonpolgar.hu

Az első évad (2018/19)

Mayer János

■ Aki ott volt előadásaink valamelyikén, az tudja; aki csak hallott róla, az sajnálhatja: lezárult a Bajai Honpolgár-esték előadás-sorozatának első évada. Régóta szeretnénk volna elérni, hogy a *Bajai Honpolgár* névhez ne csak egy honismereti-kulturális folyóirat kapcsolódjon, hanem olyan brand legyen, amelynek szerep juthat a helyi művelődés formálásában is. Ebbe a sorba illeszkedett már honlapunk megújulása, az online előfizetés feltételeinek megteremtése is, de az általunk szervezett tudományos-ismeretterjesztő előadás-sorozattal is az volt a célunk, hogy komoly szaktekintélyek meghívásával, izgalmas témák feldolgozásával hozzájáruljunk a város szellemi pezsgéséhez. Örülünk annak, hogy szándékainkat a város vezetése és a *Bajai Honpolgár Alapítvány* támogatta, az *Ady Endre Városi Könyvtár* pedig önzetlenül, anyagi ellenszolgáltatás nélkül biztosította a helyszínt. (Köszönjük még a *Duna Wellness Hotel* és a *Véndió Étterem* támogatását is, amelyek vendégeink méltó ellátását biztosították.)

A 2018/19-es évadban hét alkalommal összesen 10 előadást tartottunk, főleg a történettudomány, az irodalom és a nyelvészet területéről. Meghívott előadóink mindegyike szakmája élvonalába tartozó, tudományosan elismert szakember volt, akik zsúfolt naptárunk ellenére is örömmel, igazából jelképes összegért vállalták a bajai fellépést. Jó volt látni, hogy előadásainknak – bár igazán komoly reklámlehetőségeink nem voltak – stabil törzsközönsége alakult ki, amelyben a középiskolás diákoktól a nyugdíjasokig mindenféle generáció képviseltette magát. Bár főleg a – néha kicsit passzívnak látott – helyi értelmiséget céloztuk meg, a tematikát igyekeztünk úgy összeállítani, hogy a referátumok mindenki számára érdekesek és követhetők legyenek. A rendszeres látogatók visszajelzései alapján úgy tűnik, ezt sikerült elérnünk. Ha az előadások nem is vonzottak több száz fős közönséget (ehhez a helyszín befogadóképessége nem is lett volna elegendő), de nem volt szükség kirendelt diákokra, semmitmondó be-

vezetőket mondó politikusokra ahhoz, hogy az esti órákban, napi munka után sokakat ki tudjunk mozdtítani otthonról.

Az ugyan elgondolkodtató, hogy estjeink többsége a helyi média érdeklődését nem váltotta ki, s talán voltak olyanok is – amint az nyilvánosan el is hangzott –, akik a városi rendezvények egyfajta konkurenciájaként tekintettek a Honpolgár-estekre, s így nem is tették tiszteletüket rajtuk. Nem értjük ezt a hozzáállást: szerintünk a Honpolgár-estek is városi rendezvények, amelyek nem versenyezni kívánnak a mások által szervezett eseményekkel (főleg, hogy az időpontok megválasztásánál is próbáltunk figyelni az ütközések elkerülésére), hanem alternatívát nyújtani, olyan területeket bemutatni, amelyekről máshol Baján nem esik szó. Nem várunk ezért sem jutalmat, sem elismerést, csak annyit, hogy ne akadályozzanak ebben, hiszen az látható, hogy erre a fajta művelődésre is van igény a városban, és nem célunk máshonnan elszípkázni az érdeklődőket. (Erre eleve csak sokkal nagyobb marketinglehetőségekkel lehetne esélyünk.)

Többen is érdeklődtek arról, hogy az elhangzott előadások valahol a jövőben láthatók,

olvashatók lesznek-e. Miután ezeket a helyi média nem rögzítette, így televíziós megtekintésre nem kell számítani. Viszont mindegyik előadás írott változatát elolvashatják lapunkban; a 2018. szeptemberi, karikatúratorténeti előadásokból készült anyagokat már megtalálhatták, ebben a lapszámban *Szabados György* és *Krámlí Mihály* írását olvashatják, de a következő hónapokban valamennyi Honpolgár-est írott változata megjelenik majd. Ezen túl e lapszámban interjú olvashatnak *Zentai Mária*val, aki ugyancsak estünk vendégeként járt szülővárosában a közelmúltban. Így azok is gazdagodnak, akik az eseményeken élőben nem tudtak részt venni.

Bár az ilyen célokra fordítható városi támogatásunk csökkent, töretlenül dolgozunk azon, hogy a Bajai Honpolgár-esteknek a 2019/2020-as évadban folytatása lehessen. Már tárgyalunk témákról és előadókról, és remélhetőleg a nyár közepére már egy évadtervet is letehetünk az asztalra. Ígérjük, hogy a színvonalból továbbra sem engedünk, igyekeztünk viszont újabb témákat és előadókat megnyerni az ügynek. Újabb információkért figyeljék honlapunkat és facebook-oldalunkat! Ehhez az kell, hogy vigyék el az események jó hírét a potenciális érdeklődőkhöz, hiszen minden ilyen est elsősorban a közönségért van!

Lapunk idén fogja ünnepelni fennállásának 30. évfordulóját. Bízunk abban, hogy ehhez méltó módon folytathatjuk a hozzánk kapcsolódó rendezvények sorát, és sokan lesznek, akik együtt ünnepelnek velünk. Szeretnénk, ha a jubileumi év megmutatná, hogy a *Bajai Honpolgár* (a folyóiratnak és az esteknek is) még ma is van létjogosultsága, és a városban egyedülálló minőséget képvisel. Ehhez kérjük támogatásukat: olvassák lapunkat, jöjjenek el a rendezvényeinkre, és véleményükre, javaslataikra is számíthatunk! ■

Már megint itt van

Géczy Zsolt

■ Már megint itt van, a haja vagy valamije mindig lobog, igazából ő maga lobog, megy és mondja és csinálja. Jár az agya, jár a keze, jár a baba, jár a Baja. Persze Baja, bajai, hát legjobban a víz hozza lázba, mi más, itt a Duna, kinyúlni sem kell érte. A munka szórakozás, néha mások szórakoztatása. És magas kultúra, művészet. Mint ez itt, itt és most, ami a hídra kerül, arra a hídra, mely lába alól a fotók születésekor éppen kicsúszott a talaj. Illetve elfojt a víz, de ez – tekintettel a hídra – talán azonos érzés lehet. A művész ezt a pillanatot örökítette meg, meg az örök Időt nézve ez a kis idő csak egy pillanat („Kitüntetett pillanat, egy fénykép rólad itt maradt”), s a halászléfőző ünnep keretében, a hídon mi nézhetjük, vizslathatjuk a képeket, velük a víz távozását a mederből.

Nézzük a képeket, lapozzuk a könyvet, és olvassuk **Jávor Béla** írásait.

A fotós **Pump Károly**. Már megint itt van, a haja vagy valamije mindig lobog, igazából ő maga lobog, megy és mondja és csinálja. **Géczy Zsolt**

Pump Károly: Vízállásjelentés – Baja, 2018. október 27. című kiállítása 2019. június 12-én, 18 órakor nyílik meg a Sugó-hídon.

A „kettős honfoglalás” elmélete az írott kútfők tükrében

Szabados György PhD

■ „A múlt kutatója állandóan a »termékeny bizonytalanság« légkörében dolgozik.” Ezt a szakmai hitvallást László Gyula fogalmazta meg, és – nem véletlenül – éppen a legtöbb vitát kiváltó őstörténeti elgondolásának, a „kettős honfoglalás” elméletének szentelt könyvében is olvasni lehet.

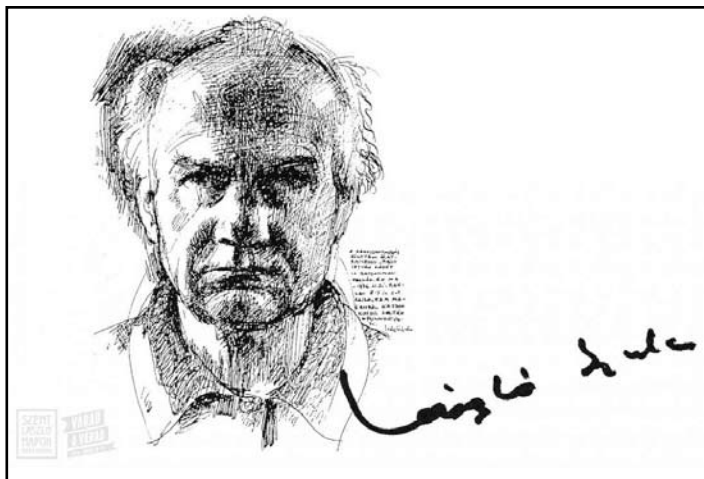
A több hullámban történt magyar bejövétel gondolata az első Árpád-kori krónikák és geszták óta helyet kapott történetírásunkban. Ezt az elméletet újabban László Gyula fémjelzi, aki a *kettős honfoglalás* kifejezést alkalmazta rá. Ennek lényege, hogy a magyarság egyes csoportjai jóval a honfoglalás előtt bebocsáttatást nyertek az Avar Kaganátusba, ezért Álmos és Árpád népe nagy tömegű magyarságot talált a Kárpát-medencében. Őket a legvalószínűbb eshetőség szerint a 670-es években bevándorló „griffes-indás” kultúrájú kései avarok, vagyis „onogur-magyarok”, „elő-magyarok” leszármazottainak tartotta, de hangsúlyozta, hogy más megoldás is elképzelhető. Az elmélet kidolgozása során a neves régészprofesszor régészeti, történeti, embertani és nyelvi kútfőket egyaránt csatasorba állított.

Jelen írásom nem hivatott a kérdés kutatástörténetét, tudományos fogadtatását taglalni. Itt annyit tartok érdemesnek megjegyezni, hogy László Gyula több évtizedes tudósi fejlődése során érlelte elgondolását. A *honfoglaló magyar nép élete* bemutatásának szentelt könyvében (1944) az avar tömegek fennmaradása és a magyar uralom alá jutása mellett foglalt állást, hangsúlyozván, hogy az el nem szlávosodott avarok zöme hun származású volt, e néven jutott emlékezete a középkori magyar krónikák lapjaira, és ez magyarázza, hogy az avar név miért nem szerepel középkori történetírásunkban. Rátérve a „kettős honfoglalás” elméletére: László Gyula „régészeti és történeti töprengések” közepette adott hangot azon meglátásának, amely szerint írott és tárgyi kútfők egyaránt arról tanúskodnak, hogy a Kárpát-medencébe Attila hun király halála (453) után több hullámban érkeztek steppei kultúrájú embertömegek. Mivel a régészeti érvek mérlegelése eleve kívül esik szakmai illetékességem körén, ezért csupán a történeti és a nyelvtörténeti vonatkozásokra összpontosíthatok. Az írásos emlékek soraiban az – egyébiránt „var” és chunni” népi összetevőkből álló – Avar Kaganátus sorsa jól ismert 568-as Kárpát-medencei honfoglalásuktól a 670 körüli időkhöz; ezután elszórt adatok szólnak csak róluk, egészen a VIII–IX. század fordulójáig, amikor az ellenük vezetett

frank birodalmi támadások miatt újra megnövekedett a hírértékük. László Gyula azt sem hagyja szó nélkül, hogy az avar honfoglalás után 30–40 évvel keletről jött népek (zabenderek, t a r n i a c h o k , kotzagerek) csatlakoztak az Avar Kaganátushoz, valamint 670 táján Kuvrat bolgár fejedelem egyik fia

onogurjaival Pannóniában telepedett le, és ez utóbbi tény nagyjából egybevág krónikáink tévesnek tűnő évszámaival. Az 1285 előtt alkotó *Kézai Simon* 700-ra datálta a hun bejövételt, a *Képes Krónika* 1358-ban összeállított, összeszerkesztett szövege 677-re keltezte a magyar honfoglalást. László Gyula ezzel nem kisebb horderejű következtetést von le, mint azt, hogy a lehetséges „elő-magyar” csoportok több alkalommal, több népnév alatt rejtőzve is csatlakozhattak az avarokhoz.

Tekintettel a régebbi korok emlékeinek szűkösségére, az egyes adatok többféleképpen való értelmezhetőségére, sőt néha ellentmondásos mivoltára, nem csoda, ha László Gyula eme őstörténeti rekonstrukciója élénk szakmai vitát váltott ki. Az elmélet legismertebb kritikusa *Kristó Gyula* volt. A neves középkortörténész akadémikus, miután sorra vette, hogy milyen forráscsoportok és milyen tudományágak segítségével lehet egy kora-középkori etnikumot azonosítani, úgy ítélte, hogy egy esetleges korábbi honfoglalás magyarsága nem régészeti-embertani, hanem nyelvi-kulturális alapon határozandó meg. Kristó nagy hangsúlyt helyezett a nyelvi adatokra, a hely- és a személynevekre. Végeredményben a László Gyula-féle bizonyítás hiányosságaira világított rá, amikor az etnikai egység tartozást kifejező nyelvi és más tudati jelenségek egykorú dokumentumait kérte számon rajta. Kristó hiányérzete jogos, ugyan de nem perdöntő. A „kettős honfoglalás” elmélete melletti és a vele szembeni érvek előtt ugyanis egyazon objektív akadály emelkedik: egykorú nyelvi kútfők híján nem igazolhatók, de nem is cáfolhatók. Nincsenek olyan feljegyzéseink, amelyek reprezentatív erővel szólnának a IX. századi Kárpát-medence nyelvi viszonyairól, ebből következőleg nincsenek kontrolladatok arra nézve sem, hogy

A kettős honfoglalás elméletének megalapozója, László Gyula (1910–1998)

az etelközi/dentümgöyer-beli magyarokhoz képest milyen nyelve(ke)n szólaltak meg a Kárpát-medencében honos „avar” (vagy inkább avarnak is mondott) emberek a 800-as évek folyamán.

Nyelvi forrásnak két feltétel teljesülésével érdemes reprezentatív erőt tulajdonítani. Először is egy olyan összefüggő szövegmélek szükséges, amelyen az adott nyelv alaktani jelenségei is kiütözköznek (puszta szószedet erre nem alkalmas). Másodszor is erről a szövegről válják nyilvánvalóvá, hogy azt egykor egy jelentős létszámú közösség értette. Ezeknek az elvi kívánalmaknak kiválóan megfelel az Orhon folyó mellett (a mai Mongólia területén) található *Köl Tegin* és a *Bilge Kagán* felirat, az ötörök nyelv két leghíresebb rovás-emléke. A 730-as években állított kőoszlopok a második Türk Kaganátus két vezetőjének birodalomszervezői erőit hirdetik. Az ötörök rovásfeliratok környezetük nyilvánosságához szóltak, ezért reprezentatív erejük vitán felül áll, és mióta az újkori tudomány megfejtette tartalmukat, azóta bőséges nyelvi forrás gyanánt szolgálnak a turkológia számára. Mármost ilyesmi nem maradt ránk az avaroktól. Bár az avar-korból is jutottak korunkra rovás-emlékek, de a leghosszabb szöveg, a szarvasi túrtartó felirata alig haladja túl a 60 írásjelet, ráadásul török (onogur-bolgár), magyar és kétnyelvű (török és magyar) megfejtése egyaránt született. Az eltérő olvasatok egymást teszik viszonylagossá, ám még ha lenne is egy vitán felül álló értelmezés, korántsem biztos, hogy egy személyes használati tárgy felirata reprezentatív erővel vallana az Avar Kaganátus domináns nyelvéről.

Az elmélkedésnek ezen a pontján érkeztünk el *Szádeczky-Kardoss Samu* általános érvényű észrevételéhez. Az avar történelem írott kútfőinek legavatottabb ismerője rámutatott

arra, hogy a római kor vége és a XI. század eleje, a keresztény magyar állam irásbeliségének megindulása közötti évszázadok forrásai annyira kisszámúak, hiányosak, hogy általuk nem mondható meg biztosan, mikortól érdemes előmagyar nyelvű népességgel számolni a Kárpát-medencében! A nyelvi forrásadottság tekintetében Szádeczky-Kardoss Samunak kell igazat adnunk. A XI. század előtti korszakból nem mutathatunk fel reprezentatív erejű nyelvemléket: annyi bizonyos, hogy a római államiság pannóniai jelenléte idején még nem volt itt a magyar nyelv, Szent István Magyar Királyságában már itt volt. A magyarságra vonatkozó nyelvi adatok (nem számítva ide a korai rovásleírásaink halovány nyomait) elszórta, idegen nyelvi környezetben őrződtek meg, jórészt vitatott etimológiájú személynevekként. A helynévanyag pedig csak a Szent István-i keresztény állam latin íráskultúrájában tűnik elénk, magyar nyelvi szórványokban, így egy-egy település keletkezése és első ismert említése közötti időtávolságot szintén nem tudjuk felmérni. Legkorábbi nyelvemlékünk, amely nem tulajdonnévi szószedet, hanem összefüggő és alakitani ismérveket is tükröző szöveg, I. András királynak a tihanyi apátság javára kiállított kiváltságlevélben maradt fenn 1055-ből. Ekkorra a honfoglalók utódai már hosszú nemzedékek óta együtt éltek a Kárpát-medencei őslakosság leszármazottaival. Jelen tudásunk alapján ki mondhatná meg biztosan azt, hogy a mai magyar nyelv IX. századi őst a kelet-európai steppén és/vagy a Kárpát-medencében beszélték? Közvetett körülmények mérlegelésével magam csak egy óvatos válasszíséreltet vázok fel.

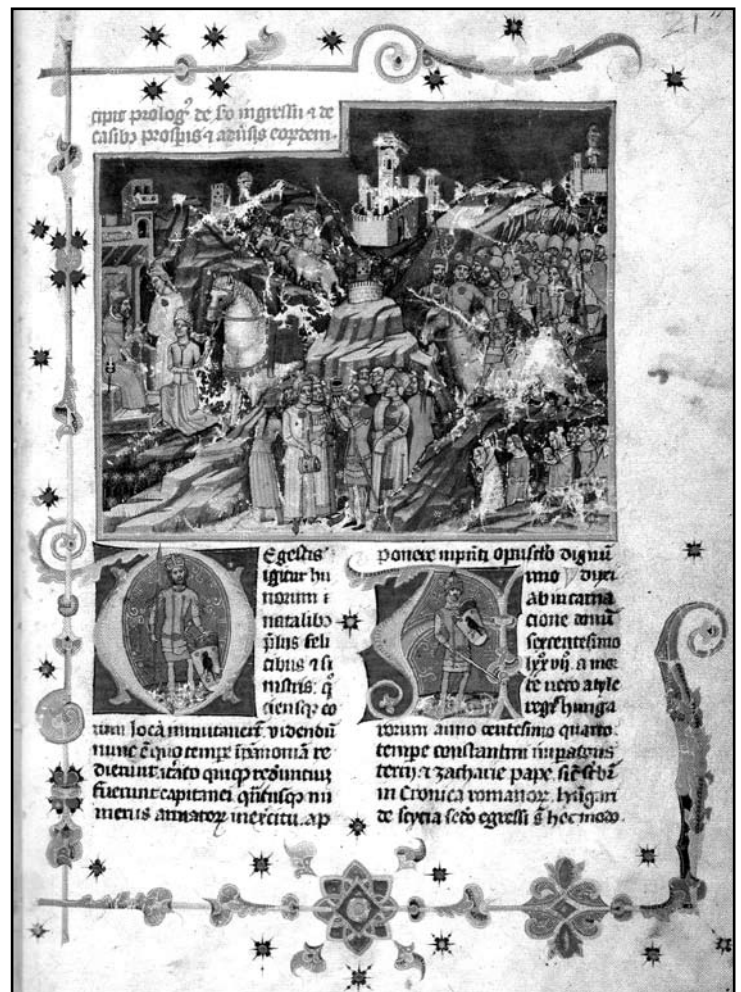
A 950 körül Bizáncban szerkesztett kormányzati mű, a *De Administrando Imperio* (DAI, *A Birodalom kormányzásáról, Bíborbanszületett Konstantin bizánci császár munkája – a szerk.*) elmondja, hogy Álmos népe kétnyelvű volt, hiszen miután a kazároktól elpártolt kavarok Etelközben a magyarokhoz csatlakoztak, megtanították egymást saját nyelvükre. A kavarokat a *Salzburgi Évkönyvek* írója önálló népcsoportnak észleli, amint a magyarok fegyvertársaiként 881-ben Bécs környékén harcoltak. Tehát amikor már zajlott a szállásváltás, voltaképpen egy kétnyelvű domináns közösség fogott a Kárpát-medence birtokba vételéhez. Ettől kezdve kizárólag kutatói hipotézisek szólnak arról, hogy a honfoglalók és a helyben találtak létszáma miként viszonyul egymáshoz, és ezt az arányt milyen lehetséges nyelvi/etnikai jellemzők színesítik, hiszen az Avar Kaganátus fennállása során nemcsak szláv, hanem – amint fentebb már olvashattuk – steppei eredetű népelemeket is magába fogadott, akikről nem tudjuk, hányfé-

leképpen szólaltak meg.

Az 1055-ös tihanyi alapítólevélben és a későbbi keletkezésű emlékekben viszont nyoma sincs már annak, hogy a „magyar” nyelv használói körében akár magyar-kabar, akár másféle két- vagy többnyelvűség dívott volna. Az I. András-kori magyar szövegfoszványok ugyanabból a nyelvből vették, mint amelyekből később a *Halotti Beszéd* prózája, majd az *Ómagyar Mária-siralom* lírája formálódott ki. Nem is oly lassan ment végbe a steppéről jött nyelvek harca/egységesülése, amiből az következik, hogy az egyik valamilyen oknál fogva – többségi és/vagy hatalmi pozíciójánál fogva – fölülte állt a többinek. Domináns jellege annak dacára érvényesült, hogy ez a nyelv nem a beszélőinek teljes létszámában jutott a Kárpátok közé! Tudni való, hogy a DAI leírja: a magyarság egykor kettészakadt, egyik ment nyugatra, a másik keletre, Perzsia vidékére, de a két néprész a 950-es években élő kapcsolatot ápolt egymással. E „magyar-magyar kapcsolat” esetleges XI–XII. századi fejezeteiről nincs adatunk.

A keleten maradt néprész emlékezete csak az 1230-as években sarkallt cselekvésre közép-európai magyarokat. Két Domonkos-rendi küldöttség indult keletre ekkor, és a Julianus barát első útjáról írott jelentésből az világlik ki, hogy a korábbi út egyetlen túlélője, Ottó testvér a pogányok egyik országában talált néhányat az „azon nyelvűek közül”, s megtudta tőlük, merre laknak magyarok, akikhez nem jutott el Ottó tehát a Perzsia-vidéki magyarokkal találkozott. Julianus az ő útmutatását követte, ám végül egy másik keleti népegyeséghez, *Ungaria Magna* (Régi Magyarország) lakóihoz érkezett 1236-ban. Őket a Volga folyó mellett találta meg, akik nagy örömmel fogadták, és élénken

érdeklődtek a keresztény Magyarország iránt, s „minthogy teljességgel magyar a nyelvük, mind ők megértették őt, mind ő azokat”. Julianus itt nemcsak a népi összetartozás tudatát, hanem a Kárpát-medencében és a Volga vidékén beszélt magyar nyelv azonosságát is tanúsítja. Márpedig Julianus ősei és *Ungaria Magna* lakosai több évszázada éltek távol egymástól. E „Régi Magyarország” ugyancsak jelentékeny népességgel rendelkezhetett, ha fegyveres ereje egy ízben még a tatárokat is legyőzte. Lévén a Perzsia-vidéki és a Volga menti magyarok nem azonosak, a közép-európai Magyarországot ideszámítva az 1230-as évekig három elkülönült tömbben éltek magyar etnikumú és ugyanazon a nyelven beszélő emberek. Mivel a magyar-kabar kétnyelvűséggel nem az egész magyarságnak kellett „megküzdenie”, hanem csak a legnyugatibbi néprésznek, még erőteljesebben fogalmazódik meg a magyar nyelvi dominancia eredetének kérdése. Mikor és hány hullámban érkezhettek be Közép-Európába az a nyelvközösség, amelyik végül „magyar” elnevezéssel jutott uralomra? Erre a kérdésre a magától értetődő a válasz az, hogy a honfoglaló magyarok magyarul beszéltek. Ezt magam is így látom, de nem megszokásból, hanem az

A honfoglalás ábrázolása az ún. Képes krónikában (1358)

időben és térben együtt tekintett nyelvi adatok és logikai összefüggések által meggyőzve. Az Árpád-kori szövegek, amint láttuk, csak egyetlen magyar nyelv emlékeit őrzik, és ugyanezen a nyelven értette meg egymást 1236-ban Julianus barát és *Ungaria Magna* népe, őseik több évszázados különélése dacára! Ez a kölcsönös megértés bizonyítja, hogy egykoron egyazon nyelvközösséget alkottak a nyugatra költözöttek és a keleten maradt magyarok ősei.

A fentiek révén érzékelhetővé vált, hogy ez a nyelv mennyire nem a beszélőinek teljes létszámában jutott a Kárpátok közé Álmos népe révén. Még ha az átmeneti magyar-kabar kétnyelvűség nyilvánvalóan nem egyenrangú felek kapcsolatából állt elő, a magyar nyelv hatalmi pozíciója eleve viszonylagos lehetett, ráadásul a dunai bolgárok és a kijevi Rusz esete azt példázza, hogy egy elit politikai dominanciája önmagában még nem biztosít túlélést az elit nyelve számára; arra a nyelv (legalább relatív) többségi pozíciója jóval nagyobb adhat. Ebből a megfontolásból sem elvetendő hát egy avar-kori „elő-magyar” nyelvközösséggel számolni Közép-Európában. Már csak azért sem, mert ennek feltételezését, amint azt László Gyulánál is olvashattuk, történeti forrásalap, s nem pusztán spekuláció táplálja.

A történeti mérlegelés három kérdés köré rendezhető. 1.) Milyen bejövetelekről van tudomásunk, amelynek során steppei népek érkeztek a Kárpát-medencébe? 2.) A beérkezők leszármazottai túléltek-e az Avar Kaganátus 822 körüli összeomlását? 3.) Ha túléltek, találkozhattak-e a honfoglaló magyarokkal?

Az első kérdésre már olvashattunk választ László Gyulától: 568-ban a „var és chunni” nevezetű avarok jöttek be a Kárpátok határolta térségbe, 595 körül szintén a „var és chunni” népekből való kotzager (kutrigur), zabender (szabir) és tarniach csoportok, míg 670 táján onogur-bolgárok érkeztek az avar állam fennhatósága alá. Szádeczky-Kardoss Samu a „kettős honfoglalás” elméletével összecsendülő óvatos megfogalmazása szerint amennyiben a *Képes Krónika* „677-es évszáma a magyarok »második« bejöveteléről Pannoniába nem teljesen légből kapott, úgy egy olyan elvesztett forrás szolgálhatott ennek a datálásnak az alapjául, amelyik onog(und)uroknak a Pannoniába vándorlásáról szól.” A második meg a harmadik kérdésre egymástól független kútfők adnak igenlő feleletet. 871 táján Salzburgban feljegyzés készült a bajorok és a karantánok megtéréséről. A *Conversio Bagoariorum et Carantanorum*

szól olyan „hunokról”, akik megkeresztelkedvén a frank uralkodónak fizetett adó fejében „mind a mai napig” ősi földjeiken lakoznak. E „hunok” megtérését a *Sváb Évkönyvek* és az *Einsiedleri Évkönyvek* 863-hoz jegyzik be. *Regino* prümi apát 908-ban bevezetett krónikája „pannónok és avarok pusztáin” kóborló magyarokat említi a 889. évnél. Szádeczky-Kardoss Samu alapos érve alapján az „avarok pusztái” nem lakatlanul hagyott térségek, hanem avarok által lakott síkvidékek tekintendők. Miközben a „hunok” köznépe felvette a kereszténységet, aközben *Hinkmar* reimsi érsek egy *Ungri* nevű, addig ismeretlen ellenség támadásáról számol be, 862-höz beírva: ez a legkorábbi előfordulása a nyugat-európai magyar katonai jelenlétnek.

A következő, már említett dátum 881-ből való, és pontos helyhez köthető, ám arról csak találgathatunk, hogy a magyarok és a kabarok honnan vonultak a Bécsi-medencébe, és hová térhettek vissza. Biztos, hogy még Etelközbe, vagy már egy Kárpátokon belüli támaszpontra? A kérdés a honfoglalás időrendjét feszegeti, és *Szöke Béla Miklós* régészprofesszor újszerű, hihető válasza alapján a magyarok betelepődése a IX. század közepétől a 895 körüli évekig számítható, hiszen a Kárpát-medencéből jobban követhették Nyugat-Európa politikai életét.

A honfoglalás időrendjének újragondolása mellett szól *Regino* említett krónikás megjegyzése, amelyet más szempontból is fontos idéznünk: „*Először is a pannónok és az avarok pusztáin kóboroltak [a magyarok], vadászattal és halászattal szerezvén meg mindennapi táplálékukat; ezután ismétlődő, ellenséges támadásokkal törtek be a karantánok, morvák és a bolgárok határterületeire; kevés embert karddal, több ezret pedig nyilakkal pusztítottak el.*” Etnikus szempontra kiélezve az látszik, hogy a karantánok, a (déli) morvák és a bolgárok iránti harcias magatartást a magyarok nem tanúsították az avarokkal szemben! A legóvatosabb becsléssel szólva is jóindulatú semlegesség állt fenn az avarok és a magyarok között; mindez elősegítette a Kárpát-medence magyar integrációját, az új steppe-birodalom kiépülését Közép-Európában. Ekképp a honfoglalóknak a helyben találtak zömével fennálló kulturális és etnikai rokonsága, ha tényleg fennáll, máris jobban érthetnénk, miként ment végbe gyorsan és zökkenőmentesen a Kárpát-medence magyar birtokba vétele.

Mindent egybevéve, noha nincsenek nyelvi adataink arra, hogy az avar állam melyik steppei eredetű komponensében lehetne

„elő-magyar” népi és nyelvi közösséget felfedezni, de a „kettős honfoglalás” elméletének történeti forrásalapja megvan, sőt általa egy logikusabb rekonstrukciót adhatunk a Kárpát-medence késő-népvándorláskori múltjáról.

(A történész szerző a *László Gyula Intézet igazgatója, a székesfehérvári Szent István Király Múzeum történész tanácsadója, a Siklósi Gyula Várostarténeti Kutatóközpont munkatársa; az írás a 2018 októberében, a Bajai Honpolgár-estek keretében elhangzott előadás szerkesztett változata) ■*

Online előfizetési lehetőség!

Tisztelt Olvasónk!

Szívesen olvasná vidéken lapunkat, de sokallja a postaköltséget? Külföldön sem szakadna el a Bajai Honpolgártól? Van megoldás!

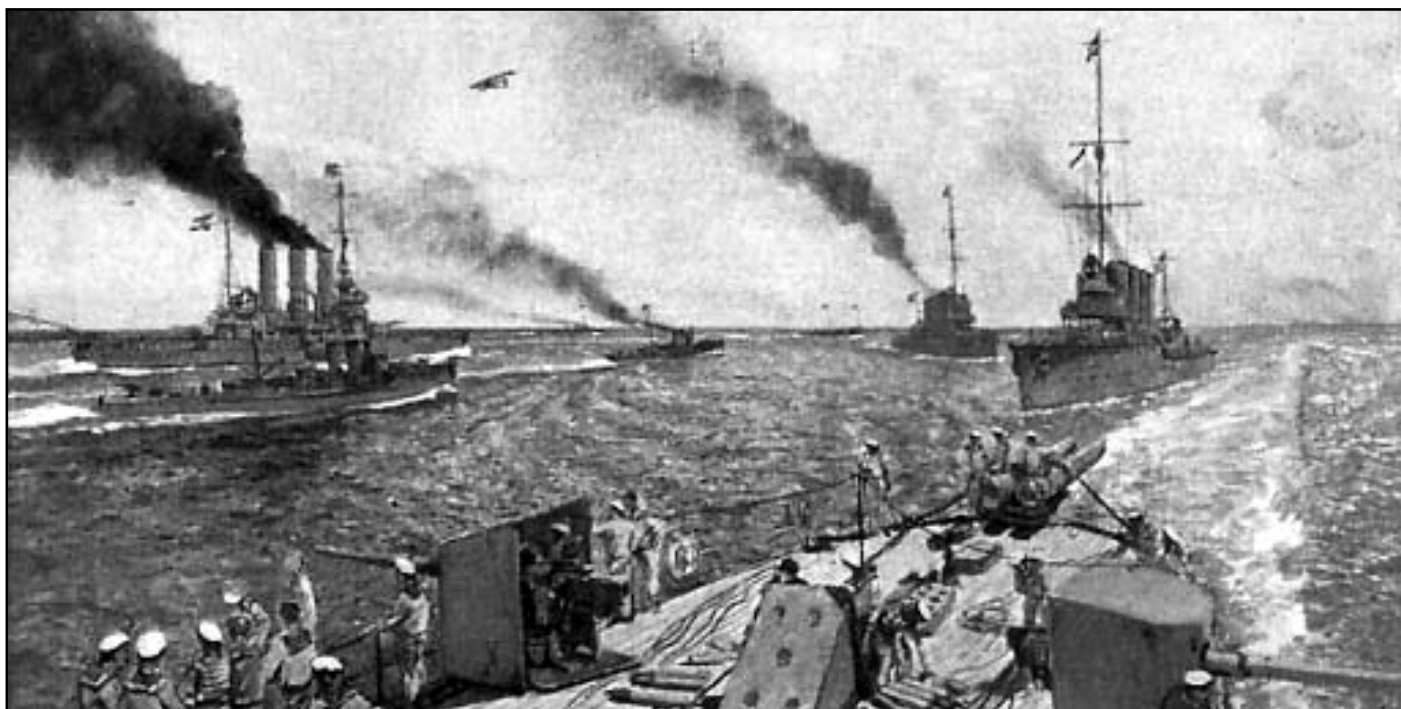
A 2019-es naptári évtől lehetőséget biztosítunk lapunk online előfizetésére is. A szolgáltatást igénybe vevők webböngészőjük segítségével a világ bármely pontjáról már a megjelenés napján hozzáférhetnek aktuális számunk teljes tartalmához. Ehhez csupán annyi kell, hogy a kedvezményes **5 000 Ft-os** előfizetési díjat befizessék a Bajai Honpolgár Alapítvány számlaszámára (az Alapítvány számlaszáma: **OTP BANK NyRt. Bajai Fiókja 11732033 20030119**), majd a befizetést igazoló csekkszelvény vagy a banki utalást igazoló kivonat másolatát e-mailen juttassák el az **elofizetes@bajaihonpolgar.hu** címre.

A befizetési díj jóváírását követően e-mail címükre elküldjük jelszavukat (ezt később tetszőlegesen megváltoztathatják), és e-mail címük, valamint a jelszó megadását követően honlapunkon (**www.bajaihonpolgar.hu**) keresztül már hozzá is férhetnek minden lapszámhoz.

Honlapunkon jelenleg kísérleti mintaszámot tekinthetnek meg, amelyen tesztelhetik szolgáltatásunkat. Amennyiben hibákat tapasztalnak, kérjük, jelezzék azokat a fent megadott e-mail címen. Kérdéseiket, javaslataikat egyaránt szívesen fogadjuk.

A Bajai Honpolgár szerkesztősége

Az 1917. május 15-i otrantói tengeri ütközet

Krámlí Mihály PhD

■ Az 1917. május 15-én a *Horthy Miklós* sorhajókapitány által vezetett osztrák-magyar és a vegyes (olasz, brit és francia) erők közti összecsapás az első világháború adriai hadszínterének ugyan nem a legnagyobb szabású, ám kétségkívül a legismertebb hadművelete volt. Az osztrák-magyar siker tovább növelte Horthy parancsnoki nimbuszát, és jelentős mértékben járult hozzá ahhoz, hogy 1918 februárjában az uralkodó őt nevezte ki a flotta parancsnokának.

Az első világháború során az adriai-tengeri háború természetét a földrajzi és stratégiai viszonyok alapvetően meghatározták. Az Adria, a Földközi-tenger keskeny, egyetlen kijáráttal rendelkező nyúlványaként eleve nem a csatahajóflották összecsapásának ideális terepe volt, s ezt az alkalmatlanságot csak fokozta a tengeralattjárók és az aknák jelentette veszély. A háború kitörését követően a Monarchia haditengerészetének pillanatokon belül a rosszabbik forgatókönyvvel kellett szembenéznie: augusztus 2-án az addig szövetséges Olaszország bejelentette semlegességét, s augusztus 12. után egyedül kellett szembenéznie a nyomasztó túlerőben lévő francia flottával, miközben várható volt, hogy Olaszország az antant oldalán lép be a háborúba. Ez a helyzet stratégiaiilag bezárta az Adriára a cs. és kir. haditengerészetet, melynek fő feladatává a saját partok védelme vált. Ebben a Monarchia kezére játszottak a

földrajzi viszonyok, a tagolt, szigetekkel teli keleti part a védelem számára kedvező helyzetet teremtett. 1915 nyarának végére lényegében patthelyzet alakult ki. Az osztrák-magyar flottát bezárták az Adriára, amely nem akart onnan kifutni, az antant viszont nehéz hadihajókkal nem akart oda bemerészkedni. Ugyanakkor az osztrák-magyar haditengerészet jelentős antant erőket kötött le. Az adriai hadműveletek ezt követően szinte kizárólag korlátozott erők bevetésével, korlátozott célokért folytak, melyekben a felszínen a gyors, könnyű cirkálók és rombolók játszották a főszerepet.

Olaszország 1915. május 23-i hadba lépését követően az osztrák-magyar haditengerészet elleni hadműveletek fő súlyát az olasz flottának kellett viselnie. Miután az olasz kormány az 1915. április 26-án aláírt londoni egyezményben elkötelezte magát a hadba lépésre, Párizsban összehívtak egy konferenciát a szövetségesek közötti haditengerészeti együttműködés kidolgozására. A konferencia kemény alkudozások színteré lett. Végül a május 10-én megkötött olasz-francia-brit haditengerészeti egyezményben érvényesültek a legfontosabb olasz követelések. Az ekkor létrehozott Első Szövetséges Flotta parancsnoksága olasz kézbe került. E flotta alapvetően az olasz flottából állt, a franciák ehhez tizenkét rombolóval, legalább hat tengeralattjáróval, illetve torpedónaszádokkal járultak hozzá. A britek négy elavult standard csatahajóval csatlakoztak a Tarantóban álló-

mászó olasz csatahajóflottához, illetve négy cirkálóval a Brindisiben állomásozó könnyű erőkhöz. A következő évek jelentősebb felszíni összecsapásaiban ezzel a vegyes, olasz-francia-brit, cirkálókból és rombolókból álló erővel kerültek szembe az osztrák-magyar haditengerészet könnyű egységei.

Amíg a korszerű csatahajók terén az Első Szövetséges Flotta előnye viszonylag csekély volt, a cirkálók, de különösen a rombolók és a tengeralattjárók esetében már többszörös létszámfölényben volt. A szövetséges erők anyagi fölényét részben csökkentette heterogenitásuk. Az egymásra riválisként is tekintő olaszok és franciák között folyamatos volt a torzszalkodás, és a britekkel sem volt mindig zökkenőmentes a viszony. Az együttműködés nehézségei nem kedveztek e vegyes, három nemzet egységeiből álló erő tökéletes egységbe kovácsolásának. Az osztrák-magyar haditengerészet bevethető könnyű erőinek anyagi hátrányát viszont szintén részben ellensúlyozta egységességük, ami annak ellenére jól működött, hogy maga a légénység többnemzetiségű volt.

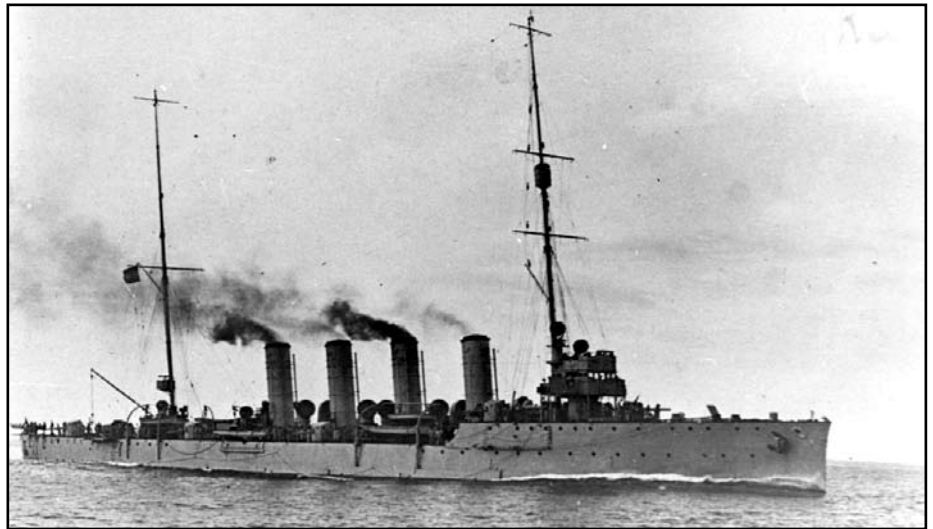
Az otrantói tengerzár

Az antant által létesített otrantói tengerzár az osztrák-magyar kikötőkből kiinduló, a Földközi-tengeren operáló német tengeralattjárók ellen hozták létre. Az első német tengeralattjárók még 1915 tavaszán jelentek meg a Dardanellák elleni antant támadás idején. A Földközi-tenger több

okból is ideális terepévé vált a tengeralattjáró hadviselésnek, 1916-ban az antant az összes hajóvesztésének felét itt szenvedte el. 1917 januárjában a német kormány engedett a hadvezetés nyomásának, és beleegyzett a korlátlan tengeralattjáróhadviselés felújításába (1917. február 1.) A tervek szerint havi 600 000 bruttó regisztertonna (BRT) hajótér elsüllyesztésével kellett volna Nagy-Britanniát békekötésre kényszeríteni. Ezt a számot azonban csak összesen két hónapban sikerült teljesíteni, majd a konvojrendszer bevezetése után, 1917 szeptemberétől már csak a kitűzött érték felét sikerült havonta teljesíteni, ami messze nem bizonyult elegendőnek. A várt eredmény elmaradását önmagában nem csak ez okozta, az előzetes német számítások már eleve túlzóan optimisták voltak. A Monarchia, bár vonakodva, de végül beleegyzett a korlátlan tengeralattjáróhadviselésbe.

Az Otrantói-szorosban létesítendő, a tengeralattjáróknak az Adriáról való kijutását megnehezítő zár ötletét még *Winston Churchill*, az Admiralitás első lordja vetette fel. Miután az olaszok képtelenek voltak a zárat önerőből felállítani, a brit Admiralitás vette kezébe a dolgot. A zár felállításához 1915 szeptemberében láttak hozzá. A zár alapvetően felfegyverzett hálászhajókból, úgynevezett drifterekből állt, melyek egy megadott útvonalon hálókat vontatva járőröztek. Elméletileg ezekben a hálóba kellett volna belegabalyítani a tengeralattjárókat. A zár azonban korántsem volt tökéletes, részben a rendelkezésre álló hajók kis száma, részben az időjárási körülmények, részben pedig a koncepció eleve hibás volta miatt. Az 1917. január 23-24-én Londonban megtartott antant haditengerészeti konferencián sikerült a briteknek elérnie, hogy a zár brit parancsnokság alá kerüljön. A zár parancsnoka *Algernon Heneage* commodore lett. 1917 áprilisában a zár 120 drifterrel rendelkezett, melyek közül átlagosan egyszerre 70 tudott őrjáratozni.

Az otrantói zár nem igazán bizonyult hatékonynak. A létrehozásától az 1917 májusáig terjedő időszakban mindössze egyetlen alkalommal sikerült elkapni egy tengeralattjárót. 1916. május 13. estjén az osztrák-magyar U 6 tengeralattjáró két drifter között 30 méteres mélységben áttörve beleakadt az egyik hálóba, melynek kigyulladt a jelzőbójája. A tengeralattjáró felmerült, és megpróbálták levágni a hálót, de ez nem sikerült. A lemerülésre képtelen U 6 a felszínen próbált elmenekülni a tüzelő drifterek elől, de az egyik hajócsavarja

Az egyik főszereplő, az SMS Novara cirkáló

beakadt a hálóba. *Hugo von Falkhausen* sorhajóhadnagy, az U 6 parancsnoka végül kénytelen volt önelsüllyesztést végrehajtani, a tengeralattjáró teljes személyzete pedig hadifogságba került.

A zár elleni támadás 1917. május 15-én

A levéltári anyagokban nincs nyoma, hogy akár a német haditengerészet, akár az osztrák-magyar hadvezetés bármiféle nyomást gyakorolt volna az osztrák-magyar haditengerészetre egy otrantói zár elleni akció végrehajtása érdekében. Úgy tűnik, az akció alapvetően alulról jövő kezdeményezés eredménye volt, azoké az ambiciózus tisztké, akik nehezen bírták elviselni, hogy felszíni egységeik tétlenségre vannak kárthatva. Az adriai patthelyzetben, amikor ráadásul *Maximilian Njegovan* személyében az osztrák-magyar és *Paolo Thaon di Revel* személyében az olasz haditengerészet élén óvatossá, a védekező stratégiát preferáló vezetők álltak, a felszíni egységek nagyobb szabású bevetésére kevés esély mutatkozott. Egy lehetséges akció célpontjának gyakorlatilag egyedül az otrantói zár mutatkozott.

A májusi akció megtervezésében és kivitelezésében kulcsszerepet játszott a NOVARA cirkáló parancsnoka, Horthy Miklós sorhajókapitány. Horthy, aki 1886-ban végezte el a fumei Haditengerészeti Akadémiát, azon kevés magyar haditengerész-tisztek közé tartozott, akik hosszú távon kitarítottak a haditengerészetben. Háború előtti pályafutásának csúcspontját az jelentette, amikor 1911 novembere és 1914 májusa között Ferenc József szárnysegédjeként szolgált. A háború alatt újra egy irigyelt és elitnek számító beosztást kapott: kinevezték az 1915. január 10-én szolgálatba állított NOVARA cirkáló parancsnokának.

Horthyt a bátorság és a szakértelem mellett magas fokú kezdeményezőképeség is jellemezte, és rendkívül nehezen viselte a tétlenséget.

Az otrantói zár elleni akcióban a főszerepet a három testvérhajónak, a Monarchia legkorszerűbb cirkálóinak, a NOVARÁ-nak, a HELGOLAND-ak és a SAIDÁ-nak szánták. Az ellenség megzavarása érdekében két párhuzamos hadműveletet terveztek. A fő csoport a három cirkálóból állt, melyeknek 14-én este kellett kifutniuk, és másnap hajnali 3:15-kor szétválniuk. A szétválás után a zár körzetében önállóan tevékenykedő cirkálóknak legkésőbb 7:15-kor kellett újra egyesülniük és visszatérniük. A Brindisiből esetleg kifutó antant erők támadása esetére a SANKT GEORG páncélos cirkáló gőzkészen várakozott, hogy kifuthasson. A cirkálókból álló csoport parancsnoka Horthy lett. A másik csoport a CSEPEL és BALATON rombolókból állt. A két rombolónak az albán partok előtt kellett portyáznia, majd a hazatérő cirkálók előtt kellett Cattaro felé visszahajóznia. A csoport parancsnoka *Johannes von und zu Liechtenstein* herceg fregattkapitány, a CSEPEL parancsnoka volt. A hadműveletbe három tengeralattjárót is bevontak, az osztrák-magyar U 4-et és U 27-et, valamint a német UC 25 aknarakó tengeralattjárót. Utóbbi feladata az volt, hogy a támadás előtti éjszaka telepítsen Brindisi elé aknákat.

Május 14-én este az elsötétített cirkálók, majd a rombolók elhagyták Cattarót. Az első harcérintkezés a rombolók részéről indult nem sokkal hajnali három óra után. A két osztrák-magyar romboló az albán partoknál összefutott három olasz teherhajóval, melyeket az apró és elavult BOREA romboló kísért. Az osztrák-magyar hajók 3:26-kor nyitottak tüzet a konvojra, ennek

következtében az olasz romboló és két teherhajó súlyos sérüléseket szenvedett. Végül a romboló és egy teherhajó elsüllyedt.

A három cirkáló külön-külön végrehajtott zár elleni támadását nyugatról keletre haladva tekintjük át. Az olasz partokhoz legközelebbi zónában a *Heyssler* sorhajókapitány parancsnoksága alatt álló HELGOLAND hajtotta végre a támadást. A cirkáló nem sokkal hajnali 5 óra előtt kezdte meg a drifterek lövését, előtte időt adva, hogy személyzetük csónakba szállhasson. A vonalon lévő hat drifterből három elsüllyedt, kettő súlyosan megsérült. Ezt követően a HELGOLAND további két hálókivontató hajót süllyesztett el. Nem sokkal 6 óra előtt a cirkáló visszaindult a találkozási pont felé. A *Purschka* sorhajókapitány parancsnoksága alatt álló SAIDA cirkáló mindössze két driftert tudott elsüllyeszteni, mivel a megtámadott szakaszon tartózkodó hajók még időben szétszóródtak. A Horthy vezette NOVARA érte el utolsóként a drifterek vonalát. Valamivel 5 óra előtt fedeztek fel tizenkét hajót. A NOVARA hét driftert süllyesztett el. A három osztrák-magyar cirkáló összesen 14 driftert süllyesztett el az azon az éjszakán őjrátározó 47 egységből. A gőzösök személyzetéből 72-en estek hadifogságba, míg a halottak és az eltűntek száma mindössze 9 volt, köszönhetően az osztrák-magyar cirkálók lovagias magatartásának. A támadásról készült jelentésében Heneage elismerően nyilatkozott e lovagiasságról.

Az osztrák-magyar erőknek mind a zár vonalán, mind pedig az albán partoknál

Alfredo Acton olasz tengernagy, az ellenfél

sikerült érzékeny veszteséget okoznia az ellenségnek, saját veszteség nélkül, azonban számukra még hátravolt a neheze. A biztonságot nyújtó cattarói támaszponttól több mint 160 mérföldre voltak, miközben a Cattarótól 120 mérföldre lévő Brindisiben állomásozó, túlerőben lévő antant erők már értesítést kaptak a támadásról.

Az ütközet

Az első rádióüzenet Brindisibe nem sokkal hajnali 4 óra előtt érkezett az osztrák-magyar rombolók konvoj elleni támadásáról. A Brindisiben lévő erők parancsnoka, az olasz *Alfredo Acton* ellentengernagy hajnali négy óra után parancsot adott a gőzfejlesztésre, majd a már a tengeren tartózkodó, a CARLO MIRABELLO felderítő cirkálóból és három francia rombolóból álló csoportnak a délnek fordulásra. Brindisit 4:50-kor a brit BRISTOL cirkáló hagyta el két olasz romboló kíséretében. A brit DARTMOUTH cirkáló, fedélzetén Acton ellentengernaggyal, két olasz rombolóval 5:40-kor futott ki. Az olasz AQUILA felderítő cirkáló 6:00-kor hagyta el Brindisit. Reggel 7 óra körül a különböző időpontokban kifutott hajók csatlakoztak egymáshoz, s az Acton vezette, két cirkálóból, egy felderítő cirkálóból és négy rombolóból álló kötelék 24 csomós sebességgel haladva igyekezett elvágni a hazatérő osztrák-magyar erők útját.

Az első harcérintkezés a három osztrák-magyar cirkáló és a *Vicuna* fregattkapitány vezette MIRABELLO-csoport között történt néhány perccel 7 óra után. Az antant hajók kisebb lőtávolságú lövegeikkel nem tudták elérni a három cirkálót, végül egy manőverrel elfordultak, és messze lemaradtak tőlük. A következő összecsapás a két osztrák-magyar romboló és a Brindisiből kifutott erők között történt. Az antant kötelék élén haladó AQUILA 8:15-kor nyitott tüzet, melyet a rombolók kisebb lőtávolságú ágyúikkal egy ideig nem tudtak viszonzni. A rombolók segítségére két osztrák-magyar haditengerészeti repülőgép sietett. Az egyik rendelkezett rádióval, és ennek segítségével pontosították a rombolók tüzelését. Ennek köszönhetően a CSEPEL tatlövege eltalálta az egyik kazánházat, és a felrobbanó gránát tönkretett két kazánt, majd meggyulladt a kiömlő olaj. Az AQUILA 8:30-ra mozgásképtelenné vált.

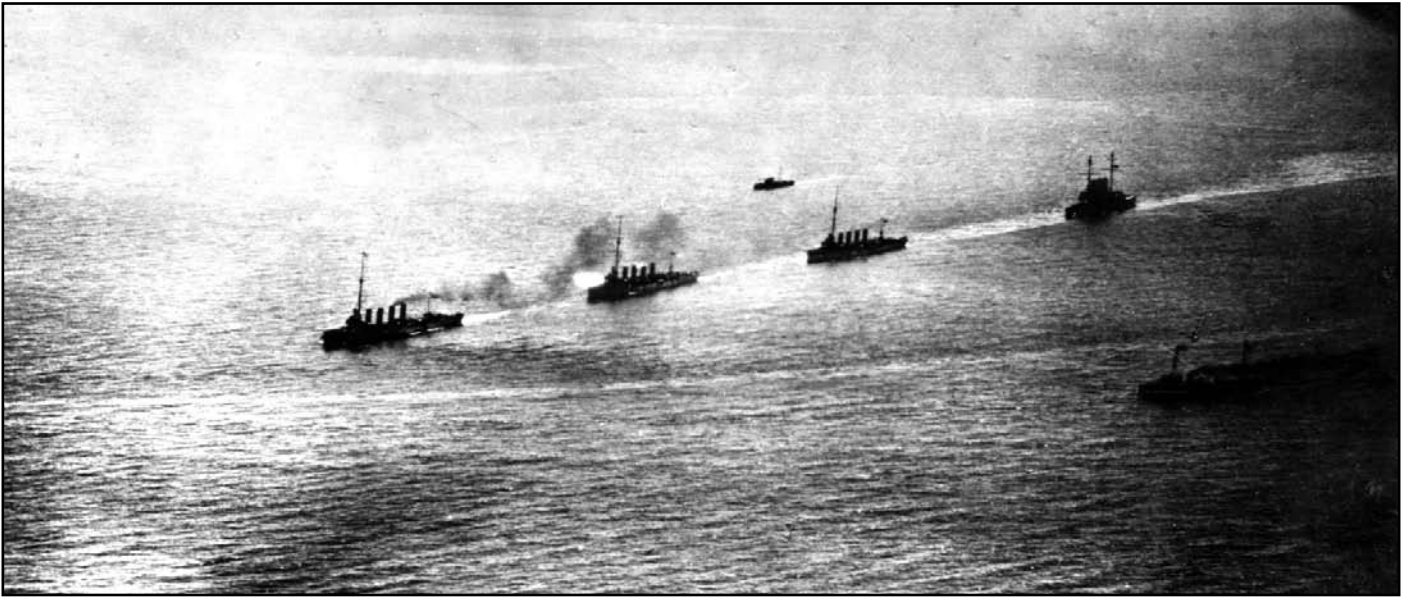
Horthy 9:05-kor pillantott meg kelet felé haladó füstoszlopokat, majd hamarosan felismerhetővé váltak az ellenséges hajók. Horthy ekkor elküldte a SANKT GEORG kifutását kérő rádiótáviratot, majd vonalba rendezte három hajóját. Horthy, ha megkapja a CSEPEL korábbi rádióüzenetét, hogy sikerült biztonságba kerülniük,

Horthy Miklós tengernagy, a Novara parancsnoka

még északnyugat felé a harcot elkerülve áttörhetett volna. Így azonban, abban a hiszemben, hogy a rombolók menekülését fedezni kell, felzárkózott az ellenséghez. Amikor közelebb értek, kiderült, hogy először rosszul azonosították a cirkálókat, és azok valójában nagyobbak és erősebbek, mint korábban gondolták. Körülbelül 9:30-kor a DARTMOUTH nyitott először tüzet, amit az osztrák-magyar hajók viszonztak. Ugyanekkor utóbbiak mesterséges ködöt kezdtek fejleszteni, ami egy időre teljesen eltakarta őket. Amikor Horthy hajói kibukkantak a ködből, a távolságuk jelentősen lecsökkent, ami lehetővé tette az osztrák-magyar cirkálók 10 cm-es ágyúinak eredményesebb alkalmazását. A saját maguk fejlesztette ködben azonban majdnem súlyos baleset történt, a HELGOLAND épp hogy el tudta kerülni a NOVARÁ-val való összeütközést.

A ködben való manőverezés végeztével újra megkezdődött a tüzérségi párbaj. Miután a lassúbb BRISTOL fokozatosan lemaradt, antant részről az ütközet fő súlya a DARTMOUTH-ra nehezedett. A DARTMOUTH 15,2 cm-es ágyúinak tüzet a NOVARÁ-ra koncentrált, és az osztrák-magyar cirkáló több találatot kapott. Az egyik megölte az első tisztet, *Szaborits Róbert* korvettkapitányt, majd 10:10-kor Horthy is mindkét lábán súlyosan megsebesült. 10:35-kor a gépházát érte találat, aminek következtében a hajó jelentősen vesztett sebességéből, majd 11 órára teljesen leállt. Időközben az osztrák-magyar hajók is értek el néhány találatot a DARTMOUTH-on, de ezek egyike sem okozott komoly károkat.

Kortárs felvétel az otrantói csatáról

11 óra után jött el az ütközet Horthy csoportjának számára legváltóságosabb pillanata. A gépei miatt kisebb sebességre képes, ezért lemaradó SAIDA a két brit cirkáló ösztüzébe került, míg a NOVARA turbináit teljesen le kellett állítani. Ekkor azonban az osztrák-magyar erők nagy meglepetésére az antant hajók beszüntették a tüzelést, és elfordultak. Mindez Acton parancsára történt, aki azzal magyarázta a döntését, hogy értesülést kapott a Cattaro felől közelítő felmentő erőkről, illetve egyesülni akart a közeledő, az olasz MARSALA cirkáló vezette csoporttal. 11:20-kor SAIDA megpróbálta a NOVARÁ-t vontába venni, míg a HELGOLAND úgy manőverezett, hogy magára vonja az ellenség tüzeit. Ekkor a 18 csomós sebességgel haladó SANKT GEORG még nagyjából 25 mérföldre volt tőlük. Az ACERBI romboló támadást kísérelt meg a cirkáló ellen, de az erős tűzben nem tudta torpedóvetésnyi távolságra megközelíteni azokat. 11:25-kor északon füstöt pillantottak meg, mely a SANKT GEORG-ot jelezte. A közeledő MARSALA-csoportból a RACCHIA felderítő cirkáló szintén megkísérelt egy támadást, de ez is félbe maradt. Acton 12:05-kor elrendelte a Brindisibe való visszatérést, a közeledő osztrák-magyar egységekre, illetve a saját támaszponttól való nagy távolságra hivatkozva. Húsz perc múlva sikerült a NOVARA vontába vétele, és ekkor egyesültek a SANKT GEORG-gal és kísérőivel.

Acton döntésével Addison kapitány, a DARTHMOUTh parancsnoka is egyetértett, ugyanakkor az olasz ellentengernagy vélhetően eltúlozta a kockázatokat. Úgy tűnik, lett volna még elegendő idejük kedvező helyzetüket kihasználva további súlyos

károkat okozni az osztrák-magyar cirkálóknak, mielőtt a felmentő egységeknél gyorsabb hajóikkal visszaindultak volna Brindisi felé. A győzelem kapujából visszaforduló szövetséges erők csalódottan indultak vissza támaszpontjukra, s ezt a csalódottságot csak fokozták a visszaúton elszenvedett veszteségek. 13:35-kor a lesben álló német UC 25 megtorpedózta a DARTHMOUTh-t. Egy óra múlva a legénysége elhagyta a cirkálót, de miután kiderült, hogy helyzete stabilizálódott, visszatért rá. A hazatérő egységek elé Brindisiből 14:30-kor kifutó francia BOUTEFEU romboló ráfuttott az UC 25 által telepített egyik aknára, és elsüllyedt. A sérült DARTHMOUTh csak másnap hajnali 3 óra előtt tudott befutni a kikötőbe. Az antant erők összes vesztesége jelentősen meghaladta az osztrák-magyar veszteségeket: elsüllyedt tizennégy drifter, két romboló és egy teherhajó, a halottak száma pedig nyolcvanháromra rúgott.

Az osztrák-magyar erők hazatérése eseménytelenül zajlott. 17:30-kor befutottak a cattarói öbölbe, a horgonyzó hajók és a parti létesítmények személyzetének hangos éljenzése közepette. Az ütközetben a legnagyobb károkat a NOVARA szenvedte el, személyzetéből tizennégyen elestek, huszonkilencen megsebesültek. A HELGOLAND egy halottat és tizenhat sebesültet veszített, a SAIDA pedig mindössze három sebesültet. A NOVARA néhány nappal később Polába ment javításra, Horthy sebesülten is ragaszkodott hozzá, hogy maga vezesse hajóját. Június 3-án Polában a NOVARA fedélzetén személyesen az uralkodó, IV. Károly tüntette ki az ütközetben résztvevő tiszteket.

Az 1917. május 15-i összecsapás volt az

adriai háború legjelentősebb, hajók között vívott ütközete. Az elért osztrák-magyar sikerek mellett legfőképp szimbolikus jelentőséggel bírt. A zár meggyengítése ellenére 1917 nyarától jelentősen csökkent a német és az osztrák-magyar tengeralattjárók által a Földközi-tengeren elsüllyesztett hajók száma, ami a konvojrendszer bevezetésének volt köszönhető. Ugyanakkor a zár elleni akció indirekt módon azzal az eredménnyel járt, hogy a valójában hatástalan zár fenntartására a szövetségesek jelentős erőforrásokat vontak el más, sokkal fontosabb feladatoktól. (A történész szerző a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum munkatársa; az írás a Bajai Honpolgár-estek keretében, 2019 februárjában az Ady Endre Városi Könyvtárban elhangzott előadás szerkesztett változata.) ■

A Bajai Honpolgár

friss számai városunkban jelenleg az alábbi helyeken vásárolhatók meg

Ady Endre Városi Könyvtár,
Munkácsy Mihály utca 9.
CBA Belvárosi ABC,
Eötvös utca 1.
Cserba Optika,
Batthyány Lajos utca 18.
Líra Könyvesbolt,
Déri Frigyes sétány 5.
Tourinform Iroda,
Baja Marketing Kft,
Szentháromság tér 11.
Gazdabolt
(Baja, piacssarnok)

„A siker feltétele: lehessen hajózni, és legyen mit ki- és berakni...” Nagy Lászlóval a kikötő múltjáról és jelenéről, gabonakonferenciáról, cég- és sportvezetői tapasztalatokról

■ *Beszélgetőtársam tapasztalt gazdasági szakember, aki közel 20 éve dolgozik jelenlegi munkahelyén, melyhez kapcsolódóan egyre több társadalmi megbízatást vállal. A rábízott céget eredményesen működteti, annak ellenére, hogy az több szempontból is ki van szolgáltatva az időjárásának. Tíz évvel ezelőtt elindított nemzetközi gabonakonferenciájának mára több vetélytársa lett, ezért az idei évtől kezdve mindig egy adott témához kapcsolódóan rendeznek tanácskozást. Az alábbiakban NAGY LÁSZLÓ, a Bajai Országos Közforgalmú Kikötőműködtető Kft. ügyvezető igazgatója beszél életéről, pályájáról.*

Zalavári László

- Tösgyökeres bajaiként születtem 1957-ben. Mindkét ági nagyszüleimet 1947-ben telepítették ki Felvidékről, a szüleim viszont már itt ismerkedtek meg. Édesapám családi hagyományokat követve gazdálkodó volt, a Bajai Állami Gazdaságban dolgozott agrónomusként, majd kerületvezetőként. Tanulmányaimat a Központi Fiú és Zenei Általános Iskola zenei részében kezdtem, majd nyolcadik után sikerrel felvételiztem az igen divatos Tóth Kálmán Vízügyi Szakközépiskolába. Érettségi után a Vízügyi Főiskolán (akkor a Budapesti Műszaki Egyetem Bajai Vízgazdálkodási Főiskolai Kara) tanultam tovább, vízellátás-csatornázás szakon diplomáztam. Ösztöndíjasként az állami gazdaságban kezdtem el dolgozni gyakornokként meg öntözésvezetőként a kertészetben. Egyszer akadt egy kitűzési feladat, amellyel a beruházási osztály emberei nem boldogultak. Arra járva nézegettem, és mondtam, hogy meg lehet ezt oldani. A vezérigazgató-helyettes felszólítására el is végeztem a munkát. Ennek hatására soron kívül bevettek a beruházási osztályra, ahol sokféle feladatban vettem részt témafelelősként a vetőmagüzem felújításában, a borászat fejlesztésében.

Mindig is nyüzsgő ember voltam, aki részt vett a közösségi életben: kirándulásokat, sportversenyeket szerveztem. Ennek köszönhetően felfigyelt rám az ifjúsági mozgalom, és rövidesen az – immár – Mezőgazdasági Kombinát ifjúsági vezetője lettem, ráadásul bekerültem a cég vezetését jelentő üzemi négyesegbe is. Mielőtt azonban beiskoláztak volna a „foxi-maxira” (*marxista esti egyetemre* – Z. L.), jelentkeztem Budapestre, a közgazdasági egyetemre, ahol a rendszerváltozás táján diplomáztam.

- *Meddig dolgoztál a kombinátnál?*

- 1990 körül változtattam munkahelyet, elhívtak a csávolyi tsz-hez (mindig abban a szerencsés helyzetben voltam, hogy engem

hívtak állásba), ahol főkönyvelő-helyettesi vezető közgazdászai posztot töltöttem be; nekem kellett bankokkal, üzletfelekkel tárgyalnom. Nem sok időt töltöttem itt, ugyanis egyre inkább teret hódított Magyarországon a nemzetközi tőke, és a régi kollégák által vezetett, élelmiszer-feldolgozó Sunny Kft.-nél lettem gazdasági vezető. Hét szép évet töltöttem ott, kissé belekóstoltam a nemzetközi gazdaságba is. Sokáig igen sikeresek voltunk, többmilliárdos forgalmat bonyolítottunk le, de aztán ez is, akárcsak az osztrák tulajdonos összes, volt szocialista országban levő cége, csődbe ment.

Ezt követően saját vállalkozásaimmal foglalkoztam komolyabban. Feleséggel, az akkor éppen gyesen lévő *dr. Vuity Valériával* még a '80-as évek végén hoztunk létre egy több dologgal foglalkozó családi vállalkozást. Ő eredendően jogtanácsosként dolgozott, de amíg otthon volt a gyerekekkel, szakvizsgázott, és mérlegképes könyvelői iskolát is végzett, majd később közgazdász lett, illetve intézményvezetői és pedagógusi szakvizsgát szerzett. Egy barátommal közösen brókerceget is alapítottunk, igyekeztem a munka mellett több lábom is állni. Emellett ekkoriban indult be a kárpótlás is, melynek révén jelentős földterülethez jutottunk, mivel szüleim, nagyszüleim, illetve feleségem felmenői is gazdálkodók voltak. Az ő jogukon „pihenésképpen”, több-kevesebb sikerrel a Sárközben (Őcsény-Decs környékén), illetve Érseksanádon erdőgazdálkodással, mezőgazdasági termeléssel foglalkoztunk. A terület ma is megvan, részben bérbe adtuk, részben gyermekeink művelik.

- *Hogyan és mikor kerültél jelenlegi munkahelyedre?*

- Addig szinte mindig cégnél dolgoztam, és mivel családi ügyeink egyenesbe kerültek, újra szerettem volna munkába állni. Véletlenül botlottam bele a kiírásba, vízügyes ismerőseim, barátaim biztattak, hogy nekem való: bajai

Nagy László

vagyok, rendelkezem vízügyi mérnök és közgazdász végzettséggel is. Beadtam a pályázatot, és a sok jelentkezőből (minden pártnak volt jelöltje, de többséget egyik sem tudott szerezni) végül engem választott az önkormányzat. Így lettem 1999-ben a megalakult Bajai Országos Közforgalmú Kikötőműködtető Kft. ügyvezető igazgatója. Szerződésemet azóta többször meghosszabbították, eleinte 5 évente, majd egy ideje már folyamatos munkaviszonyban dolgozom, ami azt jelenti, hogy az illetékesek bíznak bennem, és elégedettek az itt folyó munkával. A cég az önkormányzat, az állam (melyet az ADUVIZIG képvisel) és az ÁTI DEPO közös tulajdona. Mindenkinek kicsit más az érdeke, amit valószínűleg sikerül optimális szinten közös nevezőre hozni, így halad előre a kikötő, amelynek működtetéséhez és a fejlesztésekhez is hatalmas összegek kellenek. Időbe telt, amíg sikerült a jogi környezetet is rendbe tenni, amiben az önkormányzat, illetve *dr. Tirpák József* nyújtott nagyon sok segítséget. Amíg a helyzet nem tisztázódott, nem rendeződtek az állami területek, mindig az egyes tulajdonosok saját érdekei kerültek előtérbe a döntéseknél. Azóta viszont mindenben egyetértés van; abban is, hogy a megtermelt hasznat osztalékban senki sem veszi ki, hanem megy eredmény- és fejlesztési tartalékba. Ebből tudunk kisebbrészt működni, nagyjából fejleszteni, illetve pályázati önerőt biztosítani.

- *Miből keletkezik bevétel?*

- A bajai kikötőben jelenleg 9 engedélyes hajóállás van, ebből egy a zöldkikötő, a többi

8-on pedig áruszállító hajó tud kikötni, ennyit tudnánk egyszerre rakodni. Természetesen vannak különleges állások, így pl. a Ro-Ro-nál csak komphajót, a konténeresnél csak konténert tudnánk megrakni. Azonban mivel fő tevékenységünk a gabonaszállítás, úgy alakították át, hogy ilyen árut is lehessen. Akadnak csak berakóhelyek, ahol gabonát 200-300 tonna/óra teljesítménnyel tudunk berakni. A híd fölötti fejlesztési területen pedig építőanyag jellegű dolgokat lehet ki- és berakodni. A bajai kikötőműködtető társaság a rábizott vagyont működteti, az állam nekünk adta bérbe, és mi is bérbeadással hasznosítjuk. Alapvetően azért alakult meg valamikor, hogy a rakodási, tárolási, átcsomagolási szolgáltatásokat többen tudják nyújtani, legyen versenyhelyzet, ami kihat a minőségre is. A kikötő állami részének „gazdáiként” megszabjuk a működés szabályait, azt, hogy mit mennyiért vehetnek igénybe. Az itt szolgáltatást nyújtó cégeknek (ÁTI DEPO Zrt., Gemenc Zrt., RWE) is meghatározzuk, hogy nekünk mennyit fizetnek kikötőhasználati díjként, a ki- és berakott áru után tonnánként parthasználati díjat kérünk. Figyelembe kell vennünk a versenyhelyzetet, hogy ki mennyiért szolgáltat, mert alattunkfelettünk is van kikötő, valamint a működtető társaságban tag szolgáltató cég érdekeit is az ármegállapításnál. Nem emelhetem korlátlanul a tarifát, mert ha nincs eredmény, akkor nincs munka sem, együtt sírunk, együtt nevetünk a bérlőinkkel. Számunkra az a fontos, hogy folyamatosan legyen bevétel. Akadt olyan év, amikor olyan helyzet alakult ki, hogy díjkedvezményt adtunk, mert láttuk, hogy nem éri el a 100 000 tonnát a forgalmazott áru, így neki is csak vesztesége van, és nem érdekünk, hogy tönkremenjen. Egy láncolat ez, hiszen az egy-több berakodót működtető cégeknek – melyek mögött raktárbázis van, gép, technológia, áramhasználat, gáz, partfalak – is nyereségesen kell működniük.

Ha rossz áron megy a gabona, vagy nem hajózható rendszeren a Duna, azt mindenki megérzi, az árutulajdonos, a kikötői társaság, az itt működő cég, de a hajósok is. Ilyenkor összefogunk, mindenki próbál úgy dolgozni, hogy túléljen. A tavalyi év jó példa erre, ennyire rossz még soha nem volt nálunk, 133 napot lehetett az egész évből úgy hajózni, hogy egy 1200-1600 tonnás „bárka” teljes rakománnyal haladhatott. Kisebb víznél nem tud 2,5 métert merülni a hajó, mert előrejelzés szerint lefelé menet 3 helyen van zátony vagy más akadály, ami miatt 2 méteres a mélység, ezért úgy kell megpakolni, hogy 1,9 méter legyen a merülése. Ez azt jelenti, hogy kétszer kell fordulni, ami dupla kiadás, de a szerződési kötelezettség miatt muszáj elvinni az árut. Ilyenkor két választás van: „benyeli”

a fedezeti vásárlást, vagy még így is kisebbet bukik, mintha egyáltalán semennyi árut nem vinne – már régen nem nyereségről van szó. Tavaly a tervezett mennyiség felét rakodhattuk csak, azaz nagyon gyenge esztendő volt. Szerencsére egyéb szolgáltatásokból, pl. hosszabb időre, javításra kikötött hajók bérleti díjából, területek bére adásából sikerült nagyjából hozni a tervezett eredményt.

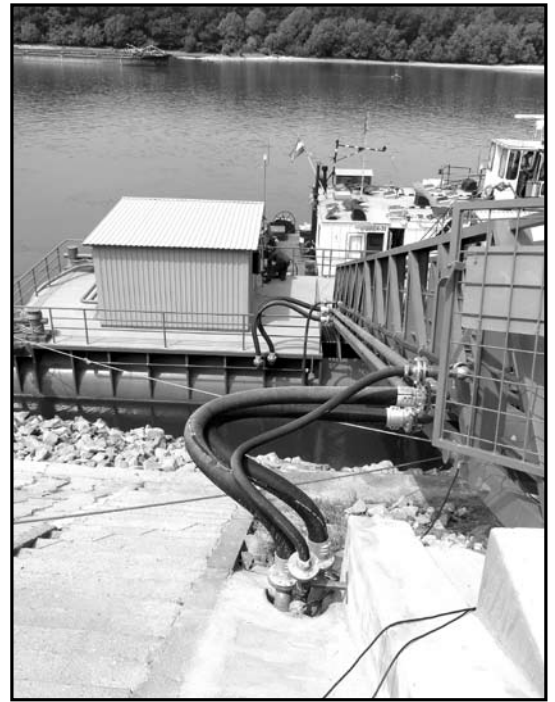
A kikötő jó működéséhez két dolog kell: lehessen hajózni a Dunán, legyen mit ki- és berakni, amit a háttérgazdaság határoz meg. Baja fő fejlődése az lenne, ha pl. mezőgazdasági terméket, amit kiviszünk alapanyagként, itt feldolgoznának kész- vagy félkész terméké. Esetleg szóba jöhetne még hajó- vagy kazánépítés is. Ez munkahelyet teremtene, illetve a hozzáadott érték miatt többbe kerül. Arra viszont vigyázni kellene, hogy túl értékes se legyen, mert akkor nem éri meg hajón szállítani. A vízi szállítás Magyarországon szinte teljesen csak exportot-importot jelent, országon belül minimális, néha hidépítésnél egy-egy nagyobb transzformátort vagy hasonlót szállítanak így. Számunkra az lenne a jó, ha bővülne helyben a tárolókapacitás, és több áru kerülne raktárba, mert akkor az már biztosan innen megy is el. Jelenleg még a kamionokról azonnali hajóra rakás a jellemzőbb.

- *Az idei év eddig hogy alakult?*

- A tavalyinál eleve csak jobb lehet, az év első néhány hónapja szépen beindult, májustól azonban visszaesett a forgalom, mert a kereskedők, árubrökerek kivárára játszanak a piacon, pedig a raktárakban még jelentős mennyiségű kukorica van, mert rossz az ára, illetve nem lehetett az alacsony vízállás miatt elvinni, és egyelőre megengedhetik maguknak a hosszabb tárolási időt. Amint a közeljövőben beindul az első aratás, a repce, őszi árpa begyűjtése, szükség lesz helyre, így várhatóan beindul újra a szállítás.

- *Nyolc éve működik a zöld kikötő. Ez mit takar?*

- Állami forrásból megvalósult, előremutató környezetvédelmi beruházás, melynek keretében egy szárazföldi és egy vízi létesítményt épített a vízügy, melyeknél az ezen a szakaszon közlekedő hajók a keletkező mindenféle hulladékokat leadhatják, nem kell este sötétben a folyóba engedni. Ez kötelező is, a hajók rendelkeznek zöld könyvvel, és az üzemidejük alapján kiszámíthatóan keletkező hulladékkal el kell számolniuk, ezt ellenőrzik a hatóságok. Magyarországon itt létesült az

Munkában a kikötő

első ilyen, azóta már van Budapesten és Győr-Gönyűben is. Előzetes bejelentkezés alapján átvesszük a fenékvizet, olajos hulladékokat, fáradtolajokat, akkumulátorokat és minden egyebet. Erről igazolást adunk. A fenékvizet, olajos vizet helyben feldolgozzuk, illetve havonta, vagy ahogy szükséges, a megfelelő átvevő-megsemmisítő telepekre szállítjuk az összegyűlt dolgokat. Van, amiért fizetünk, másért mi kapunk pénzt. Ennek a kapacitása hivatalosan heti 2 hajó, de többet is képes lenne ellátni. Eleinte jól ment, mert uniós projekt révén készítettünk statisztikákat, felméréseket is, amiért pénzt kaptunk, ennek lejártá óta azonban fizetős a szolgáltatás, mert fenntartása költségeit, dolgozók bérét valamiből fedezni kell. Németországban ingyenes, mert a termékdíjakból fizetik a szolgáltatókat, nálunk viszont még nem megoldott, hogy valamilyen környezetvédelmi támogatást kapjunk erre.

- *Milyen fejlesztések történtek a közel 20 év alatt?*

- Ez viszonylagos, mert itt bármihez hozzányúlunk, az milliárdos összeg, amit önerőből nem tudunk kitermelni, ezért van az állam azon szerepvállalása, hogy a nagyberuházásokat közösségi pénzekből kell megépíteni. Az alap infrastruktúrát az állam létesíti, a fenntartás a mi feladatunk. Nagyban meghatározza a fejlesztések irányát a háttérgazdaság, hogy mire van szükség. A bajai kikötő nem áll sok lábon, legnagyobb forgalmát az itt megtermelt, átcsomagolt mezőgazdasági termékek, illetve a mezőgazdasághoz szükséges importanyagok (műtrágya, szója)

jelentik. Egy rosszabb gazdasági év komoly hatással van nemcsak ránk, hanem a mintegy 60 dunai kikötőre is. Az évi 6-7 millió tonna árun osztozik a kikötőszövetségbe tartozó, legnagyobb forgalmat lebonyolító 26-27 tag. A fejlesztések is olyan irányúak egyik oldalon, mint a csatornaépítés: hatalmas munka, nagy felhajtás, és amikor kész, csak aknafedlapokat látunk, nem tudni, hol van a sok befektetett pénz, meg anyag... A kikötőnél a partfalakon, úton, vasúton látszik, hogy megcsináljuk, de ha valaki végbiciklizik a töltésen, csak az tűnik szembe, hogy több éve összedőlt már néhány épület. Húzódnak a munkálatok, mert hiába nyertünk meg egy 5 éve beadott pályázatot, már nem volt idő megépíteni abban a pénzügyi ciklusban, így áthúzódik a mostaniba; gyakorlatilag most jutottunk el oda, hogy belevághatunk. Ha már úgyis mindent lebontunk, a romok eltakarítására nem akartunk külön költeni, de valószínűleg idén megtörténik, a helyükön út és parkoló létesül.

Az elmúlt években az állam adott pénzt fejlesztésekre, illetve „kisebb”, több százmillió pályázatokon nyertünk, ezekből alapvetően helyreállításokat végeztünk, az 50-60 éve épült kikötőben sok minden elhasználódott.

Jelenleg erősen benne vagyunk egy 3,8 milliárdos fejlesztésben, de mire eljutottunk a kivitelezésig, sokkal több is elkölthető lenne. A megrongálódott partfalat helyreállítjuk, illetve bővítjük, ahol még nincs, egységes kikötői arculatot alakítunk ki, út létesül a töltés lábánál, parkoló épül, bekerítve. Az infrastruktúrát (áram, víz, tűzi víz) is átépítjük.

A legnagyobb összeg a vasútra megy, mert az van legrosszabb állapotban. A hajózás ki- esésekor ez lehet pótmegoldás, ha egy korszerű technológiával épült ki-berakó hellyel rendelkezünk. Úgy építjük a vasutat, hogy az itt tevékenykedő cégek is tudjanak vagon rakodni. A pályázatot öt éve adtuk be, azóta igencsak elszaladtak az építőipari árak, de amit terveztünk, azt sikerül megvalósítani, köszönhetően annak, hogy a kormány által támogatott, kiemelt projekt lettünk, mind- emellett egy csomó szükséges kiegészítő technológiát, vagy pl. fedett berakó részek létesítését egy következő pályázatból próbáljuk megoldani. Ezen kívül még az itt lévő cégek raktárkapacitását is bővíteni kellene.

- *Tagjai vagytok a kikötőszövetségnek. Ennek mi a feladata?*

- Hét évvel ezelőtt hoztuk létre Baján a Magyar Dunai Kikötők Szövetségét az- al a céllal, hogy ellássa a hazai kikötők független érdekképviseletét, tagjai számára szakmai információt gyűjtsön és szolgál- tasson, szakmai napokat, konferenciákat

szervezen, megvalósítsa a tag- szervezetek munkavállalóinak ösz- szehangolt képzését, valamint ál- talános szolgáltatási feltételeket dolgozzon ki. Erre megalkottunk egy nemzetközi szerződéses sza- bályrendszert, amelyet mindenhol a világon lehet alkalmazni – ez másfél évig készült, nemzetközi jogással is megnéztük. Emellett a kikötői szakemberképzést is elindítottuk a dunaújvárosi főiskolán, ilyen nem volt eddig, viszont az utánpótlás szempontjából fontos. A tananyag szakmai részét kikötői vezetők, dolgozók írták meg, minden egyes szakterületet érintve, a raktározástól a hajózásig, a nyelvtanulásra is ki- térvé. Az összeállítás készítése során több helyszíni látogatás is történt, illetve videóra vettük az előadások anyagát, amelyet az interneten le- hetett megnézni, és voltak hozzá kapcsolódó, számon kérő kérdések.

Az első évben sok érdeklődő volt, ez később lanyhult, egy év ki is maradt, de most újra van rá igény, sőt a hatóságok is küldik ide embereiket. A tanuláson túl kapcsolatépítésre is kiválóan alkalmas ez a tanfolyam, melyen a jelenlegi második vonal tagjai, a jövőbeni vezetők okosodtak.

- *Tíz évvel ezelőtt rendeztétek az első ga- bonakonferenciát, amely a szakmában azóta nemzetközi hírű eseménnyé nőtte ki magát. Honnan jött az ötlet?*

- Emlékeztem rá, még amikor az álla- mi gazdaságban dolgoztam, hogy aratás előtt a MÁV kezdeményezésére – mert akkoriban még ők szállították a legtöbb gabonát – zajlott egy tanácskozás, melyen a résztvevők megbeszélték, milyen volt az előző év, mi várható, hogyan készüljenek. Ez a rendszerváltoztatás után elmaradt, és Erdélyi László, a konstancai kikötő bu- dapesti képviselője mondta, hogy mivel mi vagyunk az egyik legnagyobb gabonások, ők pedig érdekeltek az odaszállításban, elhozná a főnökeit, hogy beszéljük meg, hátha tudnánk egymásnak segíteni. Gondoltam, hogy elhívunk 20-25 embert a különböző területekről, elkérjük a város- háza dísztermét, megkérjük polgármester urat, hogy köszöntse a résztvevőket, ez egy jó reklám lesz a kikötőnek is. Ekkor jött képbe a *Navigátor* c. folyóirat főszerkesz- tője, a bácsalmási születésű Kiss Pál, aki felajánlotta, hogy a szaklapban beszámol az eseményről, sőt egy előzetes felhívást is közzétett. Ezek után az I. Bajai Gabo- nappartnerségre jelentkeztek bő 120-an, a díszterem tele volt székkel, sokan álltak

A kikötő madártávlatból

is. (A vonzerőbe belejátszhatott, hogy je- lezttem, utána mindenkit meghívok egy jó bajai halászlére.) Igaz, eredetileg csak mintegy 20 fővel számoltam, de mondták, hogy ennyit megér a reklám. Két év után az akkor elkészült Bácskai Kultúrpalotában tartottuk az eseményt, ami azóta hagyománnyá vált, a Balti-tengertől Konstancáig mindenhol jöttek résztvevők, akik a termelőkötől a szállítókon át a fogyasztókig minden réteget lefedtek. Idővel kétnaposra bővült a rendezvény, mert a szervezők, illetve a távolabbról érkezők már egy nap- pal előbb lejöttek, és fehér asztal mellett minitanácskozást tartottak. Így aztán meg- hirdettük a 0. napot, már fizetősen, mert a szokásos halászlén kívül az egyéb ilyen költségeket már nem tudtuk vállalni.

Három évvel ezelőtt kiderült, hogy egy nemzetközi cég ugyanarra a csütörtökre, amikor nálunk ez zajlik, szervezett a Vigadóba a kereskedelmi oldalnak egy hasonló eseményt, így sok illetékes inkább odament, mert azt a miniszter nyitotta meg. Mi amatőrként vágtunk bele a szervezésbe, ennek ellenére nagyon sokan szeretnek Bajára jönni, mert olyan jó a hangulat, mint egy „lakodalomban”. Nem kimért üzletemberi beszélgetés zajlik, hanem laza baráti összejövetel. Azért arra mindig figyelmeztetnek, hogy a szakmai tartalom is megfelelő legyen. Ha már ennyire bevált ez a rendezvény, hogy mások, profi szervezők is rákaptak, figyelembe vettük az ÁTI DEPO azon javaslatát, hogy ezentúl inkább sza- kosodnunk kellene, csak valamelyik szak-

területről szóljon a konferencia. Ezért most újra egynapos lett, melyre összefogtunk a Nemzeti Községi Egyetem Víztudományi Karával, náluk tartottuk a programot. A tanácskozás címe is megváltozott: *Bajai Kikötő Nap*. Az előadás-beszélgetést az egyetemen tartottuk, ahol *Bíró Tibor* dékánnal a Magyar Dunai Kikötők Szövetségének titkáráként szakmai együttműködésről szóló megállapodást aláírtunk. A hivatalos részt követően átmertünk a kikötő környékre, ezúttal a Halászati Mini Skanzen volt a személyes egyeztetések és a szokásos bajai halászlé helyszíne. Tavaly egy horvát és egy szerb kikötővel is szerződést kötöttünk, így ők is jelen voltak a rendezvényen.

Azért is gondoltunk erre, mert idén indult két nagyon fontos országos, európai uniós támogatású projekt. Az egyik az Országos Kikötőfejlesztési Főterv, melynek több eleme van. Meghatározzák a magyarországi Duna-szakasz kikötői fejlesztésének szakpolitikai, műszaki, intézményi, környezeti, piaci és üzleti aspektusait, mivel hazánk 2030-ig jelentős mértékben növelni kívánja a vízi áruszállítás arányát a kombinált áru fuvarozásban. Ehhez fejleszteni kell az ide tartozó infrastruktúrát is. Esetünkben Baja város fejlesztési elképzeléseit is figyelembe veszik: egy esetleges új ipari park, északi és déli elkerülő út létesítését. A főterv külön része Komárom és Révkomárom fejlesztési tervei összhangjának biztosítása, valamint 20 magyar kikötő következő 7-10 éves fejlesztési tervének kidolgozása. A másik nagy pályázat keretében az UTIBER Közúti Beruházó Kft., a VIZITERV Consult Kft és a Budapest Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem konzorciuma megvalósítási tanulmányokat, majd kivitelezési terveket készít a Duna hajózhatóságának rendbetételére. Ezekről esik szó a konferencián, valamint ismertetik a kormány rövidtávú ipar- és gazdaságfejlesztési elképzeléseit.

- *Végzetül következék Nagy László, a magánember! Ismeretszünk a 90-es évek közepére nyúlik vissza, amikor a bajai női kosárlabdaklub elnöke lettél. Hogyan kapcsolódtál a sportághoz?*

- Gyermekkoromban többféle labdajátékot is űztem, majd testnevelő tanáromnak, *Rátvay Zoltánnak* is köszönhetően kikötöttem a kosárlabdánál. Elég ügyesnek bizonyultam, másodikként már a felsősök csapatában is játszottam, sőt 16 évesen *Mihályfi János* az NB-I-es keretbe is bevett. A Vízügy gárdájában kosaraztam, majd a BSK megalakulása után már ott. A juniorcsapattal egymást követő két évben is bajnokságot nyertünk *Kovács József* irányításával. Az együttesben játszott *Kiss Laci, Varga Jani, Likár Laci, Szabó Péter,*

A gabonaszállítás máig kulcsfontosságú

Kubatov Árpai is. Elmondhatom, hogy szinte minden csapatnál kapitány voltam. A főiskolai évek alatt az intézmény Bajai MAFC nevű NB-III-as gárdájában szerepeltem. (Erre a csapatra valószínűleg már kevesen emlékeznek.) A sportághoz manapság is űzöm, hosszú évek óta télen a Türr Szakközépiskola tanáraival kosarazom, de az idei szezon során, aránylag sokat hiányoztam.

Kosaras múltam és gazdasági ismereteim is közrejátszhattak abban, hogy 1995 nyarán megkerestek, vállaljam el az NB I-B-s *Bajai TK-ELMA* női csapatának elnöki tisztét. A sok elfoglaltságom miatt csak hosszasan rábeszélés után vállaltam el két évre. Elődeim jó alapokat hagytak maguk után, volt két fő támogató, az *ELMA Rt.* és a város, valamint több kisebb is. Költségvetésünk így is mindig igencsak szűkös volt. Első évben a *Pump Gábor* irányította együttes megnyerte az NB-I B-csoportos bajnokságot, feljutott a legjobbak közé. Öröm volt élvonalbeli bajnokikra járni, mert sokszor megtelt a csarnok. A csapat minőségét jelzi, hogy volt olyan időszak, amikor több különböző (magyar, orosz, ukrán, moldáv) válogatottak és tehetséges bajai fiatalok együtt alkották. *Rátgéber László* fogalmazta meg – ellenünk teljes csapattal álltak ki itt, még a sérültjeik is levették –, hogy egy ilyen együttesnél, mint a Baja, ha véletlenül egyszerre sül el az összes jó játékos keze, akkor nem biztos, hogy nyerni tudnak. Az első évben a 13 csapat között a 9. helyen végeztünk. Sajnos második év után minket is utolért a „végzet”, a főszponzor nem tudott tovább támogatni, és nem akadt helyébe más. Nekem is lejárt a két évem, de becsületből lehúztam még egyet, bár az már csak kínlódás volt.

- *Mesélj a családdodról és arról, mivel töltöd szabadidődet?*

- Feleségem korábban a Türr-szakközépben tanított jogot és pénzügyi tárgyakat, mellette a Perfekt Kft.-nél is oktatott, a vállalkozásszervezői szak beindulásakor pedig áthívták az Eötvös József Főiskolára, ahol docensi fokozatig vitte. Visszatérve a Türr István Szakközépiskolába, néhány évig az intézmény igazgatója volt. Jelenleg a Bajai Járási Hivatal Földhivatali Osztályának vezetője. Fiunk, *Nagy László Zalán* a Pécsi Tudományegyetemen közgazdászként diplomázott, közben fél évig Ausztráliában tanult, most Budapesten nagy pályázatokkal foglalkozik. Ő korábban kenuzott, később küzdősportokkal, azon belül is a botvívással, kendővel próbálkozott. Lányunk, *Nagy Sára Nausziká* is a III. Béla Gimnáziumban érettségizett, majd az Állatorvostudományi Egyetemen végzett, lovakkal foglalkozik, mindene a lovaglás. Végzettsége megszerzése után a Mezőhegyesi Ménesbirtokon tevékenykedett, illetve egy kanadai cég szarvasmarhatelepén is. Jelenleg barátjával együtt Egerben él és dolgozik.

Amit nagyon szeretek, ez a hobbim is: főzés a családnak, barátoknak. Szívesen készítek bográcsos ételtől süteményekig mindent. Elsősorban ezzel veszem ki a részem a házimunkából, meg időnként fűnyírással.

Kosármérkőzésekre már járok, de ha néha a Bajai Televízióban megcsípem a Bácska meccsét, akkor ott feledkezem rajta, egy-két gyereket még ismerek, *Ágfalvi Bálintot* vagy *Nagy Danit*. Amúgy a sportközvetítések nézése is kedvenc itthoni ténykedésem, elsősorban a labdajátékoknál a magyar válogatottak, illetve egyes klubok találkozóit kísérem figyelemmel. Olimpia, nagyobb világtorna esetén ezért, ha nem veszek ki hosszabb szabadságot, általában kialvatlan vagyok... ■

A bajai Borbistro: kávé, konyha, sonka

Szünder Dezső

■ Baja mediterrán hangulatú főterén kockakövek szomszédságában található étteremtesztünk következő állomása. A tulajdonos évekkal ezelőtt, dacolva az Alföld olykor nem túl pozitív képével (már ami a bort illeti), nyitotta meg a *Borbistro*-t. Bátor volt, mert nagyot álmodni, és sziklaszilárdan hitt abban, hogy amit elkezdett, sikerre tudja vinni. Szinte kompromisszumok nélkül hitt és hisz a minőségi gasztronómiában, és ez a hit az épület minden egyes asztalánál észrevehető. Ugorjunk csak be egy elviteles kávéra reggel, tízóráira egy vajas croissant-ra, ebédmenüre vagy egy vacsorára barátainkkal, párunkkal, egészen biztosan elégedetten fogunk távozni, szívünkben a megnyugtató érzéssel: ide bajaiként bármikor visszatérhetünk.

Ha egy olyan helytel kellene példálózunk, amely kicsiben, de merész elképzelésekkel indult, és az idő múlásával folyamatosan lett egyre nagyobb és ezáltal (talán kissé meglepő módon) egyre kedvesebb, kedveltebb, mind szélesebb igényeket kiszolgálni tudó, akkor arra a Borbistro kitűnő példa lehetne. Az egykori *Kortyok és falatok* mára felváltotta a *Kávé, konyha, sonka*, mely kitűnően szimbolizálja és mutatja be mindazt a változást, mely évek alatt lassú, türelmes, kitartó munkával lezajlott.

Az indulást követő jó néhány évben spanyol sonkákat, szalámit, hazai sajtokat és a már akkor kitűnő kávéét élvezhettük a

kis teremben, valamint a teraszon – természetesen csak jó időben. A borkínálatban már kezdetben is zömmel hazai borokat találhattunk. Az első igazán pozitív tapasztalatom pedig talán az volt a helytel kapcsolatban, hogy mennyire bátran vállalták a helyi, alföldi termelők által készített kifogástalan minőségű borokat.

Az évek múltával pedig az egységet egyre többen kezdték látogatni, megszeretni. Egyre inkább kicsinek bizonyult a terem, és kevésnek az asztal, különösen a téli, hidegebb hónapokban. Ezzel párhuzamosan lett igény a többre, a mind szélesebb választékra is. A jó tulajdonos pedig hallja az idő és a vendégek szavát: megjelent az ebédmenü, melynek sikere töretlen. Leves, főétel, desszert, egy pohár szódával, olykor rohanó hétköznapjaink során nem is vágyunk ennél többre. Egy jó étel, néhány kedves szó, és mindjárt szebb is az egész világ. Változatos ételek, minden napra más és más meglepetés a külföldi és hazai gasztronómiából. Az indulás óta az ebédmenü koncepciója kissé ugyan megváltozott, ám a minőségből természetesen nem engedtek. Semmi nem mutatja jobban a sikert, mint az, hogy aki biztosan azt szeretne enni, amit a Borbistro kínál, akkor bizony be kell jelentkezni rá. Ezek után pedig bennem (és talán az olvasóban is) joggal merül fel a kérdés, hogy mi van, ha egyszer elfogy a menü kínálata, és még csak délután fél kettő az idő. A tulajdonos

véleménye azonban minderről annyit volt, hogy innen senki nem megy el éhesen: a menüből kimaradóknak bármikor készítenek rántott húst, salátával, körettel. Ugye, nem csak szerintem dicséretes ez a fajta vendégközpontú hozzáállás?

Az ebédmenü kialakításával egyidejűleg pedig elkezdődött a bisztró bővítésének koncepciója is. Ennek köszönhetően a kinti hangulatos terasz és a benti kis terem mellett egy nagy családi ünnepségnek is megfelelő helyiséget is kialakítottak. Ha pedig ez is kevésnek bizonyulna, akkor ott a remek hangulatú, igazán barátságos pince, ahol a kínálatban szereplő borok kifogástalan helyszínen történő kóstolása is megvalósítható, természetesen igény szerint ebédrel, vacsorával kiegészítve, elsősorban nagyobb társaságok számára.

A bisztró természetesen mára saját kis konyhával és egy igen jó érzékkel rendelkező séffel rendelkezik. A húskok kitűnő állapotáért egy hazánkban szinte egyedülállóan tekinthető *Josper* (faszenes kemence és egy grillsütő elegáns kombinációja) gondoskodik.

Hogy mit is találunk a Borbistro kínálatában? Igyekszem erre a kérdésre minél kimerítőbb választ adni, természetesen a teljesség igénye nélkül. **Reggeli:** állítólag a legfontosabb étkezéseink közé tartozik, ennek megfelelően sajnos sokan jelentéktelen dolognak tartják. Elintézik egy gyors kávéval, tömegtermék péksütemény-

nyel, mely tartósítószeres és adalékanyagok tömkelegét tartalmazza, pedig van alternatíva! Az én személyes kedvencem egy finom kávé – presszónak a sötét, míg capuccinónak a világos pörkölést ajánlom – és mellé egy meleg, frissen kisült croissant, vajjal, kis lekvárral. Mindezt kint a teraszon, reggeli napsütésben... Felejthetetlen élmény! Aki esetleg többre, tartalmasabbra vágyik, az sem fog csalódní: válasszuk ki kedvenc péksütinket (bagel, croissant vagy csak egy zsemle), és válasszunk hozzá töltelék: caprese, sonka, szalámi, mind-egyik mozzarellával és salátával kísérvé. A siker garantált, és ilyen kezdés után szép lesz a napunk is! **Ebéd:** aki még csupán ismerkedik a vendéglővel, és még nem fertőzte meg kellőképpen a hely szellemisége, annak kitűnő választás az ebédmenü. Természetesen van lehetőség a la carte fogyasztásra is, előételként bezdáni halat, sonka-szalámi válogatást kínálnak. A levelek közül érdemes kipróbálni a minden nap más „nap levesét”, a biztosra menők pedig húsleveset választhatnak, ami természetesen innen sem hiányozhat. **Ebéd főfogás, vacsora:** engedje meg a kedves olvasó, hogy a napnak ezt a fejezetét bővebben ismertessem, és kissé egybemossam az ebédet a vacsorával. Ez a része a kínálatnak az, amely a Borbistro esszenciája, lelke, értelme; az, amire büszkék, és amire teljes joggal lehetnek is. Jöjjenek tehát a hely „csodái”!

A Borbistro *Kortyok, falatok* korszakából jól ismert, ám azóta kissé átalakult sonka-, szalámi- és sajtkínálata igazán különlegesnek mondható. A spanyol korszakot a bisztróban legnagyobb örömmre felváltották az olasz sonkák, szalámik. Fogyasszuk őket előételként, vagy csak este vacsorára egy pohár vörösbor mellé. A sonkák kínálatában a magyar mangalica mellett szabad levegőn szárított *San Daniele*- és *Ferrari*-sonkákat találunk Olaszországból. Aki pedig különleges ízélményre vágyik, az kóstoljon Tirolból egy kis *Speck*et, amelyet borókabogyóval, szerecsendióval, babérlevéllel fűszereznek. A szalámik kedvelői a hazai Kenyeres-birtok szürkemarha-szalámija mellett egész borssal, édesköménnyel vagy fokhagymával ízesített szalámik közül válogathatnak Olaszországból. Természetesen a horvát határ közelsége miatt a kínálatból a *kulen* sem maradhat ki. A sajtok szerelmesei juh-, tehén- és kecskesajtok széles választékából válogathatnak. A választékban egyaránt megtalálhatók pasztörizálatlan sajtok, bükkfával füstöltek, vagy éppen a méregdrága, szarvasgombával ízesítettek

is. A hazai kínálatban pedig a dunafalvi tehénsajtot, egy gomolyát és egy kisasszondi sajtot találunk. A bőséges és izgalmas sajt-, sonka- és szalámikínálatot olívabogyók színesítik, valamint egy helyi termelő által készített *San Marzano* aszalt paradicsom fűszeres olívaolajban, melynek olaját sem érdemes veszni hagyni. Én például olívás ciabattára csöpögtetve fogyasztottam el az utolsó cseppjét is.

Az előételek után térjünk rá a főételekre: a könnyed vacsorát választók kétféle Cézár-saláta, egy rákos és egy csirkés közül válogathatnak, de van teljesen húsmentes saláta is koktélpáradicsommal, vagy csak simán, zölden. Aki pedig tartalmasabbra vágyik, de csak salátára, az válassza a tonhalas, főtt tojásos Nicosia-salátát.

Folytassuk a kínálatot a tésztákkal: tejszínes, zöldséges, klasszikus carbonara, tengergyümölcsös, sonkás, vagy egy egészen különleges hátszínes házi metélt. Nem egyszerű a választás...

Következzenek a Jospere csodái: a vegetáriánusoknak kecskesajt zöldfűszeres mártással, sertésből egy korianderes páccal készült édeskés ízvilágú BBQ-oldalas, sült paprikakrémes, vajas, balzsametes mártással, csirkéből pedig egy fél darab egészen egyszerűen aranybarnára sütve. De grillen, faszéne leggyakrabban talán marhát készítünk. A Borbistro Jospere 3 különböző módon elkészített, érlelt marhahúst kínál. Szürkemarha-hátszínt rózsaszíre sütve, a csípős ízek kedvelőinek zöldbors mártással, marhabélszínt mangómártással a különlegességek rajongóinak, míg a klasszikus steakek kedvelőinek egy 400g-os rostélyost.

Mielőtt pedig bárki is azt gondolná, hogy csak különleges ételek készülnek a konyhán, mindenkit szeretnék megnyugtatni, hogy a nagy klasszikusokból is van választék bőven: rántott sajtot, rántott húst, sült kacsacombot, cigánypecsenyét, de akár hamburgert is kérhetünk, no és persze a horvát ízek rajongói pedig balkáni pljeskavicát ajvárral, grillpaprikával, ahogy azt kell. A bisztróhangulattal még csak ismerkedő gyereknépet klasszikus paradicsomos/tejszínes tészta, valamint rántott hús várja.

Az itallapról – ami nem bor – engedjék meg, hogy néhány személyes kedvenct ajánljak a teljes bemutatás helyett. Az egyetlen kínálatban levő rum igazi telitalálat, a *Diplomatico* a rumok topja, akár desszert helyett is fogyasztható. Szintén telitalálat a whiskey-felhozatal: a helyi *Gemenc Distillery* terméke mellett két *Nikka* található.

A bemutatás végére maradtak a borok. Impozáns a kínálat az ország szinte minden részéből, túlsúlyban a környékbeli borászatokkal. A bisztró 3 alapbort is kínál, melyet a borászatok kizárólag számukra készítettek. A fehérbor Hajósról érkezett a *Sziegl Pincé*től. *Petra* és *Balázs* munkája a kezdetektől fogva csodakategória: egyedi, különleges látásmódjuk, természetes borkezelésük miatt a jövő ígéreteinek számítanak. A vörösbor a szezárdi *Dániel Zsolt* értő keze munkája alatt készült, és megalkuvást nem tűrően készíti évről évre a saját maga útján választott borokat. A rozé a gyönki *Simigh Családi Pincészettől* érkezett, akik az egyik legkiválóbb termőtalajon, feketeföldön nevelik szőlőjüket a Tolna megyei településen, így aztán nem csoda, hogy boraik mindegyike tartalmas, különleges élményt ad.

A környékbeli borászatokon kívül a Borbistro kínálatában megtalálható többek között a *Figula Pincészet* a Balatonról, a *Szent Tamás-pincészet* Mádról, *Kreinbacherék* Somlóról és még jó néhány külföldi, elsősorban olasz pincészet is.

Minden kedves olvasónak kellemes, tartalmas, borban és finom ételekben gazdag nyári szünidőt kívánok! ■

Face to face a Set to Face-ről

Mayer János

■ Egyesek szerint egy magára valamit is adó „intellektüel” a jazzért rajong, és legfeljebb fölényes jóindulattal tekint a könnyebb zenei műfajok művelőire. Hát, kövessenek meg érte, de én továbbra is a (hard, progresszív, southern) rock és a (heavy, prog, power, classic, symphonic, heavy) metal rajongója maradok, még ha ezzel ki is írom magam a mértékadó kultúremlők köréből. És azt is bevallom, hogy bizonyos jazz irányzatok hallatán még a fejem is megfájdul! Ezúttal mégis egy – bajai vonatkozású – jazzanyag bemutatása következik, amely mindenképpen méltó a figyelemre, és az sem kizárható, hogy egyszer majd egy fényes zenei pálya első mérföldköveként tekintenek rá.

A *Nagy Emma Quintet* a Bajáról induló, jelenleg Budapesten jazzkonzista *Nagy Emmához* kötődik, aki mellesleg városunk egyik legjobb gitárosának, *Nagy Iminek* a lánya. Zeneileg persze az alma aránylag messze esett a fájától, hiszen Imi rockos, progresszív vagy épp akusztikus muzsikájához a csapatnak legfeljebb annyi köze van, hogy dalaik rendkívül igényes módon vannak hangszerelve, és a tagok nagy alázattal végzik munkájukat. Mindenesetre dicséretes, hogy Emma és zenekara semmilyen tekintetben sem a legkönnyebb utat választotta: nem a kitaposott úton akarnak érvényesülni, és nem is olyan műfajt választottak, ahol akár teljesítmény nélkül is könnyen százezres rajongótábor lehet szerezni.

Persze a csapat és tagjai fiatal koruk ellenére külön-külön sem számítanak zöldfülűek gyülekezetének; magát Emmát – időnként hegedűvel is – többször is láthattuk fellépni különféle családi és alkalmi formációkban, és a tagok mindegyike igen magas szintre jutott már saját hangszerén. Már együtt is kaptak szép elismeréseket: 2018-ban a *II. Belvárosi Jazzverseny* fődíját, 2019-ben pedig a *MŰPA*

Jazz Showcase legjobb zenekarának díját nyerték meg. Fellépéseikről rendre elismeréssel szól a szakajtó, az idei év elején Baján is megmutatták magukat a városi könyvtárban, és kezdő zenekarként igen szép számú közönség volt kíváncsi rájuk.

2019-ben pedig elkészült a csapat első hanghordozója *Set to Face* címmel, amely kizárólag saját szerzeményeket tartalmaz. (Koncertjeiken általában feldolgozásokat is játszanak.) A borítón látható felálláshoz képest már egy tagcsere történt a csapatban: *Papp Tamás* billentyűst időközben *Tólas Áron* váltotta. A csapat neve egyébként kicsit félrevezető, a NEQ ugyanis távolról sem az énekesnő szólóprojektje, ahol a zenészek csak a „díva” alá játszanak, hanem olyan társulat, ahol mindenki alaposan hozzáteszi a magáét a közös teljesítményhez. Az énekesnő persze nem akármilyen, de jellemétől láthatóan eleve idegen a frontasszony domináns szerepe, másrészt ebben a csapatban az ének afféle ötödik hangszerként funkcionál, amely – hasonlóan a többi muzsikushoz – csak időnként lép előtérbe, hogy megmutassa művelője egészen kivételes adottságait.

A CD-booklet izléses, de nem különösen informatív; a borítót *Nagy Gergő* (Emma képzőművész bátyja) szobrainak fotói díszítik, ezen kívül csupán a tagok és közreműködők névsora olvasható rajta. Dalszövegeket hiába is keresünk, de az is nyilvánvaló, hogy itt a szövegeknek nincs is különösebb jelentősége, még azt is megkockáztatom, hogy talán igazán koherens tartalma sem. A dalok címe is erre utal, a többségük csak egy-egy szó vagy mondatrészlet, a mélyebb jelentésükről talán írójukat kellene faggatni. Az egy kicsit furcsa, hogy az egyes dalok szerzői sincsenek feltüntetve, pedig a koncertekről tudható, hogy több tag is kész dalokkal, illetve dalötletekkel járult hozzá az anyag megszületéséhez.

Az album egyébként jól szól; mind háttérzenére, mind elmélyültebb hallgatásra alkalmas. Talán annyi róható fel neki, hogy az élő fellépések dinamikája nem jön át a maga teljességében, de ezzel náluk sokkal tapasztaltabb muzsikusoknak is akadt már problémája, és nem is csak a debütáló lemezükön.

Maga a zene viszont éppen attól izgalmas, hogy – miközben a saját műfaj rengeteg finomságával él – egyáltalán nem csak a „die hard” jazzrajongók számára élvezhető. *Cseh Péter* gitáros

minden bizonnyal éppúgy tudna hard rockot vagy akár kőkemény metalt játszani, szólói és ritmusmunkája is egészen kiemelkedő, aki pedig élőben is látta már, az tudja, milyen az, amikor igazán el is engedi magát. Így is jókat párbajozik Papp Tamással, aki pedig a billentyűzés egészen széles repertoárját mutatja be a finom háttérprüntöyögéstől a virtuóz szólórészekig. (Az ő helyét a csapatban mestere vette át, így remélhető, hogy a színvonal a jövőben is megmarad.) *Dénes Ábel* kezében a nagybőgő is több lesz egyszerű ritmushangszernél, és ő a szerzője a *Set to Face* dalnak, amely nem véletlenül lett a címadó szerzemény: kicsiben szinte az egész csapat benne van. Lassan, szolidan, népdalszerűen indul, hogy aztán igazi hömpölygő, nagyívú darab legyen belőle, amelyben mindegyik zenész meg tudja mutatni, mi mindenre képes. Itt a csapat már jócskán átlépi a műfaji határokat, és párhuzamokat keresve már egyáltalán nem csak jazzcsapatok jutnak az eszébe, hanem progresszív és fúziós műfajok kiválóságai is.

Nagy Emma éneklése ebben a csapatban cseppet sem slágeres, időnként halk angyali csengettyűként, máskor eszelős sikolyként van az épp aktuális hangulat szolgálatába állítva; nem kérdés, hogy szinte mindenre képes kiváló adottságaival és időközben megszerzett képzettségével. Én ugyan egy icipicit hiányolom a jobban megjegyezhető ének-dallamokat, együtt énekelhető sorokat, de lehet, hogy a megveszekedett jazzisták épp ezt szeretik benne. És még egy kicsivel több agressziót is el tudnék képzelni tőle, biztos, hogy azt is hitelesen tudná csinálni.

Azt viszont el kell mondani, hogy a banda zenéje cseppet sem könnyen befogadható, és végképp nem kommersz vagy slágeres. Ezért a könnyed popdalok, eldobható, ezerszer

használt dallamszerkezetek hívei messziről kerüljék el a lemezt: nem nekik szól, nem fogják élvezni. Aki viszont kész a zene apró finomságaira, részleteire is figyelni, és nem ijed meg a helyenként extrém dallamoktól sem, annak minden egyes hallgatással jobb barátja lehet ez az elvont, mégsem magába zárkózó anyag. Ha pedig egy magamfajta, a dzsesszel igazán közeli barátságot nem ápoló, ugyanakkor sokat hallott zenehallgatót le

tudtak venni a lábáról, akkor valamit biztosan ügyesen csinálnak. Miután tudható, hogy a lemezen hallható szintet élőben is tudják hozni, még sok mindenre képesek lehetnek. Ezzel a fajta zenével idehaza persze nem lesznek milliók kedvencei, minimális engedményekkel azonban a viszonylag szűk jazz táboron kívül is szerezhetnek rajongókat maguknak.

Hogy hosszabb távon mi lehet a Bartók konzervatóriumban alig több mint egy év-

vel ezelőtt létrejött csapat sorsa, azt persze nehéz megmondani; ahogy azt is, tudnak-e majd előrelépni a bemutatkozó anyagukhoz képest. Annyi mindenképp elmondható, hogy debütáló korongnak szokatlanul erős dalcsoport tettek le az asztalra, és van esélyük arra, hogy „a jövő reménységei” kategóriából még feljebb lépjenek. A jövő ugyanis elkezdődött... (Nagy Emma Quintet: *Set to Face. Magánkiadás*, 2019.) ■

Profilképek harmadízben – Bajai arcélek 3.

Mayer István

■ Egy kisvárosban mindenki mindent ismer – gondolják a nagyvárosban élők, és lehet, hogy százötven-kétszáz évvel ezelőtt ez nem is volt akkora túlzás. Ahogy azonban kitarult előttünk a (virtuális) világ, valahogy mintha a közvetlen környezetünkől távolodtunk volna el. Aligha lehet visszafordítani ezt a folyamatot. Ám ha igazán kötődünk lakóhelyünkhez, legalább illik megismernünk azoknak a munkásságát, akik szűkebb páriánkban valódi értékteremtő munkát végeztek.

A *Bajai arcélek* sorozat első kötete 2011-ben látott napvilágot, melyet 2013-ban követett utódja. Hosszabb időt kellett várni a folytatásra: idén tavasszal jelent meg a 17 interjú, illetve pályaképet tartalmazó harmadik könyv. Amint elődei esetében, ezúttal is olyan személyek életpályáját és munkásságát ismerhetjük meg, akiknek szinte minden bajai hallotta már legalább a nevét, hiszen emblematikus figurái (voltak) városunknak. A kötetben bemutatott személyiségek: *Szentiványi Gábor, Dr. Juhász Károly, Merk Zsuzsa, Dr. Cseh Béla, Bánáti Tibor, Osztrogonác József, Dr. Fátrai Klára, Varga György, Marton Péter, Dr. Novics György, Volentér László, Krammer János, Palik Vera, Kovács László, Szabó Tibor, Szőke Lajos és dr. Hegedüs Tibor*. Nagy többségük neve lapunk olvasói számára is ismerős, hiszen többen közülük rendszeres szerzőink (voltak), másokkal pedig a *Bajai Honpolgár* is közölt már nagyobb interjút.

Az interjúkat tíz különböző szerző készítette. Egy ilyen népes stáb összefogása nehéz feladatot ró a szerkesztőre, hiszen nagy eltérések lehetnek az egyes kérdezők stílusa, szakmai rutinja, vagy akár felkészültsége tekintetében is. Épp ezért, vagy talán mert nem állt a projekt mögött szakavatott szerkesztő, az írások minősége egyenetlen. Némelyik interjú az életút ismertetésére fókuszál, mások inkább az érdekességekre összpontosítanak. Van, amelyikben kimerítően foglalkoznak az interjúalany családjával, másutt jóformán meg sem említik azt. Érdemes lett volna egységesí-

teni a fejezetek formátumát, hiszen van olyan, amelyiknek a végén hosszú összefoglalás szerepel a bemutatotról, máshol csupán rövid „névjegy” található róla (véleményem szerint ez a szerencsésebb megoldás), illetve többen egyáltalán nem szerepelnek külön életrajzi adatok. Előfordul az is, hogy ismétlődnek az információk.

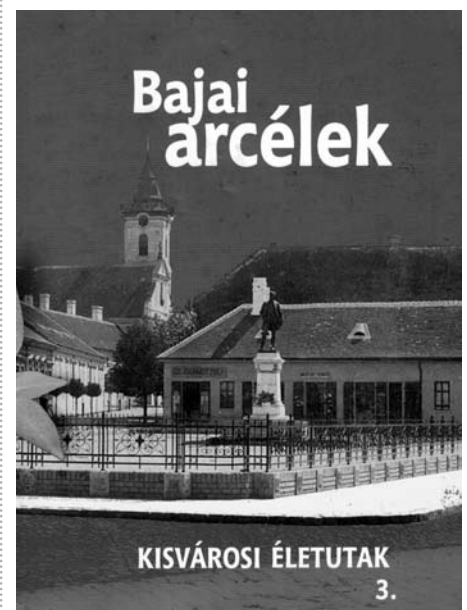
A beszélgetések mintegy 10-10 oldalnyi terjedelmet fognak át a kis formátumú könyvben. Ez a hosszúság elegendő ahhoz, hogy a legfontosabb, legérdekesebb kérdésekre választ kapjunk, de kevés ahhoz, hogy részletekbe menően bemutassuk a pályafutást, vagy hogy elkalandozzunk attól. Épp megfelelő, hogy a kevésbé izgalmas részletek se untassák az olvasót, és a „lustábbja” se ugorjon át a következő interjúra. Nincs az az ember, akinek ne lenne 10 oldalra elegendő története – e kötet interjúalanyainak alighanem a többszöröse is megvan –, az már az interjúkészítő felelőssége, hogy elő tudja-e varázsolni belőle.

Ez a varázslat itt nem mindig sikerült. Több kiváló interjút olvashatunk a 175 oldalas kiadványban – engem különösen a Volentér Lászlóval és a Marton Péterrel készített anyag ragadott meg (*Dajka Andrea*, illetve *Géczy Zsolt* munkája) –, de bizony szerepel benne olyan is, amely nem nyújt többet, mint egy pusztán életrajz. Arra is van példa, hogy a kérdező nemigen tudta szóra bírni beszélgetőtársát, vagy ami ennél is rosszabb, láthatóan kifogyott az érdeklődéséből. Ezeket következetes szerkesztéssel lehetett volna kozmetikázni – ám ez láthatóan elmaradt. Benne maradt a szövegben jó néhány elírás és helyesírási hiba is (különös tekintettel a földrajzi nevek és származékaik írásmódjára), alaposabb szöveggondozással ez is orvosolható lett volna.

A könyv gazdag képanyaggal rendelkezik, a *Molnár Csilla* készítette portrékon kívül számos régi fotó segítségével ismerkedhetünk meg közelebbről a bemutatott személyiségekkel, a borítóterv *Kelemen Áron* munkája. A mű függelékében, hozzávetőlegesen fél oldalnyi

terjedelemben a készítő bemutatkozása is olvasható. E téren sajátos Merk Zsuzsa szerepe, hiszen korábbi főszerkesztőnk, *Bánáti Tibor* pályarajzának szerzőjeként és *Gál Zoltán* interjúalanyaként is szerepel a kiadványban.

Mindenképpen dicséretes, hogy a kötet megszületett. A bemutatott személyiségek mindegyik emegérdemelt, méltó helyre került Baja város arcképcsarnokában, a könyvnek pedig ott lehet a helye a bajai honpolgárok polcán. Véleményem szerint azonban az is kívánatos lenne, hogy a mostaninál szélesebb kört is megszólítson: azokat, akik úgymond kívülállóként szeretnének megismerkedni városunkkal és annak meghatározó egyéniségeivel. (Nekik a kötet nem mond sokat.) Hiszen büszkélkedhetünk Baja kiváló természeti adottságaival, festői belvárosával vagy épp a kiváló halászlével, egy közösséget igazából mégis kivételes személyiségek tesznek naggyá. Egy hatékony városmarketing ennek a közkinccsé tételét is feladatának tekinti. (*Bajai arcélek. Kisvárosi életutak 3. / fel. szerk. Martonosi Attila, Argumentum Plusz Rendezvényszervező és Szolgáltató Bt., 2019. 175 oldal*) ■

Vonatút a múltba... A Bajai Fiatalok Színházának előadása

Módos Barbara

■ Felülni a nosztalgiavonatra, és végigzakatolni gyermek- és kamaszkoruk állomásain: alighanem ez volt a terve a nézőközönség nagy részének, amikor megváltotta jegyét a Bajai Fiatalok Színházának *Mintamókus* című „zenés úttörőmozgalmi ifjúsági játékára”. *Ottmár Attila*, a darab írója és rendezője pedig az előzetes elvárásoknak megfelelően alakította a történetet: volt itt humor, kamaszos csibészség, esetlen első szerelem és a közösség formáló erejének bizonyítéka – mindez a hetvenes, nyolcvanas, kilencvenes évek slágereivel megfűszerezve. A nézőközönség számára nem volt teljesen ismeretlen a darab, mivel a tavaly nyári musicaltábor záró előadását alakították át erre a színházi évadra.

A darab kezdete meglepetésként ért; hiszen egyből úttörőtáborra vagy legalábbis egy vonaton a Balaton irányába utazó gyerektömeget vártam. Ehelyett két rendbontó kamaszsal szembesültem egy igazgatói irodában – napjainkban. A kerettörténet kissé egyszerű: a lázadó kamaszok igazgatói megrovásban részesülnek, ám a gondnok megpróbálja a szigorú intézményvezetőt meggyőzni arról, hogy régen is voltak problémák a diákokkal, ám nem ilyen jellegűek. Mivel a diákoknak voltak céljaik, igazi közösségként működhetnek. Ez a beszélgetés ad lehetőséget a balatonakarattai tábor történetének felidézésére. A díszlet (*Kelle Kristóf, Szűcs Péter, Vizi Attila*) és a jelmezek (*Fehér-Baros Anikó*) híven tükrözik a Kádár-korszak úttörőtáborainak világát.

Fenyvesi Béla (id. *Farády László*) a kerettörténet szerint fiatalkorában egy

Fotók: Szádeczky Attila

„Pajtás, daloljunk...”

balatonakarattai úttörőtábor vezetője volt éveken keresztül, ám a helyet üzemeltető cégnek megváltoztak a tervei a táborral kapcsolatban. A diákok nyári otthonát vállalati üdülőhellyé akarták átalakítani a dolgozók számára. A diáksereg összefogott a döntés ellen, és megpróbálta bizonyítani a vezetőségnek, hogy a tábor számukra az otthon jelenti a nyári szünetekben. A történet maga kissé túl didaktikus, túlzottan is egyértelműen fogalmazza meg a tanulságot, de legalább a gyereknézők számára is egyértelművé válik a mondanivalója.

Fenyvesi elvtárs karaktere viszont nem teljesen kidolgozott; a néző még a darab végére sem érti meg, hogyan lett a női szíveket összetörő, sunyi, esetlen és szerencsétlen táborvezetőből (*Ottmár Attila*)

egy bölcs öregember, aki az iskolaigazgatót megfontolandó tanácsokkal látja el. *Ottmár Attila* mozgásával és hanghordozásával kiemeli a karakter komolytalanságát, azét a felnőttét, akit még a gyerekek is folyton félrevezetnek, ám játékát nehéz összeegyeztetni az idős gondnok bölcselkedő gondolataival.

A felnőtt szereplők közül kiemelkedőnek találtam *Bárdos Gréta* játékát, aki olyan szigorú volt *Szabó Gézáné Kricskovics Margit* tornatanár szerepében, hogy már-már a közönség is rettegett a szobaellenőrzés és a kötelező reggeli torna gondolatától. A félelmetes külső mögött azonban érző szív lapul; odaadó szerelmével és bűgő hangjával hiába üldözte Fenyvesi elvtársat, a férfi mégis az ártatlan, bájos, ám kislányos *Cilikét* (*Gyenis Erika*) választotta. A mű végére a hölgyek közötti feszültség feloldódik, és egy közös dal segítségével (*Ha legközelebb látlak*) zárják le Fenyvesihez fűződő viszonyukat.

A történetben a felnőttek között a nők dominálnak, hiszen a táborban Fenyvesi elvtárs az egyetlen (nagykorú) férfi. Ám szerencsére a gyereksereg nem jellemző ez a szembeűnő aránytalanság. A fiúk kisebb, ám annál lelkesebb csapata adja a darab igazi tábori voltát: csibészségük, humoruk, megjegyzéseik és munkájuk mind felidézik a nézőkben kamaszkoruk legszebb emlékeit. A fiúcsapathoz kötődik a darab egyik csúcspontja, az *Exotic* együttes *Trabant* című nótája. *Peti* (*Miklós Marcell Nimród*), *Laci* (*Kalmár Dávid*) és *Dini* (*Nagy Kolos*) a csapat hangjai, akik nagy szájjal, egészséges pimaszságukkal és csalafintaságuk-

„Ha én szél lehetnék...” (*Miklós Marcell, Bartos Bánk*)

kal hamar a brigád élére kerülnek. *Hegyí Hunor*, aki *Kissné Kákonyi Emőke* tanárnő (*Szarvas Panni*) fia, egy ravasz kisiskolást alakít, aki a darab végéig sakkban tartja és irányítja édesanyja tanítványait, mivel csak leleményével érheti el azt, hogy ő is a tábor teljes jogú tagja legyen.

Jenő (*Bartos Bánk*) és *Bözsi* (*Mihálovits Zsófia*) bimbózó, ám eseten szerelmével mindenki tud azonosulni, aki már megtapasztalta az első szerelem érzését. Az ember szinte végigigzolja a darabot értük, hogy a csoportnyomás ellenére úgy találják meg egymást, hogy közben önmagukat adják.

A lánycsapat vezéregyénisége *Kati* (*Nagy Alma Virág*), aki összefogja a lányokat, megszervezi a tábori bulit, és hasznos tanácsokkal látja el Bözsit a szerelmi élettel kapcsolatban is. Ez a szerep Nagy Alma Virágnak nem adott lehetőséget arra, hogy komolyabb színészi játékot bemutasson, így inkább csak a dalokkal tűnhetett ki a többiek közül.

Kétségtelen azonban, hogy a történet szívét-lelkét a diákok adják, akiknek a kemény munkája megmutatkozik a jól felépített táncjelenetekben (*Láng Barbara* koreográfus és asszisztensei remek munkát végeztek). A társulat tánckarának ez a szezon megterhelő lehetett, hiszen már *A dzsungel könyvében* is alaposan begyakorolt táncjeleneteket láthattunk. A koreográfia dinamikája és az előadók lelkesedése ellensúlyozza a dalok időnkénti pontatlanságait is.

A darab összesen tizenhat dal köré épül, amelyek – egy kivételével – mind a hetvenes, nyolcvanas, illetve kilencvenes évek slágerei. Egyetlen dal lóg ki ebből a válogatásból, mégpedig *Dés László* és *Geszti Péter* közös munkája, a *Mi vagyunk a grund*.

Cilike (Gyenis Erika) és romantikus álmai egy gyönyörű éjszakáról

Ez a dal nem az adott korszakok sikerdala volt – *A Pál utcai fiúk* musicalváltozatában volt eredetileg hallható –, zeneileg nem is illeszkedik a történetbe. Bár elhelyezése átgondolt, s a tábor védelmére kelt fiatalok tettekkészségét igyekszik bizonyítani, beépítése mégis kissé hatásvadász, a közönségsikerre építő elemnek tűnik.

A darab dinamikáját tekintve egyébként talán ez a dal a tetőpont, és nem az „elvtársaknak” adott műsor. A diákok műsorának kiemelkedő pillanata az úttörődalok sokasága (*Úttörő-mix*), amelyet a nézők közül többen is lelkesen énekeltek az előadás közben. Ez volt az a pont, ahol fiatal, rendszerváltás után született felnőttként a legkevésbé tudtam beleélni magam az előadásba, míg a szüleim korosztálya talán ezt a jelenetet élvezte a legjobban.

A slágerekkel és mozgalmi dalokkal ez a

darab könnyen elnyerte a közönség tetszését, különösképpen azon korosztályokét, akik mindezt megélték gyermek- vagy fiatalkorukban. A gyerekek számára szórakoztató a tábor története, könnyen tudnak kapcsolódni a diákos csínyekhez, érzésekhez, illetve a dalok hangulata is könnyen magával ragadja őket.

Talán az egyetlen korosztály, amelyet nehezen szólít meg a darab, az a fiatal felnőttek, akik bár ismerik a dalokat (hiszen a rendező ismert slágereket válogatott össze), de számukra ezek már nem jelentenek többet egy-egy „retrobuli” repertoárjánál. Ám ha ezt az aggályukat félreteszik, akkor a többi korosztályhoz hasonlóan nekik is kellemes kikapcsolódást nyújthat az este. (*Mintamókus. Zenés játék két felvonásban. A Bajai Fiatalok Színházának előadása. Írta és rendezte: Ottmár Attila*) ■

Talán mi magunk vagyunk a szörny...

A Rábl Színpad és Zenei Közösség bemutatója

Dudás Júlia

■ Felkavaró, megrázó és emlékezetes. Talán így lehetne leginkább jellemezni a Rábl Színpad és Zenei Közösség legutóbbi produkcióját, melyet a középiskolásokból álló drámacsoport adott elő (a diákbérletes előadásokat is beleszámítva) összesen 11 alkalommal, *Dely Géza* rendezésében, a Szent László ÁMK dísztermében. A *William Golding* regényéből készült adaptáció, *A Legyek ura* minden alkalommal teltház előtt játszódott, és bizonyosak lehetünk benne: egyetlen néző sem távozott anélkül, hogy érzelmeit a látottak valamilyen módon fel

ne korbácsolták volna. Magam sem számítottam könnyed nyáresti szórakozásra, ám mivel közismert történetről van szó, bizonyára sokan mások sem. Éppen a történet ismertsége miatt azonban feltételezhető, hogy a nézők java már egy eleve magával hozott feszültséggel foglalt helyet a nézőtéren, s e feszültség mellett a kíváncsiság is helyet kaphatott: hogyan sikerül ezt a remekül megkomponált, ám kökemény témát boncolgató művet hitelesen színpadra állítani.

A történet egy lakatlan szigeten játszódik, melyre a fiatal szereplők (a regény szerint

fiúk, ám ez a történet szempontjából tulajdonképpen lényegtelen) egy repülőgépszerencsétlenség folytán vetődnek, felnőttek, szabályok és kontroll nélkül. Kezdetben a magukra hagyatottság jó mókának tűnik; nem korlátozzák őket semmiben, élelem, víz bőségesen akad a szigeten, és amíg rájuk nem találnak a felnőttek, bizonyára remekül mulatnak majd. *Sandy* (*Szemesi Csenge*) az első a gyermekek közül, aki rádöbben: ha egymást segítve, összefogással életben akarnak maradni, elsősorban szabályokat kell alkotniuk, melyek megvédik őket a káosztól, és segítik őket a hazajutás-

ban. Megválasztják őt vezetőjüknek, ám a kezdeti egységet hamar megbontják az elmentőrekvések, melyek June-nal (Éber Kata) az élen a vadászat fontosságát hirdetik. A tűz, melyet őrizniük kell a hollétüket eláruló füst érdekében, kialszik, és ezzel az összetartás megbomlik: két csapatra oszlanak, Építőkre és Vadászokra, s mindkét csapat mást akar, mást képvisel. Sandy és csapata ragaszkodik a szabályokhoz, míg June és követői megérik a mámorító szabadságot és a vadászattal járó, élet-halál felett való uralkodás ízét, mely egyenes úton taszítja őket a vademberek szintjére. Ezek az ellenérdekek visszafordíthatatlan hatalmi harcokká fajulnak, s már nem tudni, mi is számít valójában: az ideológiák mellett folytatott küzdelem, vagy harc az egymás feletti uralkodásért. A félelem, mely a kezdetektől bennük lappangott, manifesztálódik: a szigeten egy szörny lakozik, mely mindnyájukat rettegésben tartja, s amely a félelemtől elborult elmét más és más tettekre sarkallja. Egy bizonyos: a félelem könnyebben leküzdhető, ha közös ellenséget, vagy mindenért felelősségre vonható bűnbakot találunk. Így torkollik tragédiába a kezdetben ártalmatlannak tűnő játszma, s bár mindvégig tapintható a feszültség, a néző (olvasó) reménykedik, hogy nem jut el idáig a történet... Ám a lavina megálíthatatlan, s az elállatiasodás eredménye két gyermek halála. Ebbe a káoszba csöppen a menekülést hozó tengerésziszt, aki csupán egy csapat önmagából kifordult, vergődő gyereksereget talál...

Az elállatiasodás jelenségével, fenyegető valóságával gyakorta szembesülünk művészi alkotásban, ám A Legyek ura több, mint egy egyszerű disztópia. A szereplők gyermekek – semmi nincs, ami kényszerítené őket a

Versengő vezetők: Sandy (Szemesi Csenge) és June (Éber Kata)

Fotók: Iván Doráti/Szent László ÁMK

vademberi tettekre, legfeljebb maga a velünk született versengés. Nem mondhatjuk, hogy a társadalom ültette volna beléjük a hajlamot, azt sem, hogy a világ borzalmi tették volna őket gonosszá. Csupán azokból a személyiségjegyekből gazdálkodhatnak, melyeket magukkal hoztak, ám néhányuk esetében ezek is semmibe vesznek, s a gyerekek oly módon fordulnak ki önmagukból, hogy már maguk sem tudják, kik is voltak ők valójában. Az ő kis közösségük mutatja be a mi nagy egészünk legmélyebb bugyait, ahol nincs igazság, ahol a gyengéket nem menti meg senki, ahol az ösztönök állnak a józan ész felett. Arcon csap bennünket az igazság: mivé válhat az ember, ha nincs tényleges visszatartó erő...

Dely Géza rendező és csapata remekül megkomponált színpadképpel fogadta a nézőket: a naturalista illúziószínpad, a kizárólag újrahasznosított anyagokból készült díszlet hófehér, mely egyrészt az ártatlan gyermeki lélek sterilítását jelzi, másrészt minden egyéb színt hangsúlyossá tesz, s ily módon a későbbiekben megjelenő

tomboló feszültséget. A tempó fokozódik, bár a dramaturgiai munka a prózai változathoz képest talán kevésbé tette hangsúlyossá az ívet, mely a történetet egy ideális világból egy elvadult, emberséget nélkülöző világba vezet. Ez azonban már a műfaji sajátosság kérdését is érinti, lévén a regény lassabb tempót enged, míg a színpadi változatnak az időt tekintve (is) korlátozottabbak a lehetőségei.

A színészi játék meggyőző, összehangolt, eleven, lendületes. A történet sajátja, hogy két nagy egyéniséget állít az élre, s az ő párharcuk – képletesen az embernek maradás és az elvadulás, a józan ész és az ösztönök csatája – lesz az események főtengelye, s a szereplők egyik, vagy másik oldalra állnak – más választásuk nincs. Ehhez képest valamennyi színjátzó megcsillogtatja tehetségét, egyéniségét, saját kis színpadot képezve a nagy egész palettáján.

A karakterek jellemfejlődése a történetet jellemző ívet kívánna követni, s a történetfejlődéshez hasonlóan talán ez sem kifejezetten hangsúlyos – hogyan lesz az átlagosból veleméig romlott, a nem éppen mindig makulátlanságból az igazság harcosa... Mindez azonban nem teszi kevésbé értékesé a színészek munkáját. A színpadra vitt mű azonban cseppet sem didaktikus, és megannyi kérdésével magára hagyja a nézőt.

A nézői szem természetesen minden esetben szubjektív módon fogadja be a látottakat, s ha van is némi hiányérzetünk az előadást nézve, egy dolog egészen biztos: rengeteg munka, megannyi érzélem, és nagyon erős összjáték kísérte a fiatalok és a rendező munkáját. Mindent összevetve igen erőteljes, hatásos, letaglózó előadás láttunk, mely feladta leckét rendezőnek, színésznek, nézőnek egyaránt. Le a kalappal. (William Golding: A Legyek Ura. A Rábl Színpad és Zenei Közösség előadása egy felvonásban. Színpadra írta és rendezte: Dely Géza) ■

A tűz őrzése mindennél fontosabb lenne

Földi édenkert Balin

Noviyanto (Tápai) Anett

■ Bali, az istenek szigete. Egyedülálló, különleges kultúrája sok-sok utazót magával ragad. Azonban nemcsak a vallás, hanem a környezet is rabul ejt: buja trópusi növényzet, teraszos rizsföldek, a magasból alázóduló víz-esések, fenséges vulkánok, káprázatos víz alatti világ jellemzi a csöppnyi szigetet.

Fenséges, szent *banyan* fák, hajlongó pálmák, sokoldalúan felhasználható bambusz, akácfák és virágok, virágok – amerre csak a szem ellát. A balinéz ember szereti a szépséget, amely egyrészt a vallásban tükröződik vissza: a szépség különböző formáival adózik az isteneknek. A kecses táncmozdulatok, a

színes, aranyozott kelmék, a színpompás áldozati ajándékok, az élénk smink, a csilingelő gamelán zene, a faragott díszítésekkel teli házak és templomok... Mind-mind a szépség valamely megnyilvánulása. Az esztétika iránti vágy azonban kifejeződik az embereket körülvevő világban is: a kertek, utak és templomok területei a legkülönbébb virágokkal vannak tele. Hibiszkusz, bougainvillea, mikulásvirág, leander (bamberrózsa), jázmin, tündérrózsa, begónia, magnólia, rózsák, orchidea és hortenzia kápráztatja el az embert, bármerre is nézzen. Az egzotikus illatú frangipáni virágok pedig kiválóan illeszkednek a festői tájba.

Banyán... furcsán hangzó név, szokatlan a magyar fül számára. Nem meglepő, ha a név hallatán valamely egzotikus növény képe jelenik meg a szemünk előtt. A *banyán* tulajdonképpen összefoglaló név, alatta többféle fafajtát érthetünk. Bali esetében ez a kislevelű fikusz, a *Ficus benjamina*, vagyis egy fügefélé. Termése ugyan nem ehető, maga a növény viszont vallási szempontból kiemelkedő jelentőségű a balinéz emberek számára. Fekete-fehér kockás anyaggal körbetekerve, mellette áldozati ajándékokkal teli kis oltárral, hihetetlen erő sugárzó tartással, igazi misztikus hangulatot kelt.

Úton-útfélen láthatunk még óriásira megnövő gyümölcsű jákafát, különféle módon felhasznált kókuszpálmát és sok egyéb pálmafafélé, legalább tizenhétféle banánfát a zöldbanántól kezdve a sütő-főzőbanánon

át a rózsaszín banánig; ismerős akácfát, illatos levelű szegfűszegfát, a fenntartható fejlődés egyik kiváló példájaként szolgáló bambuszt, cikkcakkos levelű papayafát – de utóbbit sosem balinéz hindu családi területen belül, hisz szellemek szeretnek tanyázni benne!

Az ismertebb, s kevésbé ismert virágok sokasága szemet gyönyörködtet. A szín-skála megannyi árnyalatában pompázó hibiszkusz, frangipáni, bougainvillea (murfafürt), mikulásvirág, leander, jázmin, tündérrózsa, lótusz, rózsák, begónia, orchidea, magnólia és hortenzia mellett a hűvösebb klímát igénylő növények is megjelennek a sziget középső, hegyvidéki részeinek jóval nedvesebb területein: harasztok, gombák és a fenyőfák bizonyos fajtái jól fejlődve tarkítják a tájat. Nem utolsósorban az egyik édesgyökerű páfrányféle ízletes zöldségként is fogyasztható!

S az ikonikus rizs. Zöldellő (vagy éppen sárgálló) rizsföldek uralják a sziget nagy részét. Az árasztásos rizstermesztés az itt-ott drámai teraszokon elválaszthatatlan a bennünk élő Bali-képtől. A balinéz életének (és ételének) pedig az alapja. A mindennapi életüket leginkább meghatározó, 210 napos évből álló *wuku* naptárrendszer vélhetően az ősi rizsfajta érési ciklusán alapulhat. Ez később ugyan erős teológiai befolyás alá került, azonban ma is visszacsatlózik a rizstermesztéshez: minden tevékenységre megvan ugyanis a megfelelő nap. Legyen az a rizsszemek

elvetése, vagy épp a dugványozás, aratás. *Dewi Sri*, a rizs és termékenység istennője is elválaszthatatlan a reggeli, déli és esti étkezés alapját adó rizstől, akárcsak hitvese, *Visnu*, a víz istene. Víz nélkül sem rizs, sem élet nincsen. Éppen emiatt az UNESCO világörökség részét képező *subak* szervezet elsődleges feladata a megfelelő vízellátás biztosítása minden egyes rizsföld esetén. S ahhoz, hogy minden rendben tudjon zajlani, kiemelkedően fontosak a *Dewi Sri* és *Visnu* számára rendezett ceremóniák.

Bali vadvilága is bőséges. Állandóan elcsennivalót kereső kíváncsi majmok; az emberrel harmóniában élő gyíkok, kiváltképp a gekkó, melynek hét alkalommal meghallani egyedi hívását különleges előjelnek számít; denevérek, mókusok, iguanák, cibetmacskák, szarvasok, kancsilok (egérszarvasok) és közel 300 madárfaj osztozik békésen Bali buja növényzetén. Bizonyos partszakaszok mentén nemcsak delfinrajok nyugózhatnak le az utazót, hanem a színes korallok, s az ott élő kis színes halak mellett murénák, rákfélék, szivacsok, valamint a Menjangan-sziget keleti partjánál fel-felbukkanó cetcápák is!

Természetesen nem szabad figyelmen kívül hagyni a háziállatokat, hisz ők teszik teljessé a balinéz (vidéki) élet képét: kacsok, csirkék, kacsák, sertések, bivalyok és tehének, a balinéz kutya, mely az ausztrál dingó rokona, genetikailag több ezer éve elzártnan fejlődött Bali éppen a Wallace-vonal nyugati részén fekszik, így elsősorban

ázsiai jellegű állatvilág jellemzi, nagyon kevés ausztráliai befolyással. A mindössze 3 kilométerre nyugatra található Jáva szigetével mutat sok hasonlóságot, míg keleti szomszédja, Lombok szigete már erősen más képet fest. A pleisztocén korszak idején bekövetkezett jégkorszak alatt ugyanis a nagyjából 200 méterrel alacsonyabb tengerszintnek köszönhetően Bali összekapcsolódott Jáva és Szumátra szigeteivel, s így a szárazföldi kontinenssel is. Azonban az őket elválasztó mély tenger elszigetelte Lombokot és a még keletebbre fekvő szigeteket, utóbbiakon így az ausztrál ökoszisztémának helyet adva.

Mindjárt ejtsünk is pár szót a vízalatti világról: a partközeli gazdag korallzátonyok az olyan népszerű búvárhelyeken, mint például Tulamben, Amed, Menjangan apró szigete vagy a szomszédos Nusa Penida, a tengeri élet különféle formáit rejtik magukban: közönséges cserepesteknős, holdhal (mola-mola), tengeri kígyók, manta (rája), muréna, papagájhal, pörölycápa, szirtcápa, és a barrakuda (nyilascuka). Akár pipás merülés alkalmával is megpillanthatjuk ezeket a fenséges állatokat, sőt, akár testközelbe is kerülhetünk velük!

Az egyetlen kivétel a szigetet jellemző ázsiai állatvilágban egy madárfaj: az aranyosarcú kakadu egy ausztrál család tagja. Vele együtt összesen körülbelül 280 madárfaj található az istenek szigetén, köztük a rendkívül veszélyeztetett őshonos Bali-seregély. Rizsteraszokon, dzsungelben vagy akár mangrove erdőben járva felbukkanhat még előtünk füstifecske, feketefejú sárgarigó, laposfarkú erdeiszarka, kontyos kígyászsas, koronás sarlósfecske, kéknnyakú csörgőmadár, jávai veréb, indiai marabu, hosszúfarkú gébics, szumátrai tantalusz, déltengeri fecske, vörhenyes fecske, jég-

madarak, rétisas, fecske-seregély, szavanna lap-pantyú, szemcsíkos bülbül és nagy kócsag is.

Sok idelátogató félelme is beigazolódik a trópusok ezen gyöngyszemén. Bizony csúszómászókban is bővelkedik a sziget. A nagyjából negyven féle kígyó nagyrésze nem veszélyes az emberre, közülük mindössze hat mérges kígyófaj él az Ezer templom szigetén. A királykobra, jávai köpködőkobra, kék krait, fehérarjú bambuszvipera mellett az ázsiai korallkígyó és a sáv-

vos tengeri kígyó osztozik Balin. De vannak itt kockás pitonok, patkánysiklók és még sokan mások. A törekeny ökoszisztéma fontos szereplői ők, hisz kordában tartják a gyorsan szaporodó rágcsálókat. Az általában negatív érzelmeket kiváltó (szép számú) patkánypopuláció mellett egy másik rágcsálófaj is vígan éldegél a balinézek közegében: mókusok! A fákon és kábeleken ide-oda cikázó ürge kis állatok még a nagy szállodák kertjében is előszeretettel bukkanak fel – az ottlakók legnagyobb öröme. Kevésbé gyakori a találkozás a közönséges pálmásodróval, mely egy a híres *luwak* kávé előállítását kibetmacskaféle. Éjszaka, surranva jár köztünk, elsősorban gyümölcsök és más növényi eredetű táplálék után kutatva, de nem veti meg az egereket és patkányokat sem. Hasonlóképp gyümölcsökre fáj a foga egy szárnyas emlősnek is: denevérek szintén szép számban képviseltetik ugyanis magukat! Leghíresebb előfordulási helyük a Goa Lawah,

azaz a Denevér-barlang templom, ahol azon túl, hogy nagy tisztelet övezi őket, turisztikai vonzerőt is jelentenek. Gyümölcs-evő óriás repülőkutyaival szigetszerte több helyen is testközelbe lehet kerülni.

De melyik is a legnépszerűbb emlősfaj Balin? Természetesen a mindig kíváncsi, ugyanakkor ravasz majmok! Két majomfaj is fellelhető a buja növényzet borította híres szigeten. A hosszúfarkú makákó igen gyakori az emberi települések és

templomok környékén, ahol hozzácsokott, hogy az emberek bőséges táplálékkal látják el. Különösen igaz ez a három úgynevezett „majomerdő” területén belül, melyek közül is a legnépszerűbb Ubud közepén helyezkedik el, misztikus hangulatú környezetben. Nem véletlenül népszerű úticél ez az utazók körében. Sajnos azonban manapság is megesik, hogy háziállatként tartják a makákókat. A másik majomfaj a távoli Nyugat-Bali Nemzeti Park területén élő, ritka jávai langur (cerkófféle). Fiatalon mindig narancssárga színűek, ám az első évükben sok egyed sötétebbre cseréli szőrzetének színét – ellentétben Jáva szigetén élő rokonaikkal, melyek hajlamosabbak arra, hogy felnőttkorban is megőrizzék a fiatalkori narancssárga színüket. További, ritkább emlősök közé tartozik a leopárdmacska, a jávai tobzoska és a kétszínű királymókus – ha valaki igazán különleges élményre vágyik, vezetett túra keretében kutathatja fel ezen ritka állatfajokat a sziget egyetlen nemzeti parkjában!

A 20. század elejéig Bali több nagy emlősnek is adott otthont: a vad bantengnek (tulokféle), a leopárdnak és az őshonos bali tigrisnek. A banteng még ma is megtalálható háziiasított formájában a szigeten, míg a leopárdok csak a szomszédos Jáván fordulnak elő, a bali tigris pedig (véltetően) kihalt. Az utolsó tigris kilövése 1937-re tehető, bár az alfaj az 1940-es vagy 1950-es évekig is fennmaradhatott.

Néhány, a hegyekben elzárta élő falusi szerint a titkos életet élő balinézi tigrisek a sziget távoli, északnyugati részén még mindig köztünk élnek.

Bali – „A természet varázsát ontja bőven. A fűben, a virágban és a kőben...” (Shakespeare) ■

A rácpony, „a délvidéki hal”

Szünder Dezső

■ Kis országunkat két nagy folyó szabdalja három részre. A környékükön élő embereknek a víz közelsége, szeretete annyira természetes, mint ahogyan levegőt veszünk. Étkezésükben pedig kiemelt szerepet kap a vizeink élővilágából származó hal, legyen az ponty vagy bármely más édesvízi teremtmény. Ezek az emberek a hazai átlagnál – amely egyébként sajnos nagyon alacsony az egy főre jutó halfogyasztást tekintve – jóval többször kerítenek alkalmat arra, hogy halat fogyasszanak. Az, hogy jól teszik mindezt, nem is lehet kérdés: egészséges, nagyon finom ételek készíthetők belőle, fogyókúrás étrendben is kitűnően megállják a helyüket. Sajnos a hal ára manapság már vetekszik az egyéb húsokéval, talán éppen ez az egyik oka annak, hogy ha választani kell, akkor sokan inkább a csirke/marha/sertés „szentháromságból” választanak maguknak.

Kisvárosunk is ezen települések egyike, amelyben komoly hagyománya van a halételek, elsősorban a halászlé készítésének, melynek ünnepét hosszú évek óta hatalmas fesztivál keretében ülik meg Baja főterén 4 napon keresztül. Idén sem lesz ez másképpen, így aztán erre emlékezvén az e havi Kockás abroszra ezúttal hal fog kerülni. Az teljesen nyilvánvaló, hogy nem halászlé, hiszen az eléggé lerágott csont lehet erre felé. Így aztán egy olyan halétel-különlegességre esett a

választásom, amelyet talán ritkábban készítenek.

Sütni elsősorban a ragadozó halak közé tartozó csukát szokták, de leginkább a kistestű halak / keszegfélék, törpeharcsa/ szoktak a rácra kerülni. A rácpony elnevezésből nagyon hamar kiderül, hogy ez az étel miből is készül, a rác elnevezés pedig az étel délvidéki eredetére utal, a törökök elől hazánkba délről érkező ortodox szerb be-települteket illették ezzel a néppnével.

Teljes bizonyossággal nem tudni, hogy ez a tepsis halrecept készen került e hozzánk, vagy a már köztünk élő rácok alakították át az ételt saját szájuk íze szerint. Az étel mediterrán jellege inkább délies ízekezt eredményez, a krumpli, szalonna, de különösen a tejföl és a paprika használata viszont minden kétséget kizáróan magyar jellegre utal.

Hozzávalók kb. 6 adaghoz: 1 db egész (vagy 6-8 szelet) ponty, 1,5 kg burgonya, 3 közepes fej vöröshagyma, 15-20 dkg kolozsvári szalonna, 3 db TV-paprika, 4 db kemény, de érett paradicsom, 750 g tejföl, őrölt pirospaprika, só, bors. Egyéni ízlésünk szerint a fentiek némiképp variálhatók, személyre szabhatók, ezen felül használhatunk még néhány gerezd fokhagymát, zöldpaprikát is.

A 1,5-2 kg-os halat tisztítsuk meg, irdaljuk be, majd alaposan sózzuk be! Hagyjuk állni néhány órán keresztül, vagy akár egy egész éjszakán át. Egy nagyobb méretű, mély sütőtálat vékonyan zsírozzunk ki. A krumplit héjastól főzzük meg majdnem teljesen puhára sós, egész fekete-borsos, babérleveles vízben. Öntsük le róla a forró vizet, engedjük rá hideget, majd hagyjuk állni ebben a krumplikat 2-3 percig. Ezután tisztítsuk meg, és hagyjuk teljesen kihűlni. Szeleteljünk vastagabb szeletekre, és fektessük a tepsis aljára, hogy azt teljesen betakarja. Óvatosan sózzuk, ízlés szerint kicsit szórjuk meg frissen őrölt vegyes színes borssal, esetleg majoránnával. A krumpli tetejére fektessük a halunkat vagy a halszeleteket, szórjuk meg kevés őrölt pirospaprikával, és borítsuk be a vékonyra szeletelt kolozsvári szalonnával. Folytassuk tovább a rétegezést: vágjuk karikára a hagymát,

paprikát, paradicsomot, és ebben a sorrendben fektessük a szalonna tetejére. Minden réteget óvatosan sózzunk, ne essünk azonban túlzásba: ne feledjük, a halunk és a szalonna eleve sós! Ízlés szerint ez a sor még egy mindent jótékonyan be- és elfedő krumpliréteggel zárható.

Melegítsük elő a sütőt 180 °C-ra, a tálat fedjük le, vagy takarjuk be alufóliával, és ezen a hőfokon süssük 30-35 percet. Ez idő alatt a tejfölt öntsük ki egy nagy tálba, és keverjük teljesen homogénre, szórjunk bele ízlés szerint őrölt pirospaprikát, majd jól keverjük össze. Vegyük ki a sütőből az edényünket, vegyük le a tetőt, és a tetejére öntsük rá a paprikás tejfölt, majd egyenletesen oszlassuk el egy evőkanál segítségével. Tegyük vissza tető nélkül a sütőbe, emeljük a hőfokot 200 °C-ra, és süssük 10-15 percet még így, ameddig a tejföl kis szintet nem kap. Az idő letelte után vegyük ki az edényt, és tálalás előtt pihentessük 10-15 percet.

Mit igyunk hozzá? Ha már itt a nyár, a nagy meleg, akkor előszeretettel nyúlunk a könnyedebb, friss tételekhez: rozékhoz, könnyű nyári vörösökhöz. Az ételünk jellegénél fogva azonban nem igazán „működik” a könnyű tételekkel. Azért van megoldás erre is! Bevallom, magam nem vagyok rozérajongó, az italt és a stílust, amolyan „12 egy tucat” dolognak gondolom, és a hazai termelőink nagy többsége sem lát ebben sokkal többet és mást. Szerencsére vannak üdítő kivételek is. A Szt. Andrea pincészet Rózsa névre keresztelt tétele nem tipikus hazai rozé. Kékfrankos, pinot noir és merlot házasításából készült, kizárólag fahordóban erjesztett és érlelt, hosszú érlelésre is alkalmas tétel, mely déligyümölcsös jellegét mestéri módon egyensúlyozza az egri terroir jó szövésű ásványosságával. A rácpony kísérője egy 2015-ös, tehát már 4 éves tétel lehet, amely méltó társa volt ennek a különleges halételnek.

Jó étvágyat!

